

DAMAGE BOOK

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

**TEXT FLY WITHIN
THE BOOK ONLY**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198044

UNIVERSAL
LIBRARY

ಷ್ಠ
ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿ ಗಳು
(ಪೂರ್ವರಂಗ)

ಶ್ರೀ ಅಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು
ಬಿ ಎ , ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ.,
ಛಾರನಾಡ

—೧೯೩೩—

ಬೆಲೆ ಹನ್ನೆರಡಾಣೆ

ಮುದ್ರಕರು:
ಶಿವಪ್ಪ ಫಕೀರಪ್ಪ ಹರಣಿ,
ಕಲಾಸಿಂಧು ಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

ಶ್ರೀ. ಅಬೂರ ಸೆಂಕುರಾಯರ
ಪಟ್ಟಣ್ಣಿ ಪೂರ್ತಿ ಶಾಂತಿಸಮಾರಂಭಕ್ಕಾಗಿ
ಜಯಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಪ್ರಸಾರದ್ರಿತಿ
೧೨-೨-೧೯೪೦

ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಜಿ.ಆರ್.ಎ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು,
ಜಯಕರ್ನಾಟಕ ಕಾರ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಇದು 'ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದನೆಯ ಭಾಗವು ಇದರಲ್ಲಿ ೧೮೮೦ರಿಂದ ೧೯೦೫ರ ವರೆಗಿನ ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ ಈ ಸ್ಮೃತಿ ಗಳನ್ನು ನಾನು ಏಕೆ ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನೂ ಅಪ್ಪು ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವು ಏನಿರುತ್ತ ದೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಬೇಡ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಾಚಕರ ಕಣ್ಣಿ ಮುಂದೆ ತಂದು, ತರುಣರಿಗೆ ಬೋಧನದವಾಗುವ ವೆಂದು ನನಗೆ ಆಶಯವಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಬರೆಯುವೆ

ಧಾರವಾಡ }
೧೨ ೨ ೧೯೪೦ }

Pravara

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

೧ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ:—ನನ್ನ ನುಡಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನದೇ
ಮುನ್ನನುಡಿ. (ಪು. ೧-೧೦)

ಒಳವಿಷಯಗಳು.—ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಯುವುದು ಸನಾ-
ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯವಲ್ಲ (ಪು ೧), ಅದನ್ನು ಬರೆಯುವುದ
ರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಾತ್ಯರ ಉದ್ದೇಶ (ಪು ೨), ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ
ಚರಿತ್ರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೩), ನನ್ನ ಈ
ಗ್ರಂಥ—ಎರಡೂ ವಧ್ಧತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯ (ಪು. ೪); ಈ
ಗ್ರಂಥದ ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿ (ಪು ೮); ಇದರ ಸ್ವರೂಪ
(ಪು ೯)

೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.—ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನವ
ರೂಪರೇಷೆ (ಪು ೧೧-೨೦)

ಒಳವಿಷಯಗಳು—ನನ್ನ ಮನೆತನದ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ
(ಪು. ೧೧); ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಚರಿತ್ರೆ (ಪು ೧೪); ನನ್ನ
ತಂದೆಯ ಸ್ವಭಾವಚಿತ್ರ (ಪು ೧೬), ನನ್ನ ತಾಯಿಯ
ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವಚಿತ್ರ (ಪು ೧೭), ನನ್ನ ಜೀವ
ನದ ವಿವರಗಳು (ಅತಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತದಲ್ಲಿ) (ಪು ೧೯)

೩ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.—ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯ, ೧೮೮೦-೧೯೯೭
(ಪು. ೨-೪೫)

ಒಳವಿಷಯಗಳು:—ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು
ಕೆಮರಾ ಅಥವಾ ಸ್ವರಗ್ರಾಹಕ ತಟ್ಟೆ ಇದ್ದಂತೆ (ಪು. ೨೧);

ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾರ
 ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು (ಪು ೨೩); ನವಲಗುಂದದ ಲಾಲಗಡಿ
 ಗುಡಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು. ೨೪); ದೆವ್ವಭೂತಗಳ
 ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಸ್ಮೃತಿಗಳು (ಪು.
 ೨೫), ನನ್ನ ನಾಲಗೆಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ಮೂಗಿನ ದೋಷ
 ಕಾರಣ (ಪು ೨೬), ಡೆನೂಸ್ವಿನೀಸನ ಉದಾಹರಣೆ ಸರಿ
 ಯಲ್ಲ (ಪು ೨೭), ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಸ್ಮೃತಿ-ಹೋಳೀ ಪದಗಳ
 ಬಗ್ಗೆ (ಪು ೨೮); ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯ ನನ್ನ ಅಹಂಕಾರ
 (ಪು ೨೯), ವರವಕ್ರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
 (ಪು. ೩೦); ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಜಗಳದ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ
 ತಂದೆಯ ತಿರಸ್ಕಾರ (ಪು ೩೧), ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ನಾನು
 ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ ಆಡಿದ್ದು (ಪು. ೩೨); ನನ್ನ ತಂದೆಯ
 ವಾಚನಾಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರದ ಕೃತ್ಯಗಳು
 (ಪು ೩೩); ೧೮೯೫-೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿಯ ಚಟು
 ವಟಿಕೆಗಳು (ಪು. ೩೪); ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ನಾನು ' ಗಜಾನನ
 ಸ್ತವನ 'ದ ಪ್ರಕಾಶಕನು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಚವತ್ತಾರದ
 ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೩೫); ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಮಾನೀ ಸ್ವಭಾವದ
 ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೩೬); ಅವರ ಚಾಣಾಕ್ಷತನ (ಪು. ೩೭);
 ಹಾಯಸ್ಕಾಲಿನ ನನ್ನ ಅನುಭವ (ಪು. ೩೮); ಆಗಿನ
 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾತಾವರಣ (ಪು. ೩೯); ಪ್ಲೇಗು ಮತ್ತು
 ದುಷ್ಪಾಳಗಳ ಹಾವಳಿ (ಪು. ೪೦); ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟು
 ವಟಿಕೆಗಳು (ಪು. ೪೧); ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ
 ಸರ್ಚವಾರಂಟು (ಪು ೪೨); ಧಾರವಾಡದ ಚಟುವಟಿಕೆ
 ಗಳು (ಪು. ೪೩); ಧಾರವಾಡವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸ್ವಂತ

ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನವು (ಪು ೫೩);
 ೪ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ:—ನನ್ನ ಪೌಢವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆ,
 ೧೮೯೮-೧೯೦೫ (ಪು. ೫೬-೧೦೭)

ಒಳವಿಷಯಗಳು.—ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆ
 ಗಳಿಗೂ ಮುಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಭೇದ (ಪು ೫೬);
 ಕಾಲೇಜುಗಳು ಗುರುಕುಲಗಳಾದರೂ, ದೇವರ ಬಾಗಿಲು
 ಮುಚ್ಚಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅವು (ಪು ೫೭), ಮನು
 ಷ್ಯನು ಮುಕ್ಕಣ್ಣನು (ಪು ೫೮), ನನಗೆ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ
 ಕಡೆಮೆ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೫೯); ೧೮೯೮ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ
 ಅಜ್ಜಾತವಾಸ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗತವಿಚಾರ (ಪು. ೬೦);
 ೧೮೯೮ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಲರನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದದ್ದು
 (ಪು ೬೧); ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಗ್ರಂಥಲೇಖನ, ಅದಕ್ಕೆ
 ತಂದೆಯವರ ಪ್ರೇರಣೆ ಕಾರಣ (ಪು ೬೨); ನಾನು ಮುಂಬ
 ಯಿಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತಾಗಿನ ಒಂದು ಸೋಜಿಗದ
 ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೬೫); ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಕರ್ಮರಲ್ಲ;
 ಸುಧಾರಕರೂ ಅಲ್ಲ (ಪು ೬೬), ಮ್ಯೂರಸಾಹೇಬರ ವಿಲ
 ಕ್ಷಣ ನಿಯಮಿತತನ (ಪು ೬೭); ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತೋನ್ನಾ
 ಹಿನೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತೋತ್ತೇಜಕ ಸಭೆಗಳು
 (ಪು ೬೮); ನವಲಗುಂದದ ವಾಚ್ಮಯ ವಾತಾವರಣ
 (ಪು. ೬೯.); ನವಲಗುಂದದ ಭಜನಾ ಸಂಭ್ರಮ (ಪು.
 ೭೦); ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದ ಬಗ್ಗೆ
 ಸ್ಮೃತಿಗಳು (ಪು. ೭೧); ನನ್ನ ತಾಯಿಯೂ ಅಂಕಲೇಕರ
 ರುಕ್ಮಿಣಿಬಾಯಿಯೂ (ಪು. ೭೨); ನಾನು ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇ
 ಜಕ್ಕೆ ಹೋಗದಿದ್ದುದರ ಕಾರಣ (ಪು. ೭೩); ಕಾಲೇಜದ

ಜಗತ್ತು ಭಿನ್ನವಾದ ಜಗತ್ತು (ಪು ೭೫); ಸಾದಾತನದಿಂದ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನ (ಪು ೭೫), ನಾ. ಗೋಖಲೆಯವರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಡುಪು, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ (ಪು ೭೭), ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾತಾವರಣ (ಪು. ೭೭); ಪ್ಲೇಗು ಮತ್ತು ದುಷ್ಟಾ-ಗಳ ಹಾವಳಿ (ಪು. ೭೮), ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಲೆಗವೈಲಿ ಚುಚ್ಚುವ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ (ಪು ೭೯), ೧೯೦೦ರಲ್ಲಿಯ ಚಳವಳಿಗಳು (ಪು. ೮೦); ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಮೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹುಕ್ಕುಂ (ಪು ೮೦), ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಲೋ ಟೀಕಕರ ವಿರುದ್ಧ 'ತಾಯಿ.ಮಹಾರಾಜ'ರ ವಿಟ್ಟಿ (ಪು ೮೧), ಆಗಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಳವಳಿಗಳು (ಪು ೮೩), ೧೮೯೯ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಪಾದಕನಾಗಲು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿದ್ದು (ಪು ೮೫), ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನ ನನ್ನ ಪ್ರೊಫೆಸರರು (ಪು ೮೬); ಪ್ರೊ ಭಾಟಿಯವರ ಪುನರ್ವಿವಾಹ (ಪು ೮೭), ವಿನಾಯಕ ದಾಸೋದರ ಸಾವರಕರರೊಡನೆ ನನ್ನ ಸಖ್ಯೆ (ಪು ೮೮); ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಡದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಲೋ ಟೀಕಕರ ಪ್ರಥಮ ಭೆಟ್ಟಿ (ಪು ೮೯), ೧೯೦೩ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮರಣ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು ೯೧); ನನ್ನ ಅರಭರವಸೆಯ ಸ್ವಭಾವದ ಉದಾಹರಣೆ (ಪು ೯೨); ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು. ೯೩), ನಾ ಗೋಖಲೆಯವರ ಉಪವೇಶ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ (ಪು. ೯೪); ಹರಕಾರೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ ನಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಸ್ಮೃತಿ (ಪು. ೯೫); 'ವೆಗಣ್ಣ' ನೆಂಬ ಹುಡುಗನ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿ (ಪು. ೯೬);

೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಆದ್ಯರೇಷ ದಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಪುನರ್ವಿವಾಹ ಸ್ಮೃತಿ (ಪು. ೯೭); ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ತಿರಸ್ಕಾರ, ಸ್ವತಂತ್ರವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ವಿಚಾರ (ಪು. ೯೯), ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಲೆಕ್ಕ ಕೇಳುವವರಲ್ಲ (ಪು. ೧೦೧); ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಗಳ ಅಲಗುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅದ್ಭುತ ಕಸರತ್ತು (ಪು. ೧೦೧); ಇತ್ತ ಕಡಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು (ಪು. ೧೦೨); ಕರ್ನಾಟಕದ ಉದಯ (ಪು. ೧೦೪), ಕನ್ನಡಿಗರು ಮರಾಠೀ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಾತ್ರವಹಿಸಿದುದು (ಪು. ೧೦೬).

**೫ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ:— ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನದ
ಹಿನ್ನೋಟ (ಪು. ೧೦೭-೧೧೪)**

ಒಳವಿಷಯಗಳು:— ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ (ಪು. ೧೦೭), ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶೇಷತಃಧಾರವಾಡದ ಆಗಿನ ಕೀಳು ಸ್ಥಿತಿ (ಪು. ೧೦೯); ವಕೀಲನಾಗಲು ಬಂದಾಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾದ ನಿಶ್ಚಿತಧ್ಯೇಯಗಳರಲಿಲ್ಲ (ಪು. ೧೧೩).

**೬ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ:— ನನ್ನ ಜೀವನಪ್ರವಾಹವು
ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಯಿತು, ೧೯೦೫-೧೯೦೬
(ಪು. ೧೧೫-೧೨೪)**

ಒಳವಿಷಯಗಳು:— ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲವು ಬರುತ್ತದೆ. (ಪು. ೧೧೫);

೧೯೦೫-೬ ಇಸ್ವಿಯು ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಜೀವಿತದ ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವು (ಪು. ೧೧೭), ಆಗ ನಾನು ನನ್ನ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡೆ (ಪು. ೧೧೮) ಆ ನನ್ನ ಮಿಣಿಮಿಣಿ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡೆ (ಪು ೧೧೯); ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಭರತಖಂಡವು ಅಡಗಿದೆ, ನನ್ನ ವಿಸ್ತವು ಅಡಗಿದೆ (ಪು ೧೨೦); ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿ ಎಂಬುದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧಿಭೌತಿಕ, ಆಧಿದೈವಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಈ ಮೂರೂ ಧೈಯಗಳ ಮಿಶ್ರಣ (ಪು. ೧೨೦); ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ರವಾಹವು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಇಂಥ ದಿವಸವೇ ಹರಿಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾರೆ (ಪು ೧೨೧); ೪-೫-೧೯೦೫ ನೇ ದಿನವು ಅಂದರೆ, ಅನಿಗೊಂದಿ ದರ್ಶನವಾದ ದಿನವು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ತಿರುಗಣಿ ಸ್ಟೇಷನ್ (Reversing Station) ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು (ಪು ೧೨೧); ಜೀವನವು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು(ಪು. ೧೨೨).

೭ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ — ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ

ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲ (ಪು. ೧೨೫-೧೩೬)

ಒಳವಿಷಯಗಳು - ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯ ಇತಿಹಾಸ (ಪು. ೧೨೫), ಈ ಚಳವಳಿಯ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮ (ಪು. ೧೨೫); ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವಕೀಲರ ಸುಸ್ಥಿತಿ (ಪು. ೧೩೨); ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಆದ ವಂಗಭಂಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಣಾಮ (ಪು. ೧೩೩); ವಂಗಭಂಗದಿಂದಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮ (ಪು. ೧೩೪).

೧ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ:- ನನ್ನ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯ-
 ಧೋರಣೆಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾದವು, ೧೯೦೫-೬

(ಪು. ೧೨೭-೧೫೧)

ಒಳವಿಷಯಗಳು - ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು
 ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವದೊಂದು ನನ್ನ ಧ್ಯೇಯ (ಪು
 ೧೨೭), ನಾನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯನಾದೆನು (ಪು ೧೨೭),
 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವುಂಟಾ
 ಯಿತು (ಪು ೧೪೧); ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
 ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು (ಪು ೧೪೧), ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು
 (ಪು. ೧೪೨), ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧ್ಯೇಯಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟ (ಪು.
 ೧೪೨), ಕೊನೆಗೆ ಸರ್ವವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನಾಗಿ
 ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (ಪು ೧೪೪), ನಾನು ಚಂಚಲ
 ವೃತ್ತಿಯವನೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ (ಪು ೧೪೫), ಕರ್ನಾ
 ಟಕಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರು
 (ಪು ೧೪೬); ಮುಳೆಯಾಗಿ ಹದಬಂದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತು
 ವುದು ನನ್ನ ಧೋರಣೆ (ಪು ೧೪೮), ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವು
 ಕಿರಣಕೇಂದ್ರ ಕಾಜು (Focussing Lens) (ಪು ೧೪೯);
 ೧ನೆಯ ಭಾಗ ಸಮಾಪ್ತಿ, ಮುಂದಿನಭಾಗದ ವಿವೇಚನ
 ಪದ್ಧತಿ (ಪು.೧೫೦).

ఓంనేయ వయస్సినల్లి

ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳು

“ ನಾನು ಕರ್ತಾ ದು ಕರ್ತಾ ತರೂಣಾ ಕರೂ ಚುಯಿಂ ”
‘ ಸಕಲ ವ್ಯಾಧಿ ಮರಣಕರಾಂಕು ’

ಶ್ರೀರಾಮಕವಿ

೧ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ನುಡಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ದೇ ಮುನ್ನ ನುಡಿ

ಜಯಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕರು, ಜಿ.ಎ.ಎ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಅನಾಥ ಶರಣ ವಂಚಿತರಿಗೆ ನನಗೆ ೧೦ ವರುಷಗಳು ತುಂಬುವುದೆಂದ, ಅಗ ನನ್ನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದ, ನನಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿದರು. ಅವರು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲೆಂದೆಂದೆ, ದಾಖಲೆಗಳಿಗೆ ಒ-ಸುಟ್ಟು 'ಹೂಂ' ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದೇನೋ ಆಯಿತು ಅದರ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿ ನಾನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ ನೆಂದೆನಿಸಿತು ಏಕೆಂದರೆ, ನಾನು ಏನೆಂದು ನನ್ನ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು? ನಾನು ಲೋ ಓಕೆ, ಮು

ಗುಂಧಿಯವರಂತೆ ಲೋಕೋತ್ತರ ಪುರುಷನೆನೂ ಅಲ್ಲ
 ಸಾಮಾನ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಒಬ್ಬ ಪಾಮ
 ರನು ನಾನು ಅಲ್ಲವೆ, ತನ್ನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು
 ತಾನು ಬರೆಯುವುದು ಸನಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯವಲ್ಲ ತಮ್ಮ
 ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅನ್ಯರು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕೇಳುವುದನ್ನು
 ಕೂಡ ಯಾರು ರೂಲವಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅವರು
 ತಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರೇ ? ಸನಾ
 ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಭಾವವನ್ನು ಬಸವೇಶ್ವರರ ಈ
 ವಚನದಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

“ಎನ್ನ ವರೊಲಿದು ಹೊನ್ನ ರೂಲವಲಿಕ್ಕಿದರು, ಎನ್ನ
 ಹೊಗಳಿ ಹೊಗಳಿ ಹೊಗಳಿ ಎನ್ನ ಮೈಗೊಂಡಿ
 ತಲ್ಲಾ ! ಅಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ನುನ್ನಣಯೇ ಮನೆದ
 ಲಗಾಗಿ ತಾಗುತ್ತಲ್ಲಾ ! ಅಯ್ಯಾ, ನೊಂದೆನು, ಸೈರಸ
 ಲಾರೆನು, ಕೂಡಲಸಂಗಮವೇಸ, ಸೀಸೆನಗೊಳ್ಳಿದ
 ನಾದರೆ, ಎನ್ನ ಹೊಗ-ತಗಡ್ಡ ಬಾರಾ, ಧರ್ಮಿ ”

ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು “ಆತ್ಮಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪರನಿಂದೆ
 ಯನ್ನು ಕೇಳಿಸದಂತ ಇ-ಸಯ್ಯ ಎಂದು ಅಂದರು ಚಾರು
 ದತ್ತನು ಮರಣಕ್ಕಂಜುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಕೀರ್ತಿಕಲಂಕಕ್ಕೆ ಅಂಜು
 ತ್ತಿದ್ದನು ಹಾಗೆ, ನಮ್ಮವರು ಆತ್ಮಸ್ತುತಿಗೆ ಅಂಜುತ್ತಿದ್ದರು.
 ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ (ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ
 ಅಭಾವದ ಮೂಲಕವಲ್ಲ) ತಮ್ಮ ಹಸರನ್ನು ಹಿಂದಿಡುತ್ತಿ
 ದ್ದರು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಕೃತಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಅವರ
 ಭಾವನೆ ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಜೀವಿತದ ಬಗ್ಗೆಯೂ
 ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕುತೂಹಲವು ಜನರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅದಕ್ಕಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಿತ್ತು ತಮ್ಮ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನಮ್ಮನರು ವಿಲೇಷ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಸಿದ್ಧಿನತೆಯ ಉದಾತ್ತವಾದ ತತ್ವವೇ ಅಡಗಿದೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯರು ಅತ್ಯುಚಿತವಾಗಿಯೂ ಬರೆಯುವುದೊಂದು ಹೊಸ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸಿರುವರು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಉದಾತ್ತ ತತ್ವವಿದ್ದು ಅದಾವು ಸಂದರ ಲೋಕಪಿಕ್ಷಣ ಲೋಕಪಿಕ್ಷಣದ ಒಂದು ಸಾಧನವೆಂದೇ ಅನು ಅದನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಸಂಪೂರ್ಣ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನಾನು ಇವೆರಡೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬರೆಯಬಹುದೆಂದೇ ಏನೋ ಎಂದು ತೋಚಿತು ಮತ್ತೂ ನಾನು ನನ್ನವೆಂದು ಕಡೆಯಚ್ಚಿನ್ನು ಸಿದ್ಧವಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಎರಕವನ್ನು ಹೊಯ್ಯುವುದನ್ನು ಗುಟ್ಟುಮಾಡಿ, ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿತ್ತನಾಗಿ ರುವೆನು.

ಆ ವದಿಯಿಚ್ಚಿ ಯಾವುದು, ಅವನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆನಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಒಂದು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವೆನು

ಸುಮಾರು ೨೦-೨೦ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು ಮು ಗಾಂಧಿಯವರ ಆಫೀಕಯಲ್ಲಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಡೋಕ್ (Dok) ಎಂಬೊಬ್ಬ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರೇ ಬರೆದ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು,

ಅದನ್ನು ಗಣಗಳನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂ
ತರಿಸಿದನು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ಈಗ ನನ್ನ
ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಡೋಕ ಇವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ
ವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕೇಳುವ
ಮುಂಚೆ “ ಗಾಂಧಿಯವರೇ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮರಣ
ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸುವ ಒಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು
ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಮಾಡುವಿರಾ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿ
ದರು ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ನಕ್ಕು ಅಂಧದಾವುದೆಂದು
ಕೇಳಲು, “ ನಿಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ನಿಮ್ಮ
ಸಲುವಾಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು
ಮಾಡಲೇಬೇಕು ” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅರಿತು
ಕೊಂಡು ಬರೆದರೆಂಬ ಅರ್ಥವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿದಂತೆ
ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ‘ನ ದೇವಚರಿತಂ ಚರೇತ್’
ಎಂಬಂತೆ ಲೋಕೋತ್ತರ ಪುರುಷರ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಾವು
ಅಕ್ಷರಶಃ ಅನುಕರಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಮ ಗಾಂಧಿಯ
ವರು ಮುಂದೆ, ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಾಂಸಾ
ರಿಕ ಜೀವನದ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪೂರಾ ಬಿಚ್ಚಿ
ಹೇಳಿರುವರು ಅವರ ಮಾತು ಬೇರೆ; ನನ್ನಂಥ ಅಲ್ಪನ
ಮಾತು ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಒಬ್ಬರ ಜೀವಿತದ ತತ್ತ್ವಗಳು
ಅನ್ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕಗಳಾಗಬಹುದು, ಅವರ ಅನು
ಭವವು ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಲಾರದೆಂದೇ
ನನ್ನ ಮತ.

ಅವನ ಗೊಡವೆಯೇಕೆ, ಅವನಾರು ನೀನಾರು?

ಅವನ ಪಾಪಕ್ಕೆ ನೀ ಭಾಗಾದಿಯೇ?

ಅವನು ತ್ತಮನಾದಡವನೆ ಬದುಕಿದ ಕಾಣೋ

ಅವನು ಪುಣ್ಯಮಾಡಿದರೆ ಅವನ ಕುಲಉದ್ಧಾರ

ಎಂದು ವಿಜಯದಾಸರು ಹೇಳಿದ್ದೇ ನಿಜ ಆದಕಾರಣ ಅವರಂತೆ ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ಹಾಳುರಗಳೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸಿತು ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಈ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಹಿನ್ನೋಟ (Back-ground)ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಕೊಟ್ಟು, ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ರಾಜಕಾರಣ, ವಾಙ್ಮಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಏಕೀಕರಣ, ಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ರಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಾನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನು ಮತ್ತು ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ, ನಾನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವು ಉದಯವಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮೇಳು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯವು ಸ್ಫುರಣಗೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅದರ ಬಾಲ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನನ್ನದೂ ಬಾಲ್ಯ. ನಾನು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಧೈಯದಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕದ್ದು ೧೯೦೫-೦೬ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ. ಆದಕಾರಣ, ನಾನು ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಆ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಲು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದು. ನನ್ನ ಜೀವನ ಚರಿ

ತೆಯ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ೨೦-೨೫ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀ ಶೆಣೈ ಎಂಬೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ನಾನು ಆಗ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಮುಂದೆ ಇಬ್ಬರು ಮೂಸರು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯ ಮಾಸ್ತರ ಜನರೂ ಕೇಳಿದ್ದರು ಅದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕಾರಣದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿ ಬಿಂದಾಚಾರ್ಯರೂ ಶ್ರೀ ದತ್ತಾತ್ರೆಯ ಕರವರ ಕರವರೂ ಸಂಯುಕ್ತಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕರೂ ಕೇಳಿದ್ದರು ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಹಾಕದೆ ಬರೆಯುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ನಾನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೆನು ಆದರೆ, ಈಗ ಜಯಕರ್ನಾಟಕದವರ ಆಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಹೇಗೂ ಬರೆಯಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ್ದುದನ್ನು ಇಂದು ಮಾಡಲು ನನಗೆ ಒಂದು ಪರವಾನಿಗೆ (License) ದೊರೆತಂತಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಜೀವನವು ತನಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ ಜೀವನಸೆಂಬ ಗಡಿಯಾಳದ ಹೊರಮುಳ್ಳುಗಳು ತಿರುಗುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಜನರು ಕಾಂಬರು. ನನ್ನ ಜೀವನ ಗಡಿಯಾಳದೊಳಗಿನ ಒಳಯಂತ್ರಗಳ ತಿರುಗುವಿಕೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಹೊರತು ಯಾರು ಹೇಳಬಲ್ಲರು? ತನ್ನ ಮೋರೆಯನ್ನು ಅನ್ಯರು ನೋಡಬಲ್ಲರು, ಒಳವದೆಯನ್ನು ನೋಡಲಾರರು. ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅನ್ಯರು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳಿದ್ದರೆ, ತಾನೇ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳಿವೆ. ಆದಕಾರಣ, ನಾನು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿ

ರುವ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತೋರುವ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ನನ್ನ ಜೀವನದ ಒಗಟವು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಯುಗಧರ್ಮವು ಬದಲಾದಂತೆ, ಅದರ ಒದಿರಂಗರೂಪವೂ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ—ಆಗಜೀಕು ಅದರೆ, ತಿರುಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಕೊಂಡು ರೂಪವನ್ನು ಒವಲುಮಾಡುವುದೇ ಚಾಣತನದ ಲಕ್ಷಣ. ಅವಕಾರಣ, ಲೋಕವಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಅಹಂಕಾರ ವಿಹೀನತೆಯಿಂದ ಈ ಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವೆನು—ಅಲ್ಲ ಬರೆಯಲೆತ್ತಿ ಸುವೆನು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಾನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗಂಡಾಂತರವೂ ಇದೆ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಬಲಿಬಿದ್ದು ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಇದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರ್ವತಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಂಜಿಕೆಯಿದೆ ಅಹಂಕಾರವು ತಲೆಯೆತ್ತಿದಕೂಡಲೆ, ಅದರಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ “ನಾಹಂ ಕರ್ತಾ, ಹರಿಃ ಕರ್ತಾ, ತತ್ಪೂಜಾ ಕರ್ಮ ಚಾಖಿಲಂ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬಲವಾದ ಅಸ್ತ್ರ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಜಪಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂತಗಳು ಓಡಿ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ಭೂತೋಚ್ಚಾಟನೆಗೆ ಅದು ಮಹಾ ಮಂತ್ರವೆಂಬುದು ನನ್ನ ಅನುಭವ ಈ ಲೇಖನಮಾಲೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ, ಅಹಂಕಾರಾತಿರೇಕದಿಂದ ಉಬ್ಬಿಯೂ ಹೋಗಬಾರದೆಂದೂ ವಿನಯಾತಿರೇಕದಿಂದ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ತಗ್ಗಿಯೂ ಹೋಗಬಾರದೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯ

ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮೀರಿ, ನನ್ನಿಂದ ಪ್ರಮಾದ ವಾದರೆ, ಅದು ನನ್ನ ಸ್ರಷ್ಟತಿಯ ದೋಷ (Weakness of flesh)ವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾಚಕರು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು

ಇವಾಯಿತು, ನಾನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಚಾರ ಇನ್ನು ನನ್ನ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತುಸು ಹೇಳುವೆನು ನನಗೆ ಬೇರೆ ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತ್ತೆಂಬುದು ಕನಸುನುಸನಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂದ ಕಾರಣ, ನಾನು ಬಹುಶಃ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆನು ಅಲ್ಲದೆ, ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿ ನ್ನಡಿವುದು ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವೂ ಅಲ್ಲ ಆದರೆ ಬಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಇದು ಬಹುಶಃ ಅಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಆದ ರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಒತ್ತಿಬಿಟ್ಟಿ ಮೂಡಿದ ಮುಯ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪೇರಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ನನ್ನ ಖಾಸಗೀ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಧರ್ಮದೇವಿಯ ಇಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ದಿನವಹಿಗಳನ್ನು ಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೆನು ನಾರ್ವಜನಿಕ ಚಳವಳಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ನಾನು ಅಗಾಗ ಬರೆದಿದ್ದುಂತ್ತಿದ್ದೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಕಾದಿಟ್ಟಿದ್ದೆ ಆದರೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಅವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡುವ ಮತ್ತು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವೂ ಬಹುಶಃ ನನ್ನ ಹತ್ತರವಿಲ್ಲ ಗಾಂಧಿಯ ಇಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ತಾತ್ವಿಕವಿಚಾರ ಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ 'ಅಕ್ರಮವಿಚಾರತರಂಗ' 'ವಿವಿಧವಿಚಾರ ಸಂಗ್ರಹ' ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಬರೆದಿಡುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನಿ

ಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ಅದರೆ, ನೇಮದಿಂದ ಬಂದಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ಆ ಕೆಲವು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ನನಗೆ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ, ಲೋ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಕೆಲವು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬಾಸುಟಿ ಇವರು ಕೇಳಿದಾಗ, ನಾನು ಕೆಲವು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆನು. ಅವು ಅವರ ಆಠವಣಿ ವ ಆಗ್ನೇಯಿಕಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಡೆಕ್ಕನ ಎಜ್ಯುಕೇಶನ್ ಸೊಸಾಯಿಟಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸುವರ್ಣಮಹೋತ್ಸವದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಹಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ೮ ಜನರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುದ್ರಿಸಿರುವರು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಒಬ್ಬನು. ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಸೆಯ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀ ಬುರ್ಲಿ ಬಿಂದಾ ಚಾರ್ಯರಿಗೆ ೧-೨ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ರಾಜಕಾರಣದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ಈಗ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ನನ್ನ ನೆನಪಿನ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಈ ಲೇಖನವಾಲಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವೆನು. ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಇವು ಸ್ಮೃತಿಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ, ನಾನು ಮರೆಗುಳಿಯು ಅದುದರಿಂದ, ನನಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದವರು ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಎಲ್ಲರೂ ಸಹಾಯಮಾಡಿ, ನನ್ನಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನನೆ

ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಇದು ಕೇವಲ ಆತ್ಮಚರಿತೆಯೂ ಅಲ್ಲ, ಇತಿಹಾಸವೂ ಅಲ್ಲ, ವಿಚಾರಪ್ರಬಂಧವೂ ಅಲ್ಲ, ತತ್ವಗ್ರಂಥವೂ ಅಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸರಿಬೆರಿಕೆಯಾದ ಗ್ರಂಥ, ಆತ್ಮ

ಪುರಾಣ. ನಾನು, ಕಾಲಿದಾಸನು ಹೇಳಿದಂತೆ ವೇದಾಭ್ಯಾಸಜಡನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತತ್ವಾಭ್ಯಾಸಜಡನು. ಈಗಂತೂ ವಿಚಾರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತ, ನನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾನು ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ನನಗೆ ಮನೋರಂಜನದ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕಡಿಮೆ ಶ್ರೀ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಂತೆ ಕವಿತ್ವಾನಂದನೂ ನಾನಲ್ಲ; ಶ್ರೀರಂಗ (ಆರ್ ವಿ ಜಹಾ ಗೀರದಾರ) ರಂತೆ ವಿನೋದಾನಂದನೂ ನಾನಲ್ಲ, ಆದ ಕಾರಣ, ನನ್ನ ಲೇಖನಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಜಯಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕರು ಆಶಿಸಿದಂತೆ ಇದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕಾಲಖಂಡ (Epock-making book) ವಾಗದಿದ್ದರೂ, ನಾನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ವಾಚಕರ ಕಾಲಖಂಡನೆ (waste of time) ಮಾಡಿದೆನೆಂದು ಮಾನಖಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ಡಿಯ ಈ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ರೂಪರೇಷೆ

ತನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನುನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತವೆಂಬುದೂ ಕೈಯು ಹೇಗೆ ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂಬುದೂ ನನಗೆ ಈಗ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಷ್ಟು ಹಿಂಜರಿ ಎಂದೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಇರಲಿ

ನನ್ನ ಇಡೀ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೂಲನೂನದಿಂದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು (೧) ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ (೨) ಸಾರ್ವಜನಿಕಜೀವನ (೩) ಏಕಾಂತಿಕ ಜೀವನ ಮುಂಚೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಅತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಮುಗಿಸಿಬಿಡುವೆನು ಅದರಿಂದ, ಮುಂದೆ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವರು ಇದನ್ನು ಓದಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಭೀಮರಾವ, ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಭಾಗೀರಥೀಬಾಯಿ. ಭೀಮರಾಯರ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ನೀಲಕಂಠ ವೆಂಕಟೇಶ ಆದವನು ಎಂಬವರು ೧೮೨೪-೨೫ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಬೆತ್ (Nisbet) ಎಂಬ ಕಲೆಕ್ಟರರ ಕೈಕೆಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮುಲ್ಕಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು ನಿಸ್ಬೆತ್ ಸಾಹೇಬರು ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಬರುವಾಗ, ಬುದ್ಧಿವಂತರೆಂದು ತಿಳಿದು ನೀಲಕಂಠ

ರಾಯರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು ನೀಲ ಕಂಠರಾಯರು ೧೮೨೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾನಗಲ್ಲ ನವಲ ಗುಂದ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ತಾಲೂಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯ ಮುಲ್ಕಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅವರು ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮಾ ನದಿಗೆ ಘಾಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಅನೇಕ ವರ್ಷ “ಹಾನಗಲ್ಲಕರ” ಎಂದೇ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಿದ್ದರು. ನೀಲಕಂಠರಾಯರನ್ನು ಅವರ ತಾಯಿ ಒಂದು ಈಶ್ವರದೇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಡೆದವರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು ವಸ್ತುತಃ ಮಾಧ್ವರಲ್ಲಿ ‘ನೀಲಕಂಠ’ ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಕಡಿಮೆ. ಮುಂದೆ, ಅವರ ಮೊಮ್ಮಗ ನಿಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರು ಇಟ್ಟಿತ್ತು ನೀಲಕಂಠರಾಯರಿಗೆ ವೆಂಕಟರಾವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು. ವೆಂಕಟರಾಯರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಭೀಮರಾಯರೊಬ್ಬರೇ ಮಕ್ಕಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಂತತಿ ಯವರು ಅನೇಕರಿಂದಾರೆ ನೀಲಕಂಠರಾಯರ ಮಗಳಾದ ವೆಂಕೂಬಾಯಿ ಎಂಬವಳನ್ನು ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಫಡನವೀಸ ರಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಗುತ್ತೀಕರ ಇವರ ಮಗ ನಾನಾ ರಾಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ೧೮೨೯ ನೆಯ ಇಸ್ವಿ ಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತರು. ಆಗ, ನೀಲಕಂಠರಾಯರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಸರ ಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಹೊಳೆಅಲೂರ ಗ್ರಾಮವು ನಾನಾರಾವ ಇವರಿಗೆ ೧೮೩೦ ರಲ್ಲಿ ಜಹಾಗೀರಾಗಿ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ನಾನಾ ರಾಯರು ಅನೇಕ ವರುಷ ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಾಡೆ

ಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ನನ್ನ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಆಲೂರಲ್ಲಿದ್ದು ಜಹಾಗೀರ ವಹಿವಾಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ನಾನಾರಾಯರು ಆಲೂರಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಕೂಡ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಏಕತ್ರ ಕುಟುಂಬದ ವರಂತೆಯೇ ಇರಹತ್ತಿದರು ವೆಂಕಟರಾಯರು ೧೮೫೦ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ತೀರ ಚಿಕ್ಕವರು ಅಂದರೆ ೨-೩ ವರ್ಷದವರಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಮುನಸುಫರಾಗಿದ್ದ ಅವರ ಸೋದರ ಮಾವಂದಿರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಹಚ್ಚೊಳ್ಳೆ ಜಹಾಗೀರದಾರ ಬಲಕುಂದಿ ಇವರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರನ್ನೂ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದರು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವ ವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ೧೮೬೫ರಲ್ಲಿ “ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವರೀಕ್ಷೆ” ಪಾಸಾದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ “೧೬ ಆಣೆಗಳಲ್ಲಿ ೧೧೦೨” ಗುಣಗಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. (ಆಗ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಎಣಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೆ ಇತ್ತು) ವರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದ ಕೂಡಲೆ ಕಲಾದಗಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ ಕಾರಕೂನರಾದರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ೧೦-೧೨ ವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ ಭೀಮರಾಯರೆಂದೇ ಜನರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ, ಕಲಾದಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬದಲು ವಿಜಾಪುರವು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಯಿತು. ಭೀಮರಾಯರು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಶಿರಸ್ತೆದಾರರಾದರು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೮೮೦ ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜನ್ಮವಾಯಿತು ಅಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭೀಮ

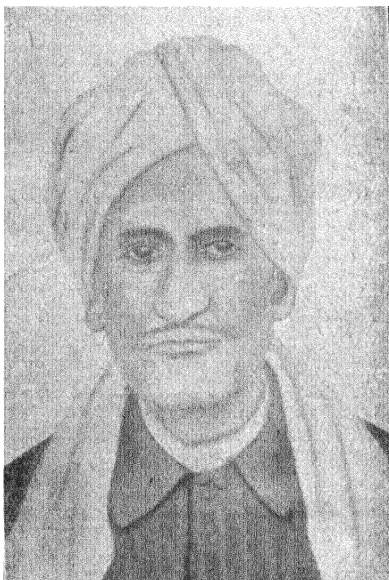
ರಾಯರು ವಿಜಾಪುರ ಸಂಬಂಧದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಗವರ್ನರರ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ನವಲಗುಂದ, ಗದಗ, ಹಾನಗಲ್ಲ, ಕರ್ಜಗಿ, ಪುನಃ ನವಲಗುಂದ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಇಂಡಿ ಮುಂತಾದ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ತೆದಾರ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ೧೯೦೨ ರಲ್ಲಿ ವೆನಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು ನಡುನಡುನೆ ಮಹಾಲಕರಿ ಮತ್ತು ಮಾಮಲೇದಾರರಾಗಿಯೂ ಅನೇಕವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ, ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಕಾಯಂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೫೦ ರೂಸಾಯಿ ಸಂಬಳವಿತ್ತು ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ೬೦ ರೂಸಾಯಿ ಆಗಿತ್ತು ಅವರು ೧೯೧೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕುಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು, ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ನಾನೇ ಹಿರಿಯವನು. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವವನು ನಾನೊಬ್ಬನೇ ನನ್ನ ಒಬ್ಬ ತಮ್ಮನ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕೊಬ್ಬರೂ ಸಂತತಿಯಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ವೆಂಕಟರಾಯರು ತ್ರೀಮಂತರಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಚಿಕ್ಕವಂದಿದ್ದರಿಂದ, ಜಂಗವ.ಆಸ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಕೈಗೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಭೀಮರಾಯರು ಚಿಕ್ಕ ನವಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಚಾಣಾಕ್ಷರೂ ವ್ಯವಹಾರಕುಶಲರೂ ಮಿತವ್ಯಯಿಗಳೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಸ್ವಂತ ಶ್ರಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಲದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ೩-೩|| ಸಾವಿರ ರೂಸಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆಸಿದರು. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮರು

ವರುಷವೇ ಆಲೂರ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಅಡವು ಹಿಡಿದರು. ಅದು ಮುಂಚೆ, ಅವರ ಸೋದರಮಾವಂದಿರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಹಣಮಂತರಾವ ಬಲಕುಂದಿ ಇವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ನಾನು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ೧೮೯೯ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಆಯಿತು ೨೦-೨೨ ವರುಷ ನಮ್ಮ ವಹಿವಾಟಿ ಯಲ್ಲಿದ್ದಬಳಿಕ ಆ ಒತ್ತೆಯನ್ನು ಜಹಾಗೀರದಾರ ಮನೆ ತನದವರು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಭೀಮರಾಯರು ಪೆನಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಬಳಿಕ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳುಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ದಲಾಲಿ ಅಂಗಡಿ, ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿ ತೆಗೆಸಿದರು ಆಲೂರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಗ ನಿಂದ ೮ ಎತ್ತಿನ ಕನುತ ಇಡಿಸಿದರು. ಅವು ಅವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ೧೮-೨೦ ವರುಷ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆದವು. ಸಾಯಸಾಯುವ ಮುಂದೆ ಅನಂತರಾವ ದಾಭಡೆ ಇವರಿಂದ ಸರಾಫಿ ಅಂಗಡಿ ಹಾಕಿಸಿದ್ದರು ಹೀಗೆ ಅವರು ಮರಣಹೊಂದುವವರೆಗೆ, ಅವರ ಕಾಲಗುಣದಿಂದ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಏರುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ೨೦-೨೨ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಪತ್ತಿನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ಎರಡು ವರುಷ ಮಾತ್ರ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಹಾಗು ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ಮರಣದಿಂದ ಅವರು ವಿಶೇಷ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡರು. ಅವರ ಮರಣದನಂತರ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಜರ್ರನೆ ಇಳಿಯಿತು. ದಲಾಲಿ ಅಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಮುಂದೆ ನಡಿಸುವವರಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಿಂತುಹೋದವು. ೧೮-೨೦ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ

ಉದ್ಧರಿಗಂಟು ಮುಳುಗಿಹೋಯಿತು ನಾನು ಅವು
 ಗಳನ್ನು ನಡಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಅಲ್ಲದ ಹಿರಿಯರು ಮೃತ್ಯು
 ಪತ್ರಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಟ್ರಸ್ಟೀ ಆಗಿಯೂ ನೇಮಿಸಿದ್ದರು
 ಆದರೆ, ನಾನು ವಕೀಲಿಯೆಟ್ಟು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಅದೇ ನೇರಿದ್ದೆನಾದ್ದರಿಂದ, ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ
 ಮನಸ್ಸು ಆಗಲಿಲ್ಲ ಇರಲಿ, ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ

ಭೀಮರಾಯರ ನಿಲುವು ೨ ಸ್ಕೂಟು ೬ ಇಂಚು ಪ್ರಕೃತಿ
 ಸುವ್ಯಥ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಲಿಷ್ಕರು ಸ್ವಭಾವ ಮುಗ್ಧ
 ಮತ್ತು ಗಂಭೀರ, ಆದರೆ ಅನಂದ ಮುದ್ರೆ ಅವರು
 ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸೈತಿಕ ಅಚರಣೆಯವರು ಅಚಾರ
 ರೀಲರಾದರೂ ಕರ್ಮರಲ್ಲ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ಸ್ವರೇತ
 ಪ್ರೇಮಿಗಳು, ವಾಚನಪ್ರಿಯರು, ಸ್ವಾಸಲಂಬಿಗಳು ಸವ
 ಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬರಿಗೆ 'ಜೀಯಾ' 'ಜೀಯಾ' ಅನ್ನು
 ಲಿಲ್ಲ. ದರ್ಶನಸರಾದರೂ ಲೋಕಪ್ರಿಯರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ
 ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ
 ತೀರ ಸಾಧಾ. ಏಕಾಂತಪ್ರಿಯರು ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ ಸ್ವಭಾವ
 ದವರಲ್ಲ. ಕಲಾದಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (೧೮೭೭), ಅಲ್ಲೆಯ ಹಾಗ್
 (Hogg) ಎಂಬೊಬ್ಬ ಕಲೆಕ್ಷರರು ತಾವು ಕೊಟ್ಟ ಸರ್ಟಿ
 ಫಿಕೇಟಿನಲ್ಲಿ, ಅವರು ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಉದ್ಯೋಗಿ
 ಗಳು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ "He is very shy
 and diffident, but for all that he knows his work
 thoroughly" ಅಂದರೆ ಭೀಮರಾಯರು ಅತಿ ಸಂಕೋಚ
 ವೃತ್ತಿಯವರೂ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ
 ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವರೂ ಇದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ

సన్న తందే భీమరాయరు

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಕ್ಷರಿಂದಾದುದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ತಾವು
 ಒಬ್ಬರ ಉಸಾಬರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅನ್ಯರನ್ನು ತಮ್ಮ
 ಉಸಾಬರಿಗೆ ಬರಗೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಹೀಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ
 ಅವರು ಪೂಜಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದರು
 ಮತ್ತು ವಿಶೇಷತಃ ತಮ್ಮ ಕುಶಲತೆಯಿಂದಲೇ ಮೊಡ್ಡ
 ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ತಾಲೂಕಿಗೆ
 ಒಬ್ಬ ಶಿರಸ್ತದಾರರು ಇದ್ದೇ ಇದ್ದರು ಆದರೆ ಇವರಂತೆ
 ಗಳಿಸಿದವರು ತೀರ ವಿರಳ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ
 ಪೂಜ್ಯ ಬುದ್ಧಿ ಇರುವುದೇನೋ ನನಗೆ ಆದರೆ ನಾನು ಮಾಡಿದ
 ಅವರ ಸ್ವಭಾವವರ್ಣನೆಯು ಬರೀ ಪಕ್ಕವಾತದಿಂದ ಮಾಡಿ
 ದ್ದಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒರಸ
 ಅವರ ಸಂಬಂಧದ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗು
 ವುದು

ನನ್ನ ಸುಮ್ಮನವೆಂದ, ನನಗೆ ತಾಯಿಯೂ ಉತ್ತಮವೇ
 ದೊರೆತಿದ್ದಳು ಅವಳು ನೆಲ್ಲಾಪುರದ ದೇಶವಾಂಡೆ ಮನೆ
 ತನದವಳು ಅವಳ ಕಕ್ಕನ ಮಕ್ಕಳು ಈಗಲೂ ವಿರೂಪ
 ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಹತ್ತರ ತಮ್ಮ ದೇಶವಾಂಡೆ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ
 ಇರುವರು ನಮ್ಮ ಅಬಚಿ ಧೂಳಿಂಡೂಬಾಯಿ ಇವರು
 ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆಯ ಹತ್ತರ ವಳವಂಗದವರು ನಮ್ಮ
 ತಾಯಿಯ ತಂದೆ ನಾನಾರಾಯರು ಕಾರಕೂನದವರು
 ಅವರು ಕೇವಲ ಸಾಧುಗಳೆಂದು ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ
 ರದೂ ಪೂಜ್ಯ ಬುದ್ಧಿ ಇತ್ತು ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯೂ ಅವರಂ
 ತೆಯೇ ಕೇವಲ ಸಾಧ್ವೀಶರೋಮಣಿಯು ವಿಶೇಷ ಕಲಿತವ

ಕಲ್ಲ ತ್ರೀಮಂತಕಾಗಿದ್ದರೂ ಬಡವರಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಿಷ್ಕವಟಿಯು, ಸುತೀಲಳು, ಶಾಂತಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳವಳು. ಭೋಕೇ ಸ್ವಭಾವದವಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಳ್ಳೇ ಸ್ವಭಾವದವಳು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ತಾಯಿ ವಿರಾಬಾಯಿ, ತಂದೆಯ ತಾಯಿ ರಾಧಾಬಾಯಿ, ದೂರದ ಸಂಬಂಧದವಳಾದ ರಂಗವ್ವ, ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಬರಹಗಾರ ಹೀಗೆ ನಾನಾತರಹದ ಸ್ವಭಾವದ ಜನರು ಇದ್ದರೂ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು ಅವಳು ತೀರ ಮೆತ್ತನ್ನು ಸ್ವಭಾವದವಳು ನಮ್ಮ ತಂದೆ ತುಸು ಬೈದ ಕೂಡಲೆ ಎಂಟು ದಿನಸ ಮುಳುಮುಳು ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ದರ್ಶನವ ರಾದುದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ೮-೧೦ ದಿನಸಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾತು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು ಅಷ್ಟು ದಿನಸ ಅವಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಉಸ ವಾಸವೇ ಅವಳು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ದುಡ್ಡು ಸಹ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ನಮಗೆ ಸಂತೆಗೆ ದುಡ್ಡು ಬೇಕಾದರೆ, ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರಿಂದ ಇಸುಗೊಂಡೇ ಕೊಡ ಬೇಕು ನಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಬೀಳುಹೊಲ ಹಿಡಿದು ಹಸನ ಮಾಡಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಬೆಳೆಸುವ ಹವ್ಯಾಸ ಬಹಳ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಮೈಮೇಲಿನ ೬-೭ ರೇರು ಬಂಗಾರವನ್ನು ಮಾರಿ ಹೊಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪುನಃ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಪುನಃ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು ಒಂದು ಸಲ, ಅವಳು ತನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬಂಗಾರದ ತೋಡೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಹಟ ಹಿಡಿದದ್ದು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅವಳು ಬಲು ಬೇಗ

ಅಂದರೆ ೧೯೦೦ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ವರದಿಂದ ತೀರಿ
ಕೊಂಡಳು

ನನ್ನ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ
ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ವಾಚಕರು ಮುಂದೆ
ಕಾಣಬಹುದು ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂದ
ಭರ್ತನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವವನೇ ಇದ್ದೇ
ನೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೇಡ ನನ್ನ ಲ್ಲೇನಾದರೂ
ಗುಣಗಳಿದ್ದರೆ ಅದು ಅವರ ಪುಣ್ಯದ ಫಲ ಅವಗುಣಗಳಿ
ದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಹೊಣೆಗಾರನು ಹೀಗೆ ಪೂಜ್ಯ
ರಾದ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರವ್ಧಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಬೇಡಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವೆನು

ನಾನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ೧೨ನೆಯ ಜುಲೈ ೧೮೮೦ನೆಯ
(ಆಷಾಢ ರುದ್ಧ ಪಂಚಮಿಯ) ದಿವಸ ಹುಟ್ಟಿದೆನು
೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋದೆನು ಗದಗಿ
ನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ೨-೩ ಇಯತ್ತಿಗಳನ್ನು, ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ೪ನೆಯ
ಇಯತ್ತಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ೧ನೆಯ ಇಯತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು
೧೮೯೧ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಕಲಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದೆನು. ಧಾರ
ವಾಡ ಸರಕಾರಿ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನಿಂದ ೧೮೯೨ನೆಯ ಇಸ್ವಿ
ಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಾಸಾಗಿ
ಒಂದು ವರುಷ ಸ್ಲೇಗಿನ ಮೂಲಕ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ
ಹೋಗದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇ
ಜದಲ್ಲಿ ಕಲಿತು, ೧೯೦೩ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆ
ಯನ್ನು ೨ನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದೆನು. ೧೯೦೪ರಲ್ಲಿ
ಒಂದನೆಯ ಎಲ್‌ಎಲ್, ಬಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ

ಎರಡನೆಯ ಎಲ್‌ಎಲ್, ಬಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಪಾಸಾ
 ದೆನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ೧೯೧೧ ವರಷ ವಕೀಲಿಯನ್ನು
 ನಡಿಸಿದನಂತರ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ
 ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ನಡಿಸಿದನು ಅದು ನಿಂತುಹೋದ
 ಬಳಿಕ ೧೯೧೨ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಾವ ಮುದ
 ವೇಡೆಕರ ಇವರೊಡನೆ ವಾಲುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ವಕೀಲಿಯನ್ನು
 ನಡಿಸಿ ೧೯೨೦ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ವಕೀಲಿಯನ್ನು
 ಬಿಟ್ಟನು. ಸುಮಾರು ೨೫-೨೬ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವ
 ಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಈಗ ೮-೧೦ ವರಷಗಳಿಂದ
 ಏಕಾಂತಜೀವನವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಗೀತಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
 ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರುವನು ಇದರ ವಿವರಗಳು ಮುಂದೆ
 ಬಂದೆ ಬರುವವು ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನವೂ
 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಂತೆಯೇ ಬಿಚ್ಚಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು
 ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು

ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಲಗ್ನವು ನಾನು ೧೯೧೬ ವರ್ಷ
 ದವನಿದ್ದಾಗ ಅಂದರ ೧೯೧೬ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಲ
 ಕೋಟಿಯ ಶ್ಯಾಮರಾವ ಮಂಗಳವೇಡೆಕರ ಇವರ ಹಿರಿಯ
 ಮಗಳೊಡನೆ ಆಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ
 ಅವಳು ನನ್ನ ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ೧೯೦೩ರಲ್ಲಿ ತೀರಿ
 ಕೊಂಡಳು ಈಗಿನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ
 ಅವಳು ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ವೆಂಕಣ್ಣನಾಯ್ಕ ಮಿರಜಿ ಇವರ
 ಮಗಳು ನನಗೆ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೂ ಒಬ್ಬಳು
 ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದು ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವ
 ನದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚಿತ್ರ.

೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯ (೧೮೮೦-೧೮೯೭)

ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಂಗತಿ
ನನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದ ಬೀಜಗಳು ಹೇಗೆ ಬಿತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿ
ವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಮುಖ್ಯ
ಮುಂದಿನ ಅಂದರೆ ೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ

ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಬಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಇಂದ್ರಿಯ, ಅಧಿವಾ
ಬಂದು ಸ್ವರೂಪಕತತ್ವ (Plate) ಇಂದ್ರಿಯ ಬಂದಿನ
ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರ (Impression) ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದವನು ಪ್ರಾಣಿಯು ಅತನು ತಾಯಿಯ
ಬಸುರಿಸಲ್ಲಿ ಬಂದ ಏನೆಯ ತಿಂಗಳಿಂದಲೇ ಆತನ
ಮಿದುಳಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಮೂಡಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ
ವಾಗುತ್ತವೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಗತಿಯ ನಡಿಸೆಲು
ಆತನ ಮೃದು ಮಿದುಳಿನ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಯೇ ಮೂಡುತ್ತದೆ
ಆದರೆ, ಅನೇಕ ನೆಲೆಗಳು ಮುಂದೆ ಅಳಿಸಿಹೋಗು
ತ್ತವೆ. ಬಲವಾಗಿ, ಒತ್ತಿಯೊತ್ತಿ ಮೂಡಿದ ನೆಲೆಗಳು
ಮಾತ್ರ ಬಲದಿನಸ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ ಕೆಲವು ಬಣ್ಣ
ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅದು ಹಾರಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ದೌತಿಯೊಳಗಿನ
ಮಸಿಯು ಗಾಳಿಗೆ ಒಣಗಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ
ಯಿಂದರೆ ಮತ್ತೇನೂ ಅಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಮಿದುಳಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ
ಬಲದಿನಸ ಬಾಳುವ ಬಣ್ಣ ಕೊಡುವುದು ಕೆಲವರಿಗೆ
ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವು
ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಸಂಗತಿಗಳು ಕೂಡ
ಒನ್ನೊಮ್ಮೆ ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅದೇ, ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ

ಸಂಗತಿಗಳು ಬಲುದಿವಸ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ ಯಾವನೊಬ್ಬನು ನಮ್ಮನ್ನು ಬೈದುದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಲುದಿವಸ ಕಟಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಆಸ್ತೇಷ್ಟರ ಮರಣದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರೆಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿ ಅದರ ಗಾಯವು ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಉಳಿಯುವುದನ್ನು ಯಾರು ಕಂಡಿಲ್ಲ? ದೊಡ್ಡವರು ದೊಡ್ಡವರಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಹುಚ್ಚರು ಹುಚ್ಚರಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಬಲುವಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೇ ಕಾರಣ ಗರ್ಭದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಷಮಜ್ಜರಾದಿಗಳು ಬಂದಮೂಲಕ ಅನೇಕರು ಕುರುಡರೂ ಮೂಕರೂ ಆಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಅಭಿಮನ್ಯುವಿಗೆ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸ್ಕಾರವಾದುದರ ಮರ್ನವೂ ಇದೇ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬಲವಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ ಮಿದುಳು ಆಗ ಬಲು ಮಿದುವು ಇರುತ್ತದೆ ಆಗ ನಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಉಂಟಾದರೆ, ಅವು ನಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಗುರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ ಗರ್ಭಾಧಾನ ನೊದಲೊಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕೆಲವು; ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ರಕ್ತದಿಂದ ಬಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕೆಲವು; ಕಾಲಮಾನದಿಂದಲೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೂಲಕವೂ ಉಂಟಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕೆಲವು; ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಕೆಲವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ, ಆಯಾ ಜೀವನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪಕ್ಕನು ಸಂಸಿ, ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಜನರ ಮೇಲೆ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಒಟ್ಟು

ಪರಿಣಾಮ (Resultant) ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಗೀತೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಒಟ್ಟು ಐದು ಕಾರಣಗಳು ಕೂಡಿ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಅನು ಯಾನುವೆಂದರ ಗ ಜೀವನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ (ಕರ್ತಾ) ೧ ಅಭಿಷ್ಠಾನ (Heridity) ೨ ಕರಣ ಅಂದರೆ ಉಪನಾಮಗ್ರಿ ೪ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು, ಅಂದರ ಚಲನವಲನಾದಿಗಳು ೫ ದೈವ ಅಂದರ ಅದೃಷ್ಟ

ಈ ತತ್ವದಮೇರಗೆ, ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲವಾಗಿ ಮೂಡಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಯಾವವು, ಅವು ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ವೇಗ ಸಿದ್ಧಯಿಸಿದವು, ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ನಾನು ಅಗಿನ ಕಾಲದ ಯಾನುತ್ತ ಸ್ತೃತಿ ಗಳನ್ನು ಹೇಳೋಗುವುದಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಸ್ತೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆನು

೧೮೮೦ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದನು ಅಲ್ಲಂದ ೬-೭ವರುಷ ಗಳವರೆಗಿನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನನ್ನ ಸ್ತೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಒಲವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಕಡೆಗೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿದನಷ್ಟೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ವೇ|| ತಮ್ಮಣರಾಸ್ತ್ರಿ ಗಳೆಂಬವರು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಅವರು ನನಗೆ ಅಮರ ಕೋಶಾದಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು ಹಿಂದೂಳೆಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಸ್ವಭಾವ. ಆ ಮೇರೆಗೆ

ಅವರು ತಾವು ಕೂಡಿಸಿದ ಘಂಡನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸಾಹುಕಾರರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು ನಾನು ದೊಡ್ಡವನಾದಬಳಿಕ, ಆ ಘಂಡಿನ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನವಲಗುಂದದ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ತಂಟಿಯನ್ನು ನಾನು ತೀರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರೇ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕಬೇಕೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಧಾರವಾಡದ ವರೆಗೆ ಬಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆ ಘಂಡು ಇರಲಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೇಗೆ ಮೋಸಗೊಳಿಸುತ್ತವೆಂಬುದು ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ನನಗೆ ೭-೮ ವರುಷದ ವಯಸ್ಸು. ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಒಂದು ಎಳಗದ ಗಾಡಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಯಿಯು ನನ್ನನ್ನು ದಿನಾಲು ಊರಹೊರಗಿರುವ ಲಾಲಗಡಿ ಹನುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಅಂತರವೇ ಬಲು ದೂರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಗುಡಿಯು ಊರಹೊರಗೆ ಒಂದು ಮೈಲಿನಮೇಲೆ ಅದೆ ಎಂದು ನನಗೆ ಭಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಊರಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ೭-೮ ವರುಷಗಳನಂತರ ಪುನಃ ನವಲಗುಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದರು. ನಾನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ. ನನ್ನ ಮಿತ್ರರು ಕೇಳಲಾಗಿ ಆ ಊರನ್ನು ನಾನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನೋಡಿರುವೆನೆಂದೂ ಊರಹೊರಗೆ ಒಂದು ಒಂದುವರೆ

ಮೈಲಿನಮೇಲೆ ಲಾಲಗಡಿ ಹನುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿ ಇರುವುದೆಂದೂ ಅದರ ಗುರುತುಕೊಟ್ಟಿ. ಅನರು ಕೊಳ್ಳನೆ ನಕ್ಕರು ಏಕೆಂದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಆ ಗುಡಿಯು ಒಂದೆರಡು ಫರ್ಲಾಂಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಆಗ ನನಗೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗಬಂದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಅಣೀವಾಡಿ ಅದು ಒಂದು ಒಂದುನರೆ ನೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ ಮತ್ತು ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷಿಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಸರಮನೆಗೆ ಅಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು!

ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಗೆ ದೆವ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಷ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದಿಲ್ಲ ನಿಜಾಪುರದಿಂದ ನವಲಗುಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅಂದರೆ ೧೮೮೫-೮೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೆ ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಮನೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ ಧಾರವಾಡದ ನರಸಪ್ಪನವರೆಂಬ ಸಾಹು ಕಾರರದೊಂದು ಮನೆಯು ತೆರವು ಇತ್ತು. ಅದರ ಅದು ದೆವ್ವನ ಮನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದ ಬೀಗ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ಜನರು ಬೇಡೆಂದರೂ ತಂದೆಯವರು ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದರು ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂಜಿಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅದಕಾರಣ, ಕೆಲವು ಓಲೆಕಾರರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಲಗಹತ್ತಿದರು ಒಂದು ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ತಾಯಿಯು ಮೂತ್ರ ಹೊಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲ ತೆಗೆದಳು. ಬೆಳದಿಂಗಳ ಬೆಳ್ಳಿನ್ನ ಬೆಳಕು. ಅವಳ ನೆಳಲು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅವಳು ಭೋಳಿಸ್ತುಭಾವದವಳು, ಅದರೆ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗಳು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ದೆವ್ವನ ಹಳವಂಡ. ಕೂಡಲೆ, ಅದು

ದೆವ್ವವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಒಂದು ಕೋಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ಒದರಾಡಿ ಚೀರಾಡಿ ಅದನ್ನು ಹೊಡೆಯ ಹೋದಳು. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಎಚ್ಚತ್ತರು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಏಕೆ ಒದರುತ್ತೀ ಎಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಈ ದೆವ್ವ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ದೆವ್ವ ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, ಆ ನೆಲನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು ಆಗ ಎಲ್ಲರೂ ನಕ್ಕುನಕ್ಕು ಬಿದ್ದರು! ನನಗೂ ದೆವ್ವಭೂತಗಳಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ ನಾನು ವಕೀಲಿ ಮಾಡುವಾಗ ಕಾಮನಕಟ್ಟೆಯ ಹತ್ತರ ಇರುವ ಭವ್ಯವಾದ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದೆನು. ಅದೂ ದೆವ್ವನ ಮನೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿಂಟು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು. ಆದರೆ ಅದು ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದ ಖಾಲಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ಅದನ್ನು ಒತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಹತ್ತಿದ್ದೆನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ೧೫-೨೦ ಜನರು. ಅಲ್ಲಿ ೭-೮ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾಣಂತಿತನಗಳಾದವು. ಯಾರಿಗೂ ಏನೂ ತೊಂದರೆಇಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅದೃಷ್ಟವಿದ್ದಂತೆ ಮನೆಗಳಿಗೂ ಅದು ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಏನೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು! ಮುಂದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ೬-೭ ಜನರು ತೀರಿ ಹಾಕಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ನಿಜವಾಗಿ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡವನು ನನ್ನ ತಮ್ಮ ರಾಮುನೊಬ್ಬನೇ. ಆದರೂ ಆ ಮನೆಯ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ನಾವು ಮಾಳಮರಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆ

ಹೋದವು ಆಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಧ್ವರಾವ ಕಬ್ಬೂರ ಮತ್ತು ದಿನಾಕರ ಇವರು ಊರೊಳಗಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನನ್ನ ಲಾಯಬ್ರೂಯಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ, ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದ ರಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಭಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲನೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ನಿಜ ಆ ಭವ್ಯವಾದ ಮನೆಯ ಮೇಲುಸ್ವರಿಗೆ ಯನ್ನು ಈಜಿಗೇ ಕೆಡಹಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇರಲಿ ಮುಂದೆ ದೆವ್ವನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ತಿಶಿರಕುಮಾರ ಫೋಸರ Spiritual magazine ಕೆಲವು ವರುಷ ತಲಸಿ ಓದಿದೆ ಆದರೆ, ಏನೂ ಸಿಕ್ಕಿತಾಭಿ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ

ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ರುಕ್ಮಿಣಿ ರವೆಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಂದು ಮನೆಕೊಂಡಿಷ್ಟೇನೆ ಅದಕ್ಕೂ ಕೀಗೆಯೇ ಕೆಟ್ಟಹೆಸರು ಇತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ನಾನು ಇರಹತ್ತಿದೆನು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಬಸುರಾದಳು ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಡೆಯದೆ ಬೇರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಡೆಯಲಿ ಎಂದು, ಅದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಇದ್ದ ಶ್ರೀ ಹಾವನೂರ ವೆಂಕಟ ರಾಯರು ಕೇವಲ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ಪುತಿನಿತ್ಯ ದೇವರ ಪೂಜೆಯಾಗಿ ದೇವರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೆವ್ವಗಳು ಇರಲಾರವೆಂದು ನಾನು ಅಂದೆನು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ನನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಿದಳು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಅವಳು ಹಡೆಯುವುದು ಬೇಡವೆಂದು ಶ್ರೀ. ಹಾವ ನೂರವರು ಹೇಳಿದರು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ

ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಹಡೆದಳು. ಆದರೆ ಆ ಮನೆಯನ್ನು ಕೊಂಡ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧನಕೇರಿಯ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಕೆಲವರು ಈ ಮನೆಗೂ ಬಾದರಾಯಣ ಸಂಬಂಧನನ್ನು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚೇ ಹೆಚ್ಚಿದರು.

ನಾನು ಮಾತಾಡುವಾಗ ಗಡಿಬಿಡಿ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ನಡನಡುವೆ ತಡೆದು ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಅದು ಉಗ್ಗುವುದಲ್ಲ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆಯೂ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆ ಹೀಗೆ ತಡೆದು ಮಾತಾಡುವುದು ನನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ ದೋಷವೆಂದು ಜನರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಗೂಢವು ಬೇರೆ ಅದೆ. ಅದು ನನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯ ದೋಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮೂಗಿನ ದೋಷವೆಂಬುದು ಅನೇಕರು ಅರಿಯದ ಮಾತು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಅದರ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ. ನಾನು ೫-೬ ವರುಷದವನಿದ್ದಾಗ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಣಿಸೆಯ ಪಕ್ಕವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದೆನು. ಅದನ್ನು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗನು ಮತ್ತೊಂದು ಸೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ತಿದಿಯಿಂದ ಊದಿ ತೆಗೆದನು. ಆಗ, ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ನಡುವಿನ ಕಂಬವು ಆ ಹುಣಿಸೆಪಕ್ಕದಮೂಲಕ ಮಣಿದು ಹೋದದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಣಿದುಹೋಗಿದೆ ಅದರಿಂದ ಉಸುರಾಡಿಸುವುಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಸುರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಠಿಣ. ಮನೋವಿಕಾರಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾದಾಗ, ವಿಶೇಷ ಆನಂದವುಂಟಾದಾಗ,

ತುಸು ಅರ್ಜೀರ್ಣವಾದಾಗ ಅಥವಾ ಉಪವಾಸವಿದ್ದಾಗ ಕೂಡ ನೀಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೋಷವು ಮುಂಚೆ ಯಾರ ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಛನೆಯ ಇಯತ್ತೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಶ್ರೀ ಪತಾಣ ಸಾಹೇಬರೆಂಬವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ನಾನು ಅರ್ಜುನ ವೃಷ ಸೇನರ ಕಾಳಗದೊಳಗಿಂದಲೋ ಏನೋ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಅಂದು ತೋರಿಸಿದನು ಆಗ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಬಂದು ಅವರು ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೂ ಅದರ ಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಲಿಯಲು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದೆ. ನಾನು ಇದ್ದ ನಮ್ಮ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಮಲಗಿದಾಗ ದೀರ್ಘಶ್ವಾಸ ಬಿಡುತ್ತೇನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿ, ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ದತ್ತಾದೀಕ್ಷಿತರೆಂಬವರು ಕಸ್ತೂರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಔಷಧಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮಲಗಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರು ಆಗ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಆದರೆ, ಹಗಲು ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ ಡಾ. ವಿನಾಯಕರಾವ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಇವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ನಡುವಿನ ಕಂಬದ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ರಸ್ತದಿಂದ ತೆಗೆಯಬೇಕಾದೀತೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ರಸ್ತೆಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಕೂಡಲೇ ಆಗ ಬಲು ಗಾಬರಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಹಾನಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಕರೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ

ತಪಾಸುಮಾಡಿ, ಅದು ಮಾಂಸಖಂಡ ಬೆಳೆದ ದೋಷವಲ್ಲ
 ವೆಂದೂ ನಡುಗಂಬವು ಒಮ್ಮುಗ್ಗಲಿಗೆ ಮಣಿದಿರುತ್ತದೆಂದೂ
 ಹೇಳಿ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆನಾಡಿದ್ದರ ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು
 ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನಾನು ಹುಣಚೀ
 ಪಕ್ಕ ಹಾಕಿಕೊಂಡದ್ದು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು! ಒಂದು
 ಚಿಕ್ಕ ಸಂಗತಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಷ್ಯದ ದಿಸೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ
 ಬದಲುಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗು
 ತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಆದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯಮಾಡುವುದನ್ನೇ
 ಬಿಟ್ಟಿದೆ ಈಗಲೂ ನಾನು ಮಲಗುವಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ತೆರ
 ದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ನಾನು ವಕೀಲನಾಗಿ
 ದ್ದಾಗ ಶ್ರೀ. ಹೇರ್ಲೆಕರ ಇವರು ಡೆಮಾಸ್ಪಿನಿಸನ ಉದಾ
 ಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮಾತಾಡುವ
 ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ವೇಳಿದರು ಆದಕ್ಕೆ
 ನಾನು, ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಡೆಮಾಸ್ಪಿನಿಸನು ನನಗೆ
 ಮಹಾಮೂರ್ಖನಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆನು.
 ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲ
 ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಕೂಲ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರು
 ತ್ತಾನೆ. ಅನುಕೂಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸಿ, ಪ್ರತಿಕೂಲ
 ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು
 ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೇನೋ ಅಹುದು. ಆದರೆ, ತೀವ್ರ ತಿದ್ದ
 ಲಾಗದ ದೋಷವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯರ್ಥ
 ವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ, ದೇವರು
 ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳ ಸಂವರ್ಧನ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು
 ಲೇಸಲ್ಲವೆ? ಡೆಮಾಸ್ಪಿನಿಸನು ಆ ತನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ

ದೋಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂವರ್ಧನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆತನು ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು.

ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಹೋಳಹುಣ್ಣಿವೆ ಅಲಾಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ 'ಎನು ಕೊಂದಿ ಕೂಸಿನ' ಎಂಬಿವೇ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಶಿರಸ್ತೇದಾರನ ಮಗಳನ್ನು ಹತ್ತರದ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿಯು ಒಡವೆಗಳ ಆಲೆಗಾಗಿ ದೀಪಾವಳಿ ಪಾಡ್ಯದ ದಿವಸ ಕೊಂದಿದ್ದಳು. ಆ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಲಾವಣಿ ಪದಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿತೋರಿಸಿ, ಜನರ ಕಣ್ಣೊಳಗಿಂದ ನೀರು ಉದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು! ಒಬ್ಬ ಕೊಂಕಣಸ್ತ ಮನುಷ್ಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾವಿದ್ದಾಗ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ಫಟಿಂಗನು. ಹೋಳಹುಣ್ಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಟ್ಟ ಪದಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರದವರ ಕಡೆಯಿಂದಲೇ ಹಾಡಿಸಿ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಹೌಸು ಬಹಳ. ತಾರಕೇಶ್ವರ ದೇವರ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಮಜಲು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರಸ್ವಭಾವದವರು. ಅವರು ತಾವಂತೂ ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಮಗೂ ಹೋಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ ಆದರೂ, ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಾವು ಕದ್ದು ಹೋದವೇ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಬೀಭತ್ಸತನಕ್ಕೆ ನಾವೂ ನಾಚಿ ಓಡಿಬಂದೆವು, ಪಾತ್ರದವರೂ ನಾಚಿದರು!

ಅಧಿಕಾರಸ್ಥರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವು ಬಲುಬೇಗನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಶಿರಸ್ತೇದಾರನೆಂದರೆ

ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿ. ಆದರೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಆತನೂ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಯಷ್ಟೆ. ನಾನು ಶಿರಸ್ತೆದಾರನ ಮಗನಾದುದರಿಂದ, ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲಿಕ್ಕೆಂದು ಮೊಖಾಶಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಎಡವಿಬಿದ್ದರೆ ಸೋಗುವಷ್ಟು ಹತ್ತರದಲ್ಲಿಯೇ ಪಲ್ಯದ ಪೇಟೆಯಿದ್ದರೂ ನಾನು ಪಲ್ಯತರಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚುತ್ತಿದ್ದೆನು ಎಂದಾದರೂ ತರಲೇಬೇಕಾದರೆ, ಪಲ್ಯವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಒಂದೇ ಹಾರಿಕೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಿನೆ ದೊರೆಯಿತೆಂಬ ಮಾತು ಬೇರೆ

ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ವಿಚಾರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದವು. ವರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಅವರ ಮತವಿದ್ದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಒತ್ತಾಯದ ಭಾಗವು ಮಾತ್ರ ಹೋಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಲಿಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ಮುಟ್ಟಬೇಕಷ್ಟೆ. ಅವನ್ನು ಸರ್ಯಾಯದಿಂದ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಅದೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯೆಂದೂ ವರಪಕ್ಷದವರು ಅದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜವು ಹಾಳಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೋದವರುಷ ಒಬ್ಬ ಪೆನಶನರನು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ, ಅರೆದರೆದು ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಏರಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ನೆವದಿಂದ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಅವರ ಮನೆಗೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಇತ್ತ ಆ ಅಂಜಿಕೆ ಹಾಕಿ ಪುನಃ ವರದಕ್ಷಿಣೆ

ವಿರಿಸಿಕೊಂಡನು ! ಇದು ಕೇವಲ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲ; ಈಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವರು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ಕೊಡುವವರು ಅದರ ಲಾಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೊಡದೆ ಇರಬಾರದೆಂದು ಅವರ ಮತ. ಅವರು ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ ಲಗ್ನವನ್ನು ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿತೋರಿಸಿದರು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಲಗ್ನವನ್ನು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹಸ್ತೋದಕದ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಘಂಡು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಹೀಗೆ ಹಸ್ತೋದಕದಿಂದ ಬಂದ ಹಣವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಅವರ ಭಾವನೆ. ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರೇಮದ ಕಾಣಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರ ಮತ. ಬಹಳ ಕಾಡಿದರೆ, ಕೊಡುವವರು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗಿಂತ ೧೦೦-೨೦೦ ರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಡಬಹುದು. ಅಷ್ಟರ ಸಲುವಾಗಿ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಕೆಡಕುತನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ಮಿಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕುಲ, ತೀಲ, ಸರಿಸಮಾನ ಸ್ವಂಧತ (ಪ್ರೇಮವಿವಾಹಗಳೂ ಕಾಮವಿವಾಹಗಳೂ ಆಗ ಇರಲಿಲ್ಲ) ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದ ಬಳಿಕ, ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದೇ ಲೇಸಲ್ಲವೇ? ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ. ಶಣೈ ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು, ನನಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಾಗ ನಾನು

ಒಪ್ಪದಿ ದ್ವಂದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಾಣಿಸಿದಂಥ ನನ್ನ ವಿಚಾರಗಳೇ ಕಾರಣಗಳು. ಶ್ರೀ. ರಾಮರಾವ ನರಗುಂದಕರ ಇವರು ಆಗ ಆ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ದೂಷಿಸಿದರು ಇನ್ನೂ ವರಿಗೆ ವರ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾನವು ಏರುತ್ತಲೇ ಇದೆಂಬುದನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ತಂದೆಗಳಿಗೆ ವರಪಕ್ಷದ ವರು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುವ ಹೊಸ ದುಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯು ಬಿದ್ದಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಹೀನ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕನಿಕರ ಉ ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಮ ತಂದೆಯವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಥ್ಯಾಂಶವಿದೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಳವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಬಲು ತಲೆಶಾಲಿ. ಅವರು ೬-೭ ಮದುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ತಂಟಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ ಅವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ವಭಾವದವರಿದ್ದರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಲಗ್ನವಾದಾಗ, ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವದಂತೆ ನವಲಗುಂದದಿಂದ ಓಣಿಯೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಅನೇಕ ತರಹದ ಸ್ವಭಾವದ ಜನರು ಕೂಡಿದ ಕಾರಣ, ಎಲ್ಲಿ ಜಗಳವಾಗುವುದೋ ಎಂದು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಅಂಜಿಕೆ. ಅವರು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಾಕೀದುಕೊಟ್ಟರು. ಕಳುವೂಟದ ದಿವಸ ನಾನೂ ಶ್ರೀ. ಭಬ್ಬಿ ಹನುಮಂತರಾಯರೂ (ಇಬ್ಬರ ಲಗ್ನಗಳೂ ಕೂಡಿಯೇ ಆದವು. ನನಗೆ ಶ್ರೀ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು, ಅವರಿಗೆ ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.)

ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಬಹುದಿಸೆಗೆ ಊರಹೊರಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇತ್ತ, ನನ್ನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರು ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ಆಯಿತು, ನಮ ತಂದೆಯವರ ಪಿತ್ತವು ತಲೆಗೆರಿತು. ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯು ಸ್ವಭಾವವು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವಳು ನನಗೆ ಹಟಹಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೇನು ? ಮಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಗೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಅವರು ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರ ಮೇಲೆ ರೇಗಿದ್ದರು ಆ ಪ್ರಾಣಿ ಅಳಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದಳು ನಾನು ಕಲಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ನನ್ನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಹತ್ತಿದ್ದರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದೆ. ನಿಜಸಂಗತಿ ತಿಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಸಾದಾ ತನದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಅಳಿಯತನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಅವಳು ತಾನು ಬೀಗಿತ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಲಪ್ರಾಯವೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾರದೆ, ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಡುಸಾರಣೆ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ತರಹದ ಅವಳ ಆಚರಣೆಯ ಮೂಲಕವೆ, ಪಲ್ಯತರಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡ ನಾಚುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ಅಹಂಕಾರವು ಆಗಿನಿಂದ ಇಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಹಾಯಸ್ಯಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡುವುದೊಂದು ಹುಚ್ಚು ಆಗ ಅದೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ನಾವು ೧೮೯೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಟಕ

ಆಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆವು. ಆದರೆ, ಮಿಕ್ಕವರು ಮಾಃ
 ದಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ದೊಡ್ಡವರ ಲಕ್ಷಣವಷ್ಟೆ! ಆ
 ಕಾರಣ, ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವನ್ನಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ
 ದೆವು. ನನಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ
 ವನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳ
 ಸಿಗುತ್ತಲೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಆದಕಾರಣ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ
 ಕೊನೆಗೆ ವೇಣೀಸಂಹಾರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲದ
 ೩ ಮತ್ತು ೪ನೆಯ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿದೆವು. ೩ನೆಯ ಅಂಕಿನ
 ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆರುವ ರಾಕ್ಷಸಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ರಾಕ್ಷಸ ಪಾತ್ರ
 ವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದೆವು ಮಂಗಳವಾರಪೇಟೆ
 ಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ ಜೋಸಿ ಇವರ ಅಟ್ಟವಮೇಲೆ
 ಆಡಿದೆವು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನಾ
 ಡಿದ್ದು ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು ಮುಂದೆ ವೆಂಕಣ್ಣಾ ಹೆಬ
 ಸೂರ ಎಂಬವನು ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ
 ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡನು. ಆದಕಾರಣ, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ
 ಮುದವೇಡೇಕರ ಇವರೇ ಮುಂತಾದವರು ಮದಿಹಾಳದಲ್ಲಿ
 ಹೂಡಿದ ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವದ ಹಂದರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅದನ್ನು
 ಆಡಿದೆವು. ಆದರೆ ಬಣ್ಣದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ, ಚಿಕ್ಕವರಿಗೆ
 ಹಿರಿಯರು ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರದ ಅಭಿನಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವ
 ಕಲಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ.

ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯಲ್ಲದ
 ಕಾರಣ, ಅವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ
 ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಶಃ ಅವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಾಳಿದ್ದರು. ಕೇಸರಿಪತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಬಹುಶಃ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ನಾನು ವಕೀಲನಾದಾಗ, ಕೇಸರಿಗೆ ನಾನು ಚಂದಾದಾರನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತಮಗಾಗಿ ಆಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ದಾಖೋಳಕರ ಮಾಲೆಯ ಮರಾಠೀ ಪುಸ್ತಕಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಓದಿದ್ದರು ಚಿಪಳೂಣಕರ ಭಾರತಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಶಾಂತೇಶ ವಾಚನಾಲಯದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇವೆ. ಅವರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ಲೋಕೋಪಯೋಗದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಇತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂತಲ್ಲ. ಅದು ಅವರವರ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೈಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವರು ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವರು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದರಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅನಂತ ಶಯನ ಗುಡಿಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಮುಂದೆ, ಸ್ವಲ್ಪೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೊಳೆ ಆಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಗುಡಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಕಾದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಳಿಗಿ ಪಾಂಡುರಂಗಾಚಾರ್ಯರ ಮನೆತನದವರು ಇವತ್ತಿಗೂ ಆ ದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವರು. ಈ ಗುಡಿಯನ್ನು ಮುಂಚೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ

ಆ ಬಳಿಕವೇ ಅವರ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ನಾನು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಮೇ ತಿಂಗಳ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೆನು. ಆಗ, ಆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದೆ, ನನ್ನ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ತಡೆಹಾಕಿದರು. ಹೊಳೆಅಲೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಹನುಮಂತದೇವರ ಗುಡಿಗೆ ತಾವು ಸ್ವಂತ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ೩-೪ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೂಡಿಸಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು ಅವರ ಈ ತರಹದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೂ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಆಗಿರಬೇಕು.

ನಾನು ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ೧೮೯೫-೯೬ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಗುರೂಜಿ ಎಂಬವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಧುರೀಣರಾಗಿದ್ದರು. ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳ ಆರಿಸುವಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಓಣಿಓಣಿಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಅವರೂ ಗದಗಕರ ಮುಂತಾದವರೂ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋರಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ೨೦-೩೦ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಿದ ದೃಶ್ಯವು ಇನ್ನೂ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಮುದವೇಡೆಕರ, ಖಾನೋಳಕರ, ಹೊಸಕೇರಿ ಅಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ತರುಣರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಣಪತಿ ಮೇಳಿಗಳು ಹೊರಡುತ್ತಿ

ದ್ವನು. ಅದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾರೀ ಪದಗಳೇ ಬಹಳ. ರಾಮ ಚಂದ್ರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡದ ಕಟ್ಟಾಭಿಮಾನದ ಮೂಲಕ, ಕನ್ನಡ ಮೇಳೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ೧೮೯೭ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೂ ನನ್ನ ಕೆಲ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಕನ್ನಡ ಮೇಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಪೈಕಿ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಘಟಕಾರ ನೆಂಬವನು ಕವಿ. ಆತನು ೧೯-೨೦ ಪದಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. “ಗಜಾನನ ಸ್ತವನ” ಎಂಬ ಆ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದೆನು. ಮುಂದೆ, ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರ ಮೇಲಿನ ಖಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ “ಭವಾನೀ ತಲವಾರ” ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದವರು ಶ್ರೀ. ಗುರೂಜಿ ಎಂಬ ಸಂರಯ ದಿಂದ, ಅದರ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ರಾಜಹಂಸ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಚವಾರಂಟಿ ಹೊರಟಿತು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ಚವಾರಂಟಿ. ಆಗ ಮಂಗಳವಾರ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ದೇಸಾಯರ ಓಣಿಯ ಹತ್ತರ ರಾಜಹಂಸ ಮುದ್ರಣಾಲಯವಿತ್ತು. ಎರಡು ಗಂಟೆ ರಾತ್ರಿ ಇದ್ದಾಗ ಮೋಲಿಸರು ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಒಳನುಗ್ಗಿದರು. ಕಾಮನಕಟ್ಟಿಯ ವರಿಗೆ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಶಿಸಾಯರು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಆ ರಾಜಹಂಸ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ‘ಗಜಾನನ ಸ್ತವನ’ವೂ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನೂ ಜಪ್ತಮಾಡಿ, ನನ್ನ ಮತ್ತು ಘಟಕಾರ ಇವನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿ ಖಟ್ಟಿಮಾಡುವರೋ ಎಂದು ಕುತೂ

ಹಲವುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಕುತೂಹಲವೆಂದು ಎನ್ನುವ ಕಾರಣ
 ವೆಂದರೆ ಆಗ ನಮಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಏನೂ ಇರದೆ
 ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಪಜ್ಜಿಯಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿ
 ಮಾನ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು! ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಖಟ್ಟಿಯಾಗುವ
 ದಂತೂ ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ
 ದೇನು? ಲೋಕಮಾನ್ಯರಂತೆ, ಡಿಫೆನ್ಸ್ ತಯಾರ ಮಾಡ
 ವುದು! ಆ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪುನಃ ಪುನಃ ತಿರುವಿಹಾಕಿ
 ನಾನೂ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರೂ ಡಿಫೆನ್ಸ್ ತಯಾರ ಮಾಡಿ
 ದೆವು! ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಯಾವ
 ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಕಂಡು
 ಬಂದಿತು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ ಒಂದು ಪದದಲ್ಲಿದ್ದ 'ಭರತ
 ಭೂಮಿಯು ಮರಳಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ'
 ಎಂಬ ಮಾತು ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ
 ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಉದಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ನಾವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು
 ಪಡೆಯುವುದೆಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವುದಲ್ಲವೆ?
 ಇದನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು? ರಾತ್ರಿ
 ಯೆಲ್ಲ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿದೆವು.
 ಏನೂ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಕಿಟಲ್ ಡಿಕ್ಯನರಿಗೆ
 ಶರಣುಹೋದೆವು. ಅವಳು ನಮಗೆ ಅಭಯವಚನವನ್ನಿ
 ತ್ತಳು! ಮರಳಿ ಎಂದರೆ ಮುಳ್ಳಿ = a foolish woman.
 ಆಯಿತು! ಆ ಪದದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬೇಡಿದ್ದು ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ,
 ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ! ಹಾಯಕೋರ್ಟ್ ಜಡ್ಜರ
 ಮುಂದೆ ಇದು ನಮ್ಮ ನಿರುತ್ತರವಾದ ಸಮರ್ಥನ! ಸರ
 ಕಾರದವರು ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಕಾಗಡಪತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ

ಜಸ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಕೂಡ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ! ಹೀಗಾಗಿ ನಾವು “ದೇಶಭಕ್ತ” ರಾಗುವ ಆ ಸುಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆವು !

ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಸ್ವಭಾವವು ಮಾನೀಸ್ವಭಾವವು ಅವರಿಗೆ ಅಸಮಾನವು ತಿಲಪ್ರಾಯವೂ ಸಹನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನವಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವಾಯಿತು, ತಾನಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಇದೊಂದು ದೋಷವೇ ಆಗಿತ್ತು ಏಕೆಂದರೆ, ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕೈಕೊಡುವವರು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ೧೮೯೩-೪ ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಕರ್ಜಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ತೇದಾರರಾಗಿರುವಾಗ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೂ ಮಾಮಲೇದಾರರಿಗೂ ವಾದ ಬಿತ್ತು. ಶಿರಸ್ತೇದಾರನು ಹೆಡ್ ಕಾರಕೂನನಾದುದರಿಂದ ಆತನೂ ಕಾರಕೂನನಂತಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಂಬೋಣ. ಶಿರಸ್ತೇದಾರನು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟನಾದುದರಿಂದ ಆತನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಅಂಬೋಣ. ಈ ವಾದದಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ತಾಪವುಂಟಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಮಾಮಲೇದಾರರೊಡನೆ ಮಾತುಬಿಟ್ಟರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮಿತ್ರರು, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಊರೊಳಗಿದ್ದೇ ಎರಡು ವರ್ಷ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಚೀಟಿ ಚಪಾಟಿಗಳಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರೊಳಗೆ ಸರಕಾರೀ ವ್ಯವ

ಹಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಮಾಮಲೇದಾರರು ನಮಗೆ ಒಂದು ತರಹದಿಂದ ಆಸ್ತರು. ಮುಂದೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಗ್ನವು ಹೂಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವರ ಬೀಗರೂ ನಮಗೆ ಆಸ್ತರು, ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಆ ಮದುವೆಗೆ ತಾವು ಆ ಮಾಮಲೇದಾರರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಬಹುದೆಂದು, ಮದುವೆಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳ ರಜೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊರಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಅವರು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ವಾದನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಆ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಮಾನೀಸ್ವಭಾವದವರಿದ್ದಂತೆ ಚಾಣಾಕ್ಷರೂ ಧೂರ್ತರೂ ಕೂಡ ಇದ್ದರು. ಅವರ ಖಾಸ ಸೋದರಮಾವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಹನುಮಂತರಾನ ಬಲಕುಂದಿ ಎಂಬವರು ಕ್ರಾಫರ್ಡರೇಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಮಿಷನರರ ಪಟ್ಟ ಶಿಷ್ಯರು. ಹನುಮಂತರಾಯರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕ್ರಾಫರ್ಡ ಸಾಹೇಬರು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹನುಮಂತರಾಯರು ಅನೇಕ ಜನರಿಗೆ ಆಗ ಮಾಮಲತಿ ಮುಂತಾದ ನವಕರಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದರು. ಆ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯಷ್ಟರಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಮಾಮಲತಿ ಸಿಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರು ಆ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೇಂದೇ ಆ ಇದ್ದ ನವಕರಿಯಾದರೂ ಉಳಿಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಕ್ರಾಫರ್ಡ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು, ಹೀಗೆ ದೊರಕಿಸಿದ ನವಕರಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೂ ಬಿಟ್ಟರು. ಹನುಮಂತ

ರಾಯರು ಸಾಯಸಾಯುವ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಾವು ಲಂಚತಿಂದ ಹಣ ಸುಮಾರು ೧೫-೨೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಆಗಬಹುದೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರು ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಖರ್ಚುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು ! ಒಂದು ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ ಅವರು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಅವರು ಕ್ರಾಫರ್ಡರ ಹೆಸರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವಂತೆ ! ಇಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಅವರು ಶಿಕ್ಷೆಹೊಂದಿ ಬಂದಬಳಿಕ, ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾಗಿ, ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕಾಶ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ನಾನು ವಕೀಲನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ನನ್ನಿಂದ ಆ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಬರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು.

ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಅನುಭವ.—ನಾನು ಧಾರವಾಡ ಸರಕಾರೀ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಗುವವರೆಗೆ ಕಲಿತೆನು. ಆಗ ಕೇಸಕರ ಎಂಬವರು ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ಟರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪಂಡಿತರು. ಒಳ್ಳೇ ಮೋಹಕ ವಕ್ತಾರರು. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಯಾರೇ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೃಗಳು ಬರಲಿ, ಕೇಸಕರರಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷಪದವಿ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟದ್ದೆ. ಈಗಿನಂತೆ ಆಗ, ಮಾಸ್ಟರ ಜನರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಅಲಿಪ್ತರಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೇಸಕರರ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕಾಣೆ ಎಂಬವರಂತೂ ಮಿತ್ರಸಮಾಜವೇ ಮುಂತಾದ

ನಾವು ಗಾಬರಿಯಾದೆವು. ತುಸು ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಅವರು ನಕ್ಕು 'ನ, ಅಯಂ ಪಲ್ಲಿಂ (ಪಲ್ಲಿಃ ಅಲ್ಲ)ಗತಃ' ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ನಾವೂ ನಕ್ಕು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದೆವು. ಅರಬಟ್ಟಿ ಮಾಸ್ತರರೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಆದರ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟೇ ಕಲಿಸುವುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಏಳನೆಯ ಇಯತ್ತೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಅವರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಆದರೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳಾದರೂ ರಘುವಂಶ ೨ನೆಯ ಸರ್ಗದ ಹತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಶಬ್ದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅದರ ಯಾವತ್ತೂ ರೂಪಗಳು ಮುಗಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ಧಾತುವಿನ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ರೂಪ ಮೊದಲೊಂದು ಅಯ್ಯೋಅರಿಷ್ಟ (Aorist)ದ ವರೆಗೆ ದಾಟಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಮುಲ್ಕಿಖಾತೆಗೆ ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಂತೂ ಅವರು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ನಿರುಪಯೋಗಿಗಳಾದರು. ಆದರ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರು, ತತ್ಪನಿಸ್ಕರು. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದುದರಿಂದ ಸರಕಾರದ ವರದಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಧೈರ್ಯವಂತರು. ಹೋದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ನವಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವಾರಾಘಂಡು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರಂತೆ! ನಾನು ೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಕರ್ನಾಟಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಅವರು ನನ್ನೊಡನೆ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲು ಹಚ್ಚಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮ ಮಾಸ್ತರರಲ್ಲಿ ಜೋಸಿ ವಿನಾಯಕರಾಯರು ಬಹಳ ಲೋಕಪ್ರಿಯರು ಮತ್ತು ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದವರು.

ಅವರ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನು. ಅವರಿಗೆ ವರ್ಗವಾದಾಗ ನಾವು ಹುಡುಗರು ತಾಂಬೂಲ ಸಮಾರಂಭ ಮಾಡಿದೆವು. ಕಿತ್ತೂರ ಮಾಸ್ತರರು ಜೋಸಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು; ನಾನು ಅಂದು ತೋರಿಸಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ “ಬಾಲಕಹಿತನಿರತಂ ಶಾಂತಂ | ಬಾಲಾಜ್ಞಾನಹರಂ ಸತತಂ || ಜೋಸಿಕುಲೋನ್ನತಿ ಹೇತುಂ, ವಿನುತಂ” ಎಂಬದಿಷ್ಟು ಈಗ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಆಗಿನ ನಿಯಮಿತತನವೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನವೂ ಈ ೮೦-೮೨ ವಯಸ್ಸಿನ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಚ್ಚುಳಿಯದೆ ಉಳಿದಿರುವುದು ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಗತಿ. ಧಾರವಾಡಕ್ಕಿಂತ ಅವರು ಆದರ್ಶಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪೆನಶನರರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಅನೇಕರಿರಬಹುದು, ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರೂ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಎಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೆ? ಸಂಬಳಕೊಟ್ಟು ಒಬ್ಬ ಓದುವವನನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಓದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಕಾಲಕಳೆಯುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮಿಕ್ಕ ಅನೇಕ ಪೆನಶನರರು ತಲೆಬಗ್ಗಿ ಸಬೇಕು.

ಆಗಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾತಾವರಣ:— ನಾನು ಸುಮಾರು ೫ ವರುಷದವನಿದ್ದಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆದರೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಚಳವಳಿಯು ಹಬ್ಬಿದ್ದು ೧೮೯೫-೯೬ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ. ಅಂದರೆ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ನಾನು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು

ದಕ್ಕೂ ಮೇಳುಕೂಡಿರು. ಆದಕಾರಣ, ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನನ್ನ ಗೃಹನೆಯ ವಯಸ್ಸಿ ನಿಂದಲೇ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗವು ಒದಗಿತು ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ೧೮೯೬ ಮತ್ತು ೧೮೯೭ನೆಯ ಇಸ್ವಿಗಳಿಂದಲೇ ದೇಶವನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿದ ವರ್ಷಗಳು ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮುಂಬಯಿ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪ್ಲೇಗು ಬಂದದ್ದು ೧೮೯೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ನವಂಬರ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ಹಾ ಹಾ ಎನ್ನುವುದರೂಳಗೆ ಅದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಹಾ ಹಾಕಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು ಆದನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅತ್ಯಂತ ಕಠೋರವಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಪ್ಲೇಗಂತೂ ನಿಲ್ಲಲೇ ಇಲ್ಲ, ಆದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಸರ್ಕಾರದವರ ನಿರ್ದಯದ ಉಪಾಯಗಳ ಮೂಲಕ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೋರಾಟ ಉಂಟಾಯಿತು ಸೋಲರ ಜನರು ಮನೆಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯುವುದು, ಅರಿವೆ ಅಂಚಡಿಗಳನ್ನು ಸುಡುವುದು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೂಲಕ ಪುಣೆಯ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ರೇಗಿಗೊಂಡರು. ಇತ್ತ ಧಾರವಾಡ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಅದು ಹಬ್ಬಬಾರದೆಂದು, ಉಗೆಬಂಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಕರಿಗೆ ಕ್ವಾರಂಟಾಯಿನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ತೊಂದರೆಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಪ್ಲೇಗು ೧೮೯೭ನೆಯ ಅಕ್ಟೋಬರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದೇ

ಬಿಟ್ಟಿತು. ಜನರ ಆಗಿನ ಗೋಕನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ೧೮೯೭ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಕೊನೆಯ ಒಳಗಾಗಿ ಧಾರವಾಡ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಗದಗು ಈ ಊರುಗಳು ಸ್ಲೇಗಿನಿಂದ ದೂಷಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸಿಗ್ರಿಗೇಶನ್ ಕ್ಯಾಂಪ್ ಚಾಲೂ ಆಗಿತ್ತು. ಎಸ್ಪಿಲ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ, ಧಾರವಾಡದ ಮಾರ್ಕೆಟಿನಲ್ಲಿ ನೋಲ್ಡರರು ಬಂದರೆಂಬ ಹೂಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಜನರು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಲೇಗು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಓಣಿ ಓಣಿಗಳೇ ಸುದ್ದಿಯಾದ್ದಿತ್ತು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಲೇಗಿನ ಪುಂತ್ರಿಯಾಗಿ ದುಷ್ಕೃತರಾಯರು ಬಂದೇಬಟ್ಟರು. ೧೮೯೭-೯೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಗಳಿಂದಲೇ ಭಯಂಕರ ಬರಗಾಲದ ಕಾಲ ಧಾರವಾಡ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಗ ದರೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ದರೋಡೆಗಳು! ೧೮೯೭ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಪಟಯು ದುಷ್ಕೃತದ ಮೂಲಕ ಎರಡು ಸಲ ಲೂಟಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜನರು ಅಷ್ಟು ಅನ್ನನ್ನ ಗತಿಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಆದರೆ, ಓಣಿ ದೈವೀ ಆಸತ್ತುಗಳೊಡಗಿದ್ದರೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆದೇ ಇದ್ದವು. ಪುಣೆಯ ಪಟ್ಟಣವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಳವಳಿಗಳ ಆಗಿನ ಉಗಮಸ್ಥಾನವು. ಲೋ. ಟಿಳಕರು ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಚೇತರಿಸಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಧಾರವಾಡದ ಮೇಲೆಯೂ ಆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಉತ್ಸವಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೇಕೆಗಳು ಆಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ

ವರಂತೆ ನಾನೂ ಯಥೇಚ್ಛನಾಗಿ ಭಾಗತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು. ೧೮೯೭ನೆಯ ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ, ಕುಂದಗೋಡ, ಬಾದಾಮಿ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಜಯಂತಿ ಉತ್ಸವಗಳು ನರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು ಜೂನ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕೋತ್ಸವವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಅಗಿನ ಉತ್ಸವಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ, ಮೇಳಗಳು, ಕುಸ್ತಿಗಳು, ಉಸನ್ಯಾಸಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಲಾವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಅನ್ನ ಸಂತರ್ಪಣೆ. ೧೮೯೭ನೆಯ ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನು ಮುದ್ರಿಸಿದ “ಗಜಾನನಸ್ತವನ ದ ಕಥೆಯು ಬಂದಿ ಬಂದೇ ಇದೆ (ಪು ೪೦)

೧೮೯೬ ಮತ್ತು ೧೮೯೭ ಈ ನರುಷಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ಷೋಭಕಾರಕ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ೧೮೯೭ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ನಿಜಯ ಸತಾಕಯನ್ನು ಊಹಿಸಿದರು. ಸ್ವಾ ಭಾನು ಇವರು ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣವು ವಿಲಕ್ಷಣ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಪ್ರೊ. ಬೀನರಂಭವರು ಕೂಡ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದರು. ಲೋ. ಟೀಕರು ಸ್ಲೇಗು ಮತ್ತು ಬರಗಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಶರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ಕಳಸವಿಡುವಂತೆ, ಅದೇ ವರುಷ ಅಂದರೆ ೧೮೯೭ನೆ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ ೨೨ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನವೆ ವಿದ್ಯಾಕೀರಿಯಾ ಮಹಾ ರಾಣಿಯವರ ಜ್ಯುಬಿಲಿ ಮಹೋತ್ಸವದ ಶುಭಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ

ಚಾರ್ವೇಕರ ಬಂಧುಗಳು ವ್ಲೇಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ರಾಜ್ಯಂಡ ಎಂಬವನನ್ನೂ ಐಯಂಸ್ವ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಯುರೋಪಿಯನ್ನನನ್ನೂ ಕೊಲೆಮಾಡಿದರು! ಆಯಿತು! ಸರಕಾರವು ತನ್ನ ಸಂಪಂಜರವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿತು ಮೊದಲನೆಯ ಮೊಡ್ಡ ಅಹುತಿಯಂದರೆ ಓಕರದು ಓಕರು ಜುಲ್ಮ ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಸಪ್ತಂಬರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ೧೧ ವರುಷದ ಕೂಲಿಕ್ಕೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ದಿಶಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಸರದಾರ ನಾತೂ ಬಂಧುಗಳ ಬಂಧನವಾಯಿತು ಇತ್ತ ಅದರ ವಿಡುಗು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೂ ಬಡವನುಕೊಂಡಿತು. ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಚಿವವಿಯೂ ಜೋರಾಯಿತು ಆ ಸರ್ಕಾರದ ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವವು ಯಥಾ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ೧೮ ಗುರುಜಿಯವರು ಬರೆದ 'ಭವಾನಿ ತಲವಾರ,' 'ಸಂಹಗಡ' ನಾಟಕ ಮತ್ತು 'ಬಾಪು ಗೋವಿಲ್ಯಾಚಿ ಪಗಡ' ಎಂಬ ಮರಾಠೀ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ರಾಜಪಂಸ ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರಂಟು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಓದ ಹೇಳಿಯೇ ಇಷ್ಟೇನೆ (ಪುಟ ೨೯)

ಇದಾಯಿತು, ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿವವಳಿಗಳ ವಿಷಯ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ತರಹದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ೧೮೯೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಲೋ ಓಕರ ಗುಂಪಿನವರಾದ ನಾಮಜೋಸಿ ಎಂಬವರು ಸಂಕ್ರಮಣದ ದಿವಸ ವ್ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನ ಆಟದ ಜಮಾನಾ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಮಣ, ದಸರೆ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಊರ ಜನರಲ್ಲೂ ಒತ್ತ

ಟ್ಟಿಗೆ ಕಲಿತು ಉತ್ಸವ ಜರುಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ. ನಾನು ಜೋಸಿಯವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ನಾನೂ ಹೋಗಿದ್ದೆನು. ಅವರು ಸ್ವದೇಶಿ ಉದ್ಯೋಗ ಧಂದೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾತಾಡಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ಆಟಗಳ ವಿಷಯವೂ ಹೊರಟಿತ್ತು. ಆ ಸ್ಪೂರ್ತಿದಾಯಕ ಭಾಷಣದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಧಾರವಾಡದವರು ಅದೇ ವರುಷ 'ವ್ರಾಚ್ಯಕ್ರೀಡಾ ಸಂವರ್ಧಕ ಮಂಡಲ'ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆಗಿನ ಉಪದೇಶದ ಪರಿಣಾಮವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಿತೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ನಾನು ಎಂದೆಂದೂ ಪರದೇಶೀ ಆಟಗಳನ್ನು ಈ ವರೆಗೆ ಆಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಿಳಿ, ಚಿಣ್ಣಿ, ಪೋ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಕ್ಲಬ್ಬನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದೆನು. ಆ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ, ಕೇಸಕರ, ಜಾಂಭೀಕರ, ಮಂಗಳವೇಡೇಕರ ಮುಂತಾದ ನನ್ನ ಜೋಷಿಯವರಲ್ಲದೆ, ನನ್ನ ತಮ್ಮ ನಾನಾ, ಬೈತಮಂಗಲಕರ ಶ್ಯಾಮು ಮುಂತಾದ ಚಿಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದರು (ಅದರ ಫೋಟೋ ನನ್ನ ಹತ್ತರ ಇನ್ನೂ ಇದೆ). ನಾನು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಟೆನಿಸ್ ಆಡಲಿಲ್ಲ ಕಾನಿಟಕರರು (ಮುಂದೆ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾದವರು) ತೆಗೆದ ತಿಳಿ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಮುಂದೆ, ವಕೀಲನಿದ್ದಾಗ, ಮಿತ್ರಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಟೆನಿಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಹಣ ಹೋಗುತ್ತದೆಂದೂ ಅದು ಉತ್ಪನ್ನ ಆಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಡ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದೂ ನಾವು ಕೆಲವರು ಮಾಡಿದ ತಕರಾರಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡದ ಮೂಲಕ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅಂದಿನಿಂದ ಮಿತ್ರಸಮಾಜಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟೆವು; ಇರಲಿ.

ಧಾರವಾಡವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸ್ವಂತ ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನವು ಅದು ಬೆಳಗಾಂಃ ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರಗಳಂತೆ ಪುಣೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುವುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಚಳವಳಿಗಳು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೂ ಆಯಾ ಚಳವಳಿಗಳ ಉತ್ಪಾದಕರೊಡನೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿರುವುದೂ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ಧಾರವಾಡದ ಸುದೈವದಿಂದ ಗುರೂಜಿಯಂಥ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಪರಿಚಯಸ್ಥರು ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಗೋರಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವ, ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಜೋರಿನಿಂದ ನಡೆದವು ಶ್ರೀಶಿವಾಜಿ ವಿಜಯ ಆರ್ಯಸಮಾಜವೆಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಲವು ರಾಣಾ ಭೀಮದೇವ ಮುಂತಾದ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿ, ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಸದರ್ನ ಮರಾಠಾ ರೇಲ್ವೆ ಹೆಡ್ ಆಫೀಸರ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅನುಕೂಲ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರಕೂನರೇ ಮುಂತಾದವರು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿದ್ದು, ಸರಕಾರೀ ನವಕರರಷ್ಟು ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಅದಕಾರಣ ಅವರು ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಗಳ ಹೊರತಾಗಿ, ಅನೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಆಗ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು (೧) ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ; (೨) ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಠ

ಶಾಲೆ; (೨) ಶ್ರೀವತ್ಸ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತೋತ್ತೇಜಕ ಸಭೆ; (೩) ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಿಯಾ ಹಾಯಸ್ಕೂಲ ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥ ರಾವ ಘಟಕರಂಧ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಕೇಂದ್ರಣಸ್ಥ ಮುಂಬ ರಿಗೂ ಕೂಡ ಪುಣೆಯ ಪರಿಷಯವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ ರಾಜಹಂಸ, ಚಂದ್ರೋದಯ, ಕರ್ನಾಟಕಸತ್ತ, ಧನಂಜಯ, ಕರ್ನಾಟಕಸತ್ತ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೂ ಧಾರವಾಡದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ವರಣವೇ ಕಾರಣ ಇವಲ್ಲದ ಉದಾಹರಣೆ ವ್ರಾಜ್ಯಕ್ರೇಡಾ ಸಂವರ್ಧಕ ಮಂಡಲವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಅದು ಸ್ವದೇಶೀ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಉಪಾಜಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು ಉದಾಹರಣೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಗಾಯನ ವಾರಶಾಲೆಯು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ನಡೆಯಿತು ಆದರೆ, ಇನ್ನೂ ಸರಕೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಸಮಾಜವು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಶೋಚನೀಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಸ್ವಯಂತ್ಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಫಲದ್ರೂಪವಾಗಿಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಾಭಿನಂದಿನೀ ಸಭೆ, ಸನಾತನ ಭಾರತ ಧರ್ಮಸಭೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೋತ್ತೇಜಕ ಮಂಡಲ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಆಗ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸ ನಡೆಸಿದ್ದವು ಉದ್ಯೋಗಧಂದಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಾವರದ ಬಂಗಾರ ಕಣಿಯ ಕಂಪನಿಯು ಹೊರಟು ಅನೇಕರನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿತು. ತೇಗೂರ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆದರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿತ್ತು. ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಟ ರಂಗೋ ಕಟ್ಟಿಯವರು ತಮ್ಮ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವ್ಯಾಸಕಬುದ್ಧಿಯಿಂದ

ನೀಗೆಕಾಯಿ ಒಡೆಗಳನ್ನು ಆಯರ್ವರ ಔಷಧಗಳನ್ನು
ತಯಾರುಮಾಡಿದ್ದರು

ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಾನು ಹಾಯಸ್ಯೂಲ ಬಿಡುವ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ
ದೇಶದ ಮತ್ತು ಧಾರನಾಡದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವಿಶೇಷ
ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನವೇಲೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರೀತಿ
ಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದವು. ೧೮೯೬-೯೭
ಸೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಚವಕಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕು
ಮಲಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದವು ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು
ಆ ವರುಷ ಮ್ಯಾಕ್ಲೆಕ್ಟೋರನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಾನಗಿ
ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ಇರಹತ್ತಿದನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನನ್ನ ಹಾಯ
ಸ್ಯೂಲ ಜೀವನವು ಮುಗಿಯಿತು

೪ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಪ್ರಾಥವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆ ೧೮೯೮-೧೯೦೫

ಹೋದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ನಾನು ಎರಡು ತರಹದ ಸ್ತ್ರೀತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು (೧) ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು ಕೆಲವು (೨) ಸಾರ್ವಜನಿಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು ಕೆಲವು ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಬಹುದು ಆದರೆ, ನಾನು ಅರಿಯದ ಅವರ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹುತರವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವನ ಕಾರ್ಯದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿದವುಗಳೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ನೋಳಕೆಯೊಡೆದುದನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾಚಕರು ಕಾಣಬಹುದು.

ನಾನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ನನ್ನ ೧೫-೧೬ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು, ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೪೫ ವರುಷ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವೆನೆಂಬುದು ನಿಜವಿದ್ದರೂ, ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆಯು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ವರೆಗೆ ನಾನು ಕೈಕೊಂಡ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಆ ಮುಂದೆ ಕೈಕೊಂಡ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಮಹದಂತರವಿದೆ. ೧೮೯೫ರಿಂದ ೧೯೦೫ರ ವರೆಗಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೇವಲ ಸ್ವಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಚಟು

ವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣಭಾಗವು ಹೆಚ್ಚು. ಆಗ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವಸಂಚದ ರಕ್ಷಣಕೋಶ ಬರಬರುತ್ತ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಬಂದ ಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ, ತಿಕ್ಕಿಸೋಡಿ, ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವನ್ನು ಹೊರದೂಡಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳದೆಯೆಂದರೆ ಇಂಥ ಕಾಲ ಆದರೆ ಈ ದಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತವಾದ ಧೈಯಗಳಿದ್ದಿಲ್ಲ; ನಾನು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಪುಣೆಯಂಬಯಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಕಾರಣ ಮನೆಯ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಂದಲೇ ಒಂದು ತರಹದ ಗುರುಕುಲಗಳೇನೋ ಅದು ಅದರೆ, ಆ ಗುರುಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ ದೇವರ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅವು; ಕಿಂಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಮಾತ್ರ ದೇವರದರ್ಶನ ಹೊರಗಿನ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧವಾದರೂ ಇತ್ತೆನ್ನ ಬೇಕೆ? ಅದೂ ಇಲ್ಲ ಮೇಲಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ಅಪರಿಚಿತ, ಜನರು ಅಪರಿಚಿತರು; ಇದೂ ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ, ನಾವು ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದಿನಗಳಲ್ಲಂತೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಬಾರವೆಂದು ಎಜ್ಯುಕೇಶನ ಡಾಯರೆಕ್ಟರರ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ! ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಕೂಡ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ನನಗೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ ಆದಕಾರಣ, ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಸ್ತೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ.

ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಈ ಕಾಲದ ಮಹತ್ವವು ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಮೆಲ್ಲ

ಮೆಲ್ಲನೆ ಅರಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ಮರಣರಕ್ತಿಯು ಹಿಂಬದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ವಸ್ತುತಃ ಮನುಷ್ಯನು ಮುಕ್ತನು. ಆ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ (೧) ಶಾರೀರಿಕ ಕಣ್ಣು (Physical eye), (೨) ಮಾನಸಿಕ ಕಣ್ಣು (Mental eye); (೩) ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಣ್ಣು (Spiritual eye). ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಮೂಡಿರುತ್ತವೆಂತಲ್ಲ ಆತನು ಮುಕ್ತನಾದನೂ ಆಹುದು, ಸೂರ್ಯನಿಗೆಯವನೂ ಆಹುದು. ಈ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣು, ಒಳಗಣ್ಣು, ಒಳಒಳ ಗಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇವೇ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭೇದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವೆರಡು ಪ್ರಾಕೃತೇಂದ್ರಿಯ, ಮೂರನೆಯದು ಅಪ್ರಾಕೃತೇಂದ್ರಿಯ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಒಕಾಸವಾಗುವುದು ಅವಶ್ಯ ಮಾನವನು ಮುಂಚೆ ಹೊರಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಸ್ವಪಂಚವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಒಳಗಣ್ಣು ಅರಳುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತೇ ಬೇರೆ; ಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತೇ ಬೇರೆ, ಒಳಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತೇ ಬೇರೆ. ಹೊರಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದೇ ನಿಜವಾಗಿ ಬಾಲ್ಯದಸೆ; ಒಳಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದೇ ಪ್ರಾಥಮಿಕದಸೆ, ಒಳಒಳಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತವುದೇ ಸಂಸಕ್ತದಸೆ. ಇವು ನಿಜವಾಗಿ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕದಾಧಿಭವದಸೆಯೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ತರಗತಿಯ ದಸೆಯೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಾಗ ಮಿಕ್ಕರೆಡು ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಹಶಃ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತವೆ. ಒಳಒಳ

ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಹುಡುಗರ ಅಂತಿಮ ಧ್ಯೇಯ ! ಅಲ್ಲದೆ 'ಹಾಗ್' ಇವರು ಕೊಟ್ಟ ಸರ್ವಿಸಿಕ್ಕೇಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಯವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ, (ಪು. ೧೬ ನೋಡಿರಿ) ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವೂ 'ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ತಿಳಿಯುವುದು.' ಏನೆಯ ನಂಬರು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಪಾಸಾಗುತ್ತೇನೋ ಇಲ್ಲೋ ಎಂದು ಆಗ ಅಂಜಿಕೆ ನನಗೆ. ಆದಕಾರಣ, ನಾನು ದಿನಾಲು ಲಾಲಗುಡಿಯ ಹತ್ತರವೇ ಒಂದು ತೆಗ್ಗಿನಲ್ಲಿರುವ ವೆಂಕಟರಮಣದೇವರಿಗೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ (ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ) ನನ್ನನ್ನು ವಾಸುಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೇವರಮೇಲೆ ಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಕನಿಷ್ಠ, ನನಗಂತೂ ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ನಾನು ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಏಕಾಂತಪ್ರಿಯನು. ಭಕ್ತಿಸಿರ್ವಾಸಗಳು ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಏಕಾಂತವು ಅವಶ್ಯ.

ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಮಗತವಿಚಾರ (Reflections) ಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಹೆಚ್ಚು. ನವಿಲುಗುಂದದಲ್ಲಿಯ ನನ್ನ ಒಂದು ವರುಷದ (೧೮೯೮) ಅಜ್ಞಾತವಾಸವು ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಏಕಾಂತಜೀವನದ ಬೀಜವು. ಹಾಯಸ್ಮೂಲಿ ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಏನೇನೋ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೆನಾದ್ದರಿಂದ, ಮುಂದೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ತುದಿಮೊದಲಿಲ್ಲದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಪು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಯೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ, ಈ ಏಕಾಂತವಾಸದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಿದ್ದ ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾಗುವ

ಚಟವು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೋಯಿತು. ಈಗಲೂ ನನಗೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಆನಂದ ಹೆಚ್ಚು. ನಾನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ವಿಜಾಪುರದ ಸರಕಾರೀವಕೀಲರೂ ನನ್ನ 'ತಮ್ಮ' ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾವಂದಿರೂ ಆದ ಸವಣೂರ ರೇಷಗಿರಿಯರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. -ಆವರು ನನ್ನ ಈ ಚಟಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು " ನೆಂಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಹುಚ್ಚು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆಂದರೆ, ಆತನಿಗೆ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಏನೂ ವಿಷಯ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ, ಕೊನೆಗೆ, ಗೋಳುಗುಮುಟವು ಫಕ್ಕನೆ ಬಿದ್ದುಹೋದರೆ ಮುಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಗತಿಯೇನು, ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ತಾಸು ಗಟ್ಟಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು" ಎಂಬುದಾಗಿ ನನಗೆ ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೮೯೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಶಾಂತವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ, ನನಗೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ನಿತಿವಿಮಾಂಸ, ಧರ್ಮವಿಮಾಂಸೆ ಮುಂತಾದ ಮರಾಠೀ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಓದುವ ಸುಸಂಧಿ ದೊರೆಯಿತು. ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳ ವಾಚನವು ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಪುಟ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಧರ್ಮವಿಮಾಂಸೆಯನ್ನೋದುವಾಗ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಂಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕರ್ತರಾದ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಲರ ಇವರಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಫಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ಆಗ ನನಗೆ ಸಂಗಡಿ

ಗರು ಗುತ್ತಲ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಅವರು ಆಜೀರ್ಣಿಯ ನಲ್ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವಾಸಾಗಿ ಉಸೇದವಾರರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು ನಮ್ಮ ವಸಾಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಬ್ಬವಾಗಿಕೊಂಡು ಇದ್ದರು. ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಅವರಿಗೆ ಮಧ್ಯನುತದಲ್ಲ ಕ್ರಷ್ಟ ಬಹಳ ಅವರ ಸಹವಾಸವಿಂದ ನನಗೂ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಿತ್ತು ನಾನಿಬ್ಬರೂ ಪುನಃ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ಆ ಧರ್ಮವಿೂಮಾಂಸೆ ಸುತ್ತಕೆ ವನ್ನೋದಿ ರಂಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದವು ನುತ್ತು ನಾನು ೨೨-೩-೧೮೯೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಏವಸ ಉದ್ಧವಾಗಿದ್ದುಂವು ಪತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಕ್ಲಮ್ನುಲರರಿಗೆ ಬರೆವನು ಅವರ ಪಿಂಪೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಅಂದನಕ್ಕೆ ಬರದ ಆ ಪತ್ರ ಆವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತೂ ಇಲ್ಲವೂ ತೆಳಿಯಲ್ಪಿ ಮೂವ ಗಾಂರಿ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮ್ಮತರಾದರಂದು ಕೇಂದೆನು

ಈ ವಾಚನವು ನಡೆದಾಗ ಅಕ್ಕಕ್ಕನಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಗತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು ಅದು ಮುಂದೆ ನಾನು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾಯಿತು ಆವೇನಂದರ, ದಾಭೋಳಕರ ಎಂಬವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಡಿಸಿದ ನೀತಿ ವಿೂಮಾಂಸೆ, ಧರ್ಮವಿೂಮಾಂಸೆ ಮುಂತಾದ ಆ ಮರಾರೀ ಭಾಷಾಂತರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಹುಚ್ಚಪಚ್ಚ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನನ್ನ ಬರಿಯರು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ "ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಮಾಡುವುದು ಸುಲಭ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿ ನೋಡು, ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಬಣ್ಣ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹರಟೆಹೊಪೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೀನು ಹೀಗೆ

ಏಕೆ ಮಾಡಬಾರದು?" ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ಆಡಿದರು. ಏಕೋ ಏನೋ ಅದರಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆತು, ಅದೇ ದಿವಸ ಅಂದರೆ ೧೧-೨-೧೯೯೨ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ದಿವಸ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಾನು ಪ್ರೊ. ಭಾನು ಇವರು ಬರೆದ ನೀತಿಮಾನಾಂಸೆಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಪಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟನು. ನನ್ನ ಅಗಿನ ಕನ್ನಡದ ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ, ಅದರ ಹಿಂದೆ ೭-೮ ವರುಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಇಯತ್ತಿಯವರಿಗೆ ಕಲಿತು ಸುರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅಷ್ಟೇ ಭಂಡವಲು ಹಾಯಕ್ಕೂಲಿನ ಮೂರು ಇಯತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಾಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ನನಗೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದಕಾರಣ, ಇದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭಂಡವಲೂ ಕರೆಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಸೈನ್ಸರಸಂಧ ಮಹಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ಗ್ರಂಥವ ಅಧಾರವಿಂದ ಪ್ರೊ. ಭಾನು ಇವರಂಥ ಪಿದ್ವಾಂಸರು ಬರೆದ ಆ ನೀತಿಮಾನಾಂಸೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಪಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದು ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾರವ ಅನಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದೆ. ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅರ್ಥ ಭಾಷಾಂತರ ಆ ವರ್ಷ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಅಗಿನ ನನ್ನ ಕನ್ನಡದ ಅಗುಧವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ವಾಚಕರ ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಇದರಡಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

“ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶಾಸನೀಯವೆಂಬ ಭೇದವು ಯೆಲ್ಲ ವೃತ್ತಂನವಾಗಿಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ರಾಜಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಯೆಂದು ಯೆಲ್ಲ ಭೇದವಾಗಿಲ್ಲೋ, ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿ

ಯಾವ ಕಾಯದೆಯು ಇಲ್ಲೋ, ಅಲ್ಲಿ “ಅನ್ಯಾಯ” ವಾಗುವದು ಅಶಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸಂಭವನೀಯವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಕಾಯವೆಪ್ರಕಾರಾ ನ ಡೆ ಯ ದಿ ರು ವ ದೆ ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಇಂನು ಯೆಲ್ಲಿ ಕಾಯ ದೇನೇ ಇಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಯವೆಪ್ರಕಾರ ನಡೆಯದಿರುವದು ಅಂದರ ಅನ್ಯಾಯವು ಯೆಲ್ಲಿಂದ ಬರುವದು . ಸಾರಾಂಶ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯವೆಂಬ ತರ್ಕಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತರಾವಿನಂತೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಆಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಮತ್ತು ತರಾವಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸದಿದ್ದರ, ಯಾವ ಸುಖವಾಗು ತ್ತದೋ ಅದರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದುಃಖವಾಗುವಂಥ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ರಾಜನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು ”

ಸಾಕು; ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮವೈಶ್ವಾನರೇ ಇಳಿದು ಬರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಈ ನನ್ನ ಪಾಂಡಿ ತ್ಯದ ಗುಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೆಟ್ಟಗೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ, ನನಗೆ ೧೯೩೦ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರಿ ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅಪಿಲಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಹಿತ್ಯಸಮ್ಮೇಲನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದವಿಯ ಮಾನಕ್ಕೆ ಅವರು ಕಲ್ಲುಹಾಕದೆ ಇರು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರ, ಕನ್ನಡ ಮರಾಠೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಗಳ ಏಕೀಕರಣದ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ನನ್ನನ್ನು ಹಾಡಿಹರಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಆ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೇನು ಗೊತ್ತು? ಇರಲಿ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಆಗ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಗಿನ

ಅವರ ಸಹಜನುಡಿಯು ನನಗೆ ಪ್ರೇರಕಮಂತ್ರವಾದುದೇನೂ ಸುಳ್ಳಲ್ಲ.

ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನನಗೆ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪೇಟಕರ ಎಂಬೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಆತನು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತವನು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಆತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದೆನು. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ವರ್ಷದ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಾವಾಸಾಗಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪೇಪರ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮಸಿ ದೌತಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿತೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಸುಸರ ವಾಯಿಝರರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದರೂ ದಾದುಹತ್ತಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆತನು ಹೇಳಿದನು. ಮರುವರುಷ ಪ್ರೀವಿಯಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತಾಗ ವೀಗೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಕಾರಣ ಕ್ರೋಧಿಸ್ವರ ನಾನು ನಾವಾಸಾದೆನು. ಅದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ೧೮೯೧ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಅಕ್ಟೋಬರ ನವಂಬರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನಾನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಪ್ರೀವಿಯಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಮುಂಬಯಿಗೆ ನಾನು ಹೋದದ್ದು ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರು ಬಹಳವೆಂದು ನಮಗೆ ಅಂಜಿಕೆ. ಆದಕಾರಣ, ಯಾವತ್ತು ಹಣವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿ ರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಗಣಿತದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ದಿವಸ. ಪಾರ್ಶ್ವ ಕೋಟಿನ ಮೇಲ್ಗಿಂಟೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಣದ ನೋಟುಗಳ ಪುಡಿಕೆ. ನನ್ನ ವಾಚೂ ಅಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆ. ವಾಚನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೇಜಿನಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೆ; ಲೆಕ್ಕ

ಬಿಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ, ಸಹಜವಾಗಿ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಹೋಯಿತು. ನೋಟುಗಳ ನೆನಪಾಯಿತು. ನೋಟುಗಳ ಆ ಪುಡಿಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎದೆ ಧಸಲೆಂದಿತು. ನನ್ನ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಾನೇಕ ಕಿಸೆಗಳು! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದೆ. ಅವು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮರೆತು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿನೋ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಪೇಸರಿನ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಬಿಡಿಸಿ, ಗಂಟೆಹೊಡೆದೊಡನೆ ಪೇಸರು ಸುಸರವಾಯಿರುತ್ತರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಗೆದವನೆ, ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ, ಮನೆಗೆ ಓಡಿದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದೆ ನಂಬರ ಮನೆಗೆ ಜಿಗಿತಕೊಟ್ಟೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯಾಯಿತು. ಗೆಲೆಯರ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ. ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಳಹಳ. ಪೆಂಡಾಲಿನ ಕಡೆಗೆ ಟ್ರ್ಯಾಮಿನಲ್ಲಿ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಪೆಂಡಾಲಿನ ದಾರಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಡಾಗೂ ಓಗೂ ಪೆಂಡಾಲಿಗೆ ಬಂದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಕತ್ತಲು! ಹೊರಗೆ ಸಿಪಾಯರ ಪಹರೆ! ಒಳಗೆ ಹೋಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರಳಿ ಟ್ರ್ಯಾಮಹತ್ತಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ಮರುದಿವಸ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಪೆಂಡಾಲಿಗೆ ಓಡಿದೆ. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಡುವರಾರು? ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎದೆಗುದಿ ನಿಲ್ಲಲೊಲ್ಲದು. ಆದರೂ ಪೆಂಡಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಆಶೆಯೂ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲದು. ಹೊಕ್ಕವನೇ ನನ್ನ ಜಾಗೆಯ ಹತ್ತಿರ ಕುಡುಕಿದೆ. ನನ್ನ ಮೇಜಿನ ಬುಡಕ್ಕೆ ಕಾಗದದ ಚೂರು

ಕಾಣಿಸಿತು ! ಸರಕ್ಕನೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ನನ್ನ ನೋಟುಗಳ ಪುಡಿಕೆಯಾಯಿತು ಅದು ! ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿದ ಒಳಕ ಶಿಷ್ಯರು ಬಿದ್ದ ಕಾಗದದ ಚೂರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಲೆಹಾಕಿ ಒಗೆದುಬಿಡುವ ವಹಿವಾಟು ನನ್ನ ನೋಟುಗಳು ಹೇಗೆ ಉಳಿದವೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ ! ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಪಂಚಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದೃಷ್ಟವೆಂದರೆ ಇದೇ ಅಲ್ಲವೆ ! ಆ ವರ್ಷ, ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ೩-೪ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಕಡಿಮೆ ಬಿದ್ದು ನಾಪಾನಾದೆನು ಅದೂ ನನ್ನ ಅದೃಷ್ಟ !

ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಕರ್ಮರಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸುಧಾರಕರೂ ಅಲ್ಲ. ೧೮೯೮ರಲ್ಲಿ ಸಾರೆ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಸುಧಾರಕ ಮಾಮಲೀ ದಾರರು ನವಲಗುಂದಕ್ಕೆ ಬರುವವರಿದ್ದರು ಭಿಡೆ ಎಂಬವರು ಹೋಗುವವರಿದ್ದರು. ಸಾರೆ ಎಂಬವರು ಬಂದ ಬಳಿಕ ಅವರೊಡನೆ ಅನ್ನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಪರಾನ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು ಭಿಡೆಯವರಿಗೆ ಔತಣಗಳ ಮೇಲೆ ಔತಣಗಳಾದವು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಿರುವ ನಾನೇ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು !

ನಡುನಡುವೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ನರಗುಂದಕ್ಕೆ ಮಹಾಲ ಕರಿಗಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನರೂ ಮ್ಯೂರ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಕಲೆಕ್ಕರ ಸಾಹೇಬನ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಆ ಮ್ಯೂರ ಸಾಹೇಬನು ದಡ್ಡ ಸಿದ್ದರೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ದಕ್ಷನಂತೆ. ಒಮ್ಮೆ ನರಗುಂದಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ವೇಳೆಗೆ

ತಪಾಸಿಗೆ ಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದನು. ನನ್ನ ತಂದೆ ಯವರು ಹಾದೀ ಕಾಯುತ್ತ ಕುಳಿತರು. ಆ ದಿವಸ ಅತಿ ಶಯ ಮಳೆ ಆಗಿ ಬೆಣ್ಣೆಹಳ್ಳವು ತುಂಬಿಬಂದಿತು. ಮ್ಯೂರ ಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಾರಿಯು ಹಳ್ಳದ ದಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ನೋಡು ತ್ತಾರೆ, ಹಳ್ಳ ಭರಪೂರ ತುಂಬಿ ಭರದಂಡೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಸಿಂಗಡಿಕೆಯವರಿಗೆ ಸಿಂಗಡಿಕೆ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರು. ತಾವು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಳ್ಳವನ್ನು ದಾಟಿ ಒದ್ದೆಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕಚೇರಿಗೆ ಬಂದರು ! ಆದರೆ ಚಮತ್ಕಾರ ವೇನೆಂದರೆ, ಧಾವಿಸಿಬರುವಾಗ ಹೇಳಿದ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಾರಿಯು ಕಚೇರಿಯ ಒಳಗೆ ಹೋಗದೆ ಹೊರಗೆ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಿತು! ಇಂಥವು ಅತಿರೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾದರೂ ಅನು ಕರಣೀಯವಾದವುಗಳಲ್ಲವೆ ?

ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ತಿರುಸತಿಯ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತೋ ನ್ನಾಹಿನೀ ಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರು. ಅವರು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಲು ವಾಗಿ ವರ್ಗಣಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವನ್ನೇನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಾದಿ ಮಠದ ಶ್ರೀಗಳವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಭೀಮರಾವ ಕಮ ಲಾಪುರ ಇವರು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತೋ ತ್ತೀಜಕ ಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ, ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಕಮಿಷನರಾಗಿದ್ದ ಕಮಲಾಪುರ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಯರು ನವಲಗುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಯವರಿಗೆ ಆಜೀವಸಭಾಸದರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ತಂದೆ

ಯವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಅವರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಧಾರವಾಡದ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅಜೀವ ಸಭಾ ಸದರಾದರೂ ಅವರ ಒಲವು ತಿರುಸತಿಯ ಸಭೆಯ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು. ಆದಕಾರಣ, ಮುಂದೆ ಸಹ, ವರ್ಗಣಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ತಿರುಸತಿಯ ಸಭೆಗೇನೇ ಕಳಸಹತ್ತಿದರು ಈ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಗಳವರ ಸ್ವಾರಿಯು ನವಿಲು ಗುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮಾಮಲೇದಾರರು ಮಾಧ್ವರಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೆ ಮೊದಲನೆಯ ಭಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಮುಂದೆ, ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ದಶಮಿಯ ದಿನಸ ಕ್ಷಾರಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು ಹಲವು ವೈದಿಕರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮೇಲೆ ಆರೋಪ ಹೊರಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ೫೦ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಗಳವರನ್ನು ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಕರೆದರು. ಹೀಗೆ ಆರೋಪವನ್ನು ಹೊರಿಸಿಕೊಂಡು, ಹಣವನ್ನು ತೆತ್ತುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬರುವುದು ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಪುರಾತನದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಹಾನಗಲ್ಲಿನಂತೆ ನವಿಲುಗುಂದವೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಊರೇ ಆಗಿತ್ತು. ಕುರುಡರಾದ ಚೆನ್ನ ಬಸಪ್ಪನವರು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕವಿಗಳು, ರಸಿಕರು ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಪರ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡಿತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಪಾತ್ರದವರ ಬಾಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಪದಗಳೇ. ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ಗುರುಗಳಾದ ತಮ್ಮಣ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಗಳೂ ಒಳ್ಳೇ ಕವಿಗಳು. “ವಂದಿವೆನಿಂದಿಗೆ ನಾ ಜಗದ್ವಂದ್ಯ
ನಗರೇಶನ || ಘೋರಸಂಸಾರದಪಾರವಾರಿಧಿಯೊಳು,
ದೂರನಾಡೆಂದೆನ್ನ ನಾರಸಂಹಾರನೇ | ’ ಎಂದು
ಮುಂತಾಗಿ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯ ನಗರೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ
ವದವು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಾವೂ ಹಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು
ಕೆಲವರು ಕವಿಗಳಿದ್ದರು ಅವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮರೆ
ತಿರುಸೆ. “ ಜಡಜಾಕ್ರಿ ಲಾ ಲಾ ಗ ಡಿ ಯೊ ಡೆ ಯ ನ
ನೋಡೋಣ ನಡಿಯೆ || ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಬ್ಬರು ಸದ
ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರು “ ಭ್ರಂಗವೋಲುವ ಗುರುಕೆ,
ಎನ್ನಗ್ಗಿಂತಾದೀಶ್ವೇಳೆ ” ಎಂಬ ಪದ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು ಶೇಷ
ಗಿರಿರಾವ ಗೋವೇಕರ ಎಂಬ ದಾಸಕೂಟದವರು ಮೇಲಿಂದ
ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ದಾಸರ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ
ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ನನಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ
ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ, ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವು ಮಾತ್ರ
ಇನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ರಸಿಕರನ್ನೂ
ನೋಡಿ, ನನಗೂ ಕವಿಯೂ ರಸಿಕನೂ ಆಗಬೇಕೆಂಬ
ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು ಕವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಮಿಕ್ಕವ
ರಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಕವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಆಗುವು
ದಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಬೇಕು ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ
ಶ್ರಮಪಟ್ಟು, ೧೦-೧೫ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೀಚಿವೆ. ರಸಿಕ
ನಾಗಬೇಕೆಂದು ಸತಾರನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಗವಿಮರಕ್ಕೆ
ಹೋಗಿ ೧೦-೧೨ ಗತ್ತುಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಕಲಿತೆ.
ಆದರೆ, ಇವೆರಡೂ ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಕೃತ್ರಿಮವೆಂದು ತಿಳಿದು
ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟೆ.

ನವಲಗುಂದದಲ್ಲಿ ಆಗ ಭಜನೆಗಳ ಸಂಭ್ರಮ. ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಂದರ ಶಿಷ್ಯರು ತಮ್ಮಣ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು. ತಮ್ಮಣ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ ಗಳ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಮೋಹಕಶಕ್ತಿ ಇದ್ದಿತು. ಅವರ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳುವುದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಸುದೈವ ಅವರ ಮೂಲಕ, ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದರ ಶಿಷ್ಯ ವ್ಯಂದವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಊರಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಮಸಪ್ತಾಹ, ಭಜನೆ, ಗ್ರಾಮಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗಳು ನಡೆಯಹತ್ತಿದವು. ಆ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲನೇಕರು ವ್ಯಸನಾದಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಾ ಕೂಡಿದವ ರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಥವರು ರಾತ್ರಿಹಗಲು ಜಾಗರಣೆಮಾಡಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ರಾಮನಾಮವನ್ನು ಜಪಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅಂಥ ಉತ್ಸವಗಳಬಗ್ಗೆ ನನಗೇಕೋ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಯುಂಟಾಯಿತು.

೧೮೯೮ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನಾವು ನವಲಗುಂದಬಿಟ್ಟು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದೆವು. ಏಕೆಂದರೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಆಗ ಪ್ಲೇಗು ಇತ್ತು. ನವಿಲು ಗುಂದದಿಂದ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆಯ ಪ್ರವಾಸ. ಕ್ವಾರಂಟಾಯಿನ್ ಮುಂತಾ ದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಎಷ್ಟುಸಲ ನಡುನಡುವೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗು ತ್ತತ್ತೋ ನೇಮವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಆ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತಲುಪಿದೆವು. ಕಲಕೇರಿ ಗೋವಿಂದರಾಯರೆಂಬವರು ನಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ಮನೆ ಹಿಡಿ ದಿದ್ದರು. ಇವರು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತ ರಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಯರ ಮಕ್ಕಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಯರು

ಶಿರಸ್ತೇದಾರರಾಗಿದ್ದಾಗ, ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ರಕ್ತ ಕಾರಿ ಸತ್ತರಂತೆ. ಆಗ ಅಂದರೆ ೧೮೮೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಯರು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸತ್ತ ಸುದ್ದಿ ತೀವ್ರ ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗೋವಿಂದರಾಯರೇ ಮುಂತಾದವರು ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದರು ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಯರು ತಾವು ಗಳಿಸಿ ಉಳಿಸಿದ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರು ಸತ್ತ ಸುದ್ದಿ ೪-೫ ತಿಂಗಳುಗಳಮೇಲೆ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿದಾಗ, ಅವರು ಗೋವಿಂದರಾಯರನ್ನು ಕರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಹೀಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಧನದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದರು ಗೋವಿಂದರಾಯರೂ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಪುನಃ ತಂದೆಯವರಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹೋದರು. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಮೇಲೆ, ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕರ್ಜಗಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಕೊಂಡ ಹೊಲವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಮಾವಂದಿರಾದ ಮಂಗಳವೇಡಿ ಶ್ಯಾಮರಾಯರೂ ೧೦-೧೨ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಆಲೂರಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಂದೆಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ತಂದೆಯವರು ಆಲೂರ ಹತ್ತರ ಧಾಣಕ ಶಿರೂರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಬಜಾವತ್ತಿ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಡ್ಡೀ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರಿಗೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಕಡೆಗೆ ಒಲವು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಆ ಒತ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ನಾವು ೧೮೯೮ರಿಂದ ೧೯೦೪-೫ರ ವರೆಗೆ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆವು ಅಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾವ ಅಂಕಲೇಕರ ಇವರ ಹಿಂದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದೆವು. ನನ್ನ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಅಂಕಲೇಕರ ಇವರ ಹೆಂಡತಿ ರುಕ್ಮಿಣೀಬಾಯಿಯವರು ತೀರ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯಂತೆ ಇದ್ದರು. ತಾಯಿಯವರು ೧೯೦೦ ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಆದರೂ ನಾವೂ ಅಂಕಲೇಕರ ಮನೆಯವರೂ ಒಂದೇ ಮನೆಯವರಂತೆಯೇ ಇದ್ದೆವು. ಈಗಲೂ ಆ ನಾವು ಭಾಡೆ ಇದ್ದ ಮನೆಗೆ ಆಲೂರವರ ಮನೆಯೆಂದೇ ಹೆಸರಿರುವುದೆಂದು ನಾನು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೇಳಿದೆನು.

ಇರಲಿ; ಒಂದು ವರುಷ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ೧೮೯೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೊರಟೆನು. ಆಗ, ನನ್ನ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಹುರುಳಿ ಕೊಪ್ಪಿಯ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕಾಶೀರಾಯನ ಮುಂದಿನ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದರೆ ನಾವು ಯಾವ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು. ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಕರ್ನಾಟಕದವರು ಡೆಕ್ಕನ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಆಗಿನ ಪದ್ಧತಿ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ನಾವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅರ್ಜಿಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಕೋಣೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದವು. ಆದರೆ, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹೊರಟು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ನಮ್ಮದೇ ಆದ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಹೊರಟಿತು. ಆಗ, ನನಗಿಂತ ಕಾಶೀರಾಯನು ಅಭಿಮಾನಿಯು ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಿಯು. ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜು ನಮ್ಮ ಕಾಲೇಜಾದರೂ ಅದರ ಪ್ರೊಫೆಸರರು ಟಿಳಕ್ಕರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದವರು.

ಗೋಖಲೆಯವರು ಪ್ಲೇಗಿನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದ ವರ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ನಮಗೆ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಅಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು ಅಲ್ಲದೆ, ಆ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜದ ವರು, ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಪ್ರೊ. ಭಾನು ಇವರನ್ನು ಅದೇ ಆಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ್ದರು. ಇಂಥವರ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ನಾವು ಹೋಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಇನ್ನು ಡೆಕ್ಕನ್ನ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆ? ಅದು ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಸರಕಾರದ ಕಾಲೇಜು. ಈ ಸೇಚಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದೇನು? ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಮಾಡಿ, ಕೊನೆಗೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆನೇ ಹೋದೆವು. ಆಗ, ನನ್ನ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಪಾರಜವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಏರಿತ್ತೆಂದರೆ, ಡೆಕ್ಕನ್ನ ಕಾಲೇಜದ ಭವ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡ ನಾನು ಮೂರುವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ! ಇರಬಹುದು ಅದೊಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡ, ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡೆ! ಅದನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ನೋಡಿದ್ದು, ಜ್ಯೂನಿಯರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಒಂದನೆಯ ಎಲ್ ಎಲ್ ಬಿಯ 'ಲಾ' ಟರ್ಮ್ ತುಂಬಲಿಕ್ಕೆ (ಆಗ ಹಾಗೆ ಟರ್ಮ್ ತುಂಬಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು) ಹೋದಾಗ.

ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೋದೊಡನೆ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ್ದೇನೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜಗತ್ತು, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನನಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ತೀರ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು. ನಾನು ಹಳ್ಳಿಯ ಊರಲ್ಲಿ ಇದ್ದವ. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಲಿಗೆ ಹೋದವ. ಅದ ಕಾರಣ, ನನ್ನ ಇರುವಿಕೆ ಶ್ರೀಮಂತತನದಿದ್ದರೂ ಸಾದಾತನದ್ದಿತ್ತು.

ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ, ನನ್ನೊಡನೆ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾದ ಕೆಲವು ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಕಾಲೇಜು ದಿಂದ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವರ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬದಲು ! ಅವರ ಆ ಆಡಂಬರ, ಆ ಸಿಗರೇಟು, ಅವರ ಆ ವಿಲಾಸದ ಉಡುಪು, ಅವರ ಆ ರೀತಿ, ಅವರ ಆ ತಾವು ಹೆಚ್ಚಿನವರೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಇವೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಮನದ ಮೇಲೆ ವಿಸ ರೀತ ಸರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದವು ೧೮೯೫-೯೬ ಮತ್ತು ೯೭ನೆಯ ಇಸ್ತಿಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನನ್ನ ನನ್ನ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನಾದ ಕಾಲೇಜಿನವನನ್ನೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದವು. ಆದಕಾರಣ, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕಾಲೇ ಜಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ, ಮಿಕ್ಕವರಂತೆ ನಡೆಯದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆವು. ಹಾಯ ಸ್ಕೂಲ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯ ಅಂತರವನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಬಿಡುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದೆವು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಡೆಕ್ಕನ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿಗಿಂತ, ಈ ಕುನ್ ಪಾಟ್ ಬಡಬಡಕ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ ಬಡವರ ಸಂಖ್ಯೆಹೆಚ್ಚು. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆಚಾರ ಬೇರೆ, ಉಡುಪು ಬೇರೆ, ಆಟನೋಟಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡವು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಇರುವಿಕೆಗಿಂತ ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಇರುವಿಕೆ ಅಲ್ಲಿಯದು. ಕರ್ನಾಟಕದವರಂತೂ ತಮ್ಮ ದೇಶಬಿಟ್ಟು ಬಹಳ ದೂರ ಇರುವವರು. ಆದಕಾರಣ, ಅವರ ಪಾಲಕರೂ ಅವರ ಸಲು ವಾಗಿ ಕೈ ಸಡಿಲುಮಾಡಿ ಹಣ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸಾದಾತನವನ್ನು ಕಾಯ್ದು

ಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಮೊದಮೊದಲು ದೃಢನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಸಾದಾತನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡೆವು. ಕ್ರಾಸ್ ಬಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ, ಟೆನಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಸೋಡಾ ಚಹಾ ಕುಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದಷ್ಟು ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ, ಅದು ಬಹಳ ವರ್ಷ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಮಿಕ್ಕವರ ಹರಿಗೆಗೆ ಬಿದ್ದೆವು. ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಕಾಶೀರಾಯನಂತೂ ತೀರ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟನು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ನನಗೆ ಸಹಜಸ್ವಭಾವವಾದುದರಿಂದ, ನಾನು ಅವನಷ್ಟು ಸೆಳವಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಆಡಂಬರಾದಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಆದ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲಕ ನಾನು ನನ್ನ ಆಚರಣೆಯ ಬೆತ್ತವನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ತುದಿಗೆ ಮಸಣಿಸಲಿಟ್ಟಿ ಸಿದ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇರಲಿ. ಬರಬರುತ್ತ ನಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾದೆನು. ಮೊದಲಿನ ಸಾದಾತನವು ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ, ಆ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಆಡಂಬರವಿತ್ತು. ನಾಮದಾರ ಗೋಖಲೆಯವರು, ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬದಲಿಸಿದರೂ ತಲೆಯ ಉಡುಪನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬದಲಿಸಬಾರದೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ! ಅವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಸಹ ತಲೆಯ ಪಗಡಿಯನ್ನು ಕಾಯಂ ಇಟ್ಟಿದ್ದರಂತೆ. ಹಿಂದೀ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಹಿಂದೀಯರ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೆ ? ಇಂಥ

ಬಿಸಿಲು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಡುಪುಗಳನ್ನೇ ಧರಿಸುವರಲ್ಲ ! ಅದರ ಗೂಢ ವೇನು? ಅವರು ಅಂಧರೋ ನಾವು ಅಂಧರೋ? ಇಂಥ ಕ್ಷುದ್ರ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದೇಶಾಭಿಮಾನವು ಅಡಗಿದೆಯೋ ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು ಹಾಗೇನೂ ನಿಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ, ಇಂಥ ಚಿಲ್ಲರೆ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಅವರ ತಲೆಯು ಪರವಶವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆಂಬುದರ ದ್ಯೋತಕವು ಅದು, ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಇರಲಿ. ನಾನಂತೂ ಕ್ರಾಪ್ ಬಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಕಟ್ಟಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ನನಗಿಂತ ನಿಷ್ಠಾವಂತರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಮಗೆ ಇರುವ ವ್ಯಸನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲಾಸಭೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡನ್ನಾದರೂ ಬಿಡುವ ದೃಢನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಂಥವರದೊಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಗ, ನಾನೂ ಕೆಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆನು. ಆ ಗುಂಪಿಗೆ ಹೆಸರನ್ನೇನೂ ಇಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ೬-೭ ಜನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮೆಂಬರರು ನೀರಲಿಲ್ಲ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾತಾವರಣ:—ನಾನು ಕಾಲೇಜಕ್ಕೆ ಹೋದ ವರ್ಷದಿಂದ 'ಲಾ' ಕಾಲೇಜನ್ನು ಬಿಡುವವರೆಗಿನ ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ (೧೮೯೯-೧೯೦೫) ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್ ಸಾಹೇಬರ ಭರಭರಾಟೆಯ ಕಾರಭಾರದ ಕಾಲ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರು ಅದೇ ವರ್ಷ (೧೮೯೯) ಸರ್ಕಾರದವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಹೂಡಿ, ತಾವು ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೨೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬಡೆದಾಡಿದರು. ಟಿಳಕರು ಒಂದು

ವರ್ಷ ಕಾರಾಗ್ರಹವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಅದೇ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು (ಸಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೯೮). ಆದರೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ಅಶಾಂತತೆ. ಪ್ಲೇಗು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ, ತನ್ನ ಕರಾಳ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ೧೯೯೮ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬರಗಾಲ. ಸಾಲುದುಡಕ್ಕೆ ಪ್ಲೇಗಿನ ಮೈಲಿಯನ್ನು ಚುಚ್ಚುವ ಹಾವಳಿ. ಟಿಳಕರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸರದಾರ ನಾತು ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಟಿಳಕರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರಮೇಲೆ ಪುನಃ ಶಸ್ತ್ರವಸ್ತ್ರ ಬೇಕಾಯಿತು. ೧೯೯೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೇಸರಿ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಪುನಶ್ಚ ಹರಿಓಂ ” ಎಂದು ಲೇಖಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ನಾತು ಬಂಧುಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದವರ ವಿರುದ್ಧ ಕಡುತರವಾದ ಬರಹಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಾತುಬಂಧುಗಳು ಸುಮಾರು ೨೧/೨ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ೨೨-೧೨-೧೯೯೯ರಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟರು. ೧೯೯೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಪ್ಲೇಗಿನ ಮೈಲಿ ತೆಗೆಯುವ ಕ್ರಮವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ತ್ರಸ್ತರಾದರು. ಪ್ಲೇಗು ಬೇಕು, ಈ ಮೈಲಿಯ ಜುಲುಮೆ ಬೇಡವೆಂದು ಜನರು ಅನ್ನಹತ್ತಿದರು. ಧಾರವಾಡವು ಈ ಮೈಲಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಮೊದಲಿಗೆ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹೂಡಿತು. ಪ್ಲೇಗಿನ ರಸಿಕೆಯಿಂದ ಅನೇಕರು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಬೇನೆಗಳಿಂದ ನೆರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದ

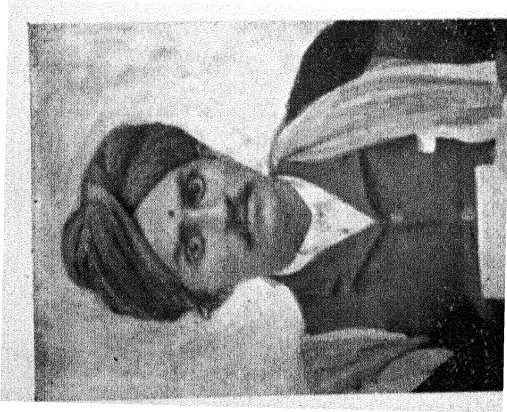
ನ್ನೆಲ್ಲ ಧಾರವಾಡದವರು ಬೈಲಿಗೆ ತಂದರು. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಆಗ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಮೈಲಿಯನ್ನು ಚುಚ್ಚುವ ಸದ್ಧತಿಯು ಇನ್ನೂ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ; ಪ್ರಯೋಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಯಾರಮೇಲೆ? ಮೂಕಕುರಿಗಳಂಥ ಬಡ ಹಿಂದೀಜನರಮೇಲೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ವೈಜ್ಞಾನಿಕರ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕಪ್ಪೆಗಳಂತೆ ಜನರು ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡಹತ್ತಿದರು. ಹೀಗೆ ಆ ಮೈಲಿಯ ಮೂಲಕ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರಾದವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಗುರೂಜಿಯವರು ಕೇಸರೀಪತ್ರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕೂಡಲೆ ಟಿಳಕರು ಅವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ, ಪ್ಲೇಗಿನ ಮೈಲಿಯ ಒತ್ತಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಲೇಖಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೃತ್ತ, ರಾಜಹಂಸ ಮುಂತಾದ ಪತ್ರಗಳು ಮೈಲಿಯಿಂದಾಗುವ ಭಯಂಕರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದವರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟವು. ಇನ್ನೆಲ್ಲವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಕಮಿಶನ್ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ವೆಂಕಟ ರಂಗೋ ಕಟ್ಟಿ, ಮಾಯಿ. ರ್ಪುರಕರ ಮುಂತಾದವರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾದವು. ಅವರು, ಧಾರವಾಡದ ಮುಖಂಡರು ಮೈಲಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎಚ್ಚಿಸಿದ ಹುಯಿಲಿಗೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟರು. ಆದಕಾರಣ ೧೯೦೦ನೆಯ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮೈಲಿ ಚುಚ್ಚಿಕೊಡದೆಂದು ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊರಡಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ನಡೆದಾಗ, ಗುರೂಜಿಯವರು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕಾಲಿದಾಸ

ವೆಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಅವರನ್ನು ಜಾಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟರೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ, ಆ ಪರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತೀವ್ರ ಚಾಮೀನುದಾರರು ಸಿಗದ್ದರಿಂದ ಒದ್ದಾಡ ಬೇಕಾಯಿತು.

೧೯೦೦ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಗಳೆಂದರೆ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ೨೨-೪-೧೯೦೦ನೆಯ ದಿನಸ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವವಾದದ್ದು, ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಂಡ ರೆವಿನ್ಯೂ ಬಿಲ್ಲಿನ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ ಎದ್ದದ್ದು. ಮೇಧಾ ಗೋಖಲೆಯವರು ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಲ್ಯಾಂಡ ರೆವಿನ್ಯೂ ಬಿಲ್ಲು ಕೌನ್ಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಗುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇರದೆ ಅಸಹಕಾರಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಇದೇ ವರ್ಷ, ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯ ಡಾಯರಕ್ಟರಾದ ಜಾಯಿಲ್ಸ ಸಾಹೇಬರು ರಾಜಕೀಯ ಅಸಂತೋಷದ ಸುಂಕವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬದಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ರೋಧಿಸಿ ತೆಗೆದರು. ಅದಾವು ದೆಂದರೆ, ಹುಡುಗರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವುದು! ರಾಜಕೀಯ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಹೋಗಗೊಡದಿದ್ದರೆ ತೀರಿತು. ಅಸಂತೋಷವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಈ ರಾಜಶ್ರೀಗಳವರ ತರ್ಕ! ತಾವು ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಅಂದಬಳಿಕ ಒಂದು ಸರ್ಕೂಲರ ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟರೆ ತೀರಿತು. ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹತವೀರ್ಯರಾಗುವರೆಂದು ತಿಳಿದು

ವಕೀಲಿ ಸ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ

ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದಶಯಲ್ಲಿ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ಸಭೆಗೂ ಹೋಗಿ
ಕೂಡದೆಂದು ಹುಕುಂ ಹೊರಡಿಸಿದರು ಅದನ್ನು ಜ್ಯಾ
ಯಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಒಬ್ಬ ಕಠಿಣವಿತ್ತೆಂಬ ಮಾತು ಅವರಿಗು
ಗೊತ್ತಿತ್ತು ಅಂಜಿದಷ್ಟು ಅಂಜಲಿ ಎಂದು ಅವರ ವಿಚಾರ
ಆದರ, ಅವೇ ವರ್ಷ ನಾವು ಪರ್ಯಾಯ ಕಾಲೇಜದ
ಉಟದ ಕ್ಲಬ್ಬುಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಹೊರ
ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲ ವ್ಯಾರಂಭಿಸಿದೆವು. ನಾನು ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಕನ್ನಡ ಕ್ಲಬ್ಬಿನ ಸುಸಂರಿಂಟೆಂಡೆಂಟನಾಗಿದ್ದೆನು ಪ್ರ
ವರುಷ ಗಜಾನನ ಭಾಸ್ಕರ ವೈದ್ಯ, ಪ್ರ ಭಾನ
ಮಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇದಭಕ್ತರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾ
ಸುತ್ತಿದ್ದೆನು

೧೯೦೧ರಲ್ಲಿಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಳವಳಿಯೆಂದರೆ ಟಿ
ಕರ ವಿರುದ್ಧ ಎಂದ “ತಾಯಿಮಹಾರಾಜ” ಇವರ ಖಚ್ಚಿಯ
ತಾಯಿಮಹಾರಾಜರಂಜವರು ಬಾಬಾಮಹಾರಾಜರ ಚಿ
ಹೆಂಡತಿ ನಾಯುವಾಗ ಬಾಬಾಮಹಾರಾಜರು ತಮ
ದೊಡ್ಡ ಆಸ್ತಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಟಿಳಕರೆ
ಮಂತಾದವರನ್ನು ಟ್ರಸ್ಟಿಗಳನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದರು. ಟಿ
ಕರ ದೇವಕಿಯ ಪ್ರಕಾರ ತಾಯಿಮಹಾರಾಜಳು (ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ‘ಮಹಾರಾಜ’ ಎಂಬುದಾ
ಕರಿಯುವುದು ಮರಾಠಿಯ ಸಿಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ) ಜಗನ್ನಾ
ನೆಂಬುವನನ್ನು ದತ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು. ಮಂದೆ ತಿರು
ಬಿದ್ದು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ದತ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು.
ಮೊದಲನೆಯ ದತ್ತಕ ಕಾಯಂವಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಖಚ್ಚಿ
ಹೊರಟಿತು. ವಸ್ತುತಃ ಇದು ಖಾಸಗೀ ಸ್ವರೂಪದ ಖಚ್ಚಿ

ಆದರೆ, ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಟಿಳಕರನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತವರಿಗೆ ಇದು ಅನ್ನವಾಯಿತು. ರ್ಯಾಂಡಸಾಹೇಬರ ಕೋರಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ಈ ಟಿಳಕರ ಬೇಟೆ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ ಟಿಳಕರು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಂದಬಳಿಕ, ಸಾತಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವತಾಸಗಡವೆಂಬಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಪೂಜಾರಿಯು ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡು ಎಬ್ಬಿಸುವ ಒಳಸಂಚು ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಆತನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಟಿಳಕರ ಹೆಸರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಟಿಳಕರನ್ನು ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನವಾಯಿತು ಆದರೆ ಆತನು ಇಷ್ಟೊಂದು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಕೂಡ ಈ ಬೇಟೆಯು ಪಾರಾಯಿತು ಈಸಲ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಟಿಳಕರ ಮೇಲೆ ಗಂಡಾಂತರ ಒದಗಿತು ಟಿಳಕರು ಸುಳ್ಳುಸಾಕ್ಷಿ ಕೊಟ್ಟರು, ಖೊಟ್ಟೆಕಾಗದ ಮಾಡಿ ಸಿದರು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರವಾದ ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಅವರ ಮೇಲೆ ಆಸ್ಪಿನ್ ಸಾಹೇಬರೆಂಬವರು ಹಾಕಿ, ಅವರ ನೈತಿಕ ನಿರ್ಮಲತೆಗೆ ಕುರಾರವನ್ನಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಟಿಳಕರು ದೋಷ ಮುಕ್ತರಾದುದರಿಂದ ಕೊನೆಗೆ ಅವರ ಕೀರ್ತಿ, ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಬಂಗಾರದ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಬೆಳೆಯಿತೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಆಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೀವವೆಲ್ಲ ಹಣ್ಣಾಗಿ ಹೋಯಿತು; ಮನೆಯೆಲ್ಲ ತೊಳೆದುಹೋಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ೫೦-೬೦ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೈಲೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸರಕಾರದವರಿಗೂ ಟಿಳಕರ ಹೆಸರನ್ನು

ಕೆಡಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದ ಈ ಉಸದ್ವ್ಯಾಪದಲ್ಲಿ ೬೦-೭೦ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ನಿರರ್ಧಕ ಖರ್ಚುಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ದುಡ್ಡು ಅವರದಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ದುಃಖವಿಲ್ಲ. ೧೬-೧೧-೧೯೦೧ರಿಂದ ೧೯೨೦ರವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಟೆಳಕರು ಸಾಯಸಾಯುವವರೆಗೆ ಈ ಖಿಟ್ಟಿಯು ಒಂದೆಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಟೆಳಕರನ್ನು ತೊಡಕಿಸಿತ್ತು. ಇರಲಿ ೧೯೦೧ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ನವಂಬರಿಂದ ೧೯೦೨ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಎಪ್ರಿಲಿನವರಗೂ ಆಸ್ಪಿನ್ ಸಾವೇಬರ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ೨-೧೦-೧೯೦೨ ರಿಂದ ೨೪-೮-೧೯೦೩ರ ವರೆಗೆ ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ಸ್ ಸಾಹೇಬರ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಈ ಖಿಟ್ಟಿಯು ನಡೆದಾಗ ನಾನೂ ಸನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಸಾವರಕರರೇ ಮುಂತಾದವರೂ ಕಾಲೇಜು ತಪ್ಪಿಸಿ ಖಿಟ್ಟಿ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು.

೧೯೦೨ನೆಯ ಮೇ ಮತ್ತು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣೆಗೆ ಹಂಸಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂಬ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧುಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ನಾವು ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ೧೯೦೩ನೆಯ ಜನವರಿ ೧ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ, ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕರ್ಝನ ಸಾಹೇಬರ ದಿಲ್ಲಿ ದರಬಾರು. ಅದೇ ಅವರ ಆಳಿಕೆಯ ಪರಮಾವಧಿ ಎರಿಕೆಯ ದಿವಸ. ೧೯೦೩ನೆಯ ದಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಕರ್ಟ್ ಸೈನ್ಸರ ಸಾಹೇಬರು ಸತ್ತರು. ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನನಗೆ ಆತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭಿರುಚಿ. ೧೯೦೩ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಗಾಲದವರು ಶ್ರೀಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ದೊಡ್ಡ

ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಿದರು. ಅದೇ ಮುಂದೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಾಪಾದಿತ್ಯನ ಉತ್ಸವ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮೂಲ ವಾಯಿತು. ಇದೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇಶಭಕ್ತಳಾಗಿದ್ದ ಸರಲಾದೇವಿ ಚೌಧಾರಾಣಿ ಎಂಬವರು ಬಂಗಾಲದ ತುಂಬೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಯಾಮ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಚಂಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು ಅವರ ಗಂಡನು ಮೈಸೂರಿನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಪ್ರೊಫೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಈ ವ್ಯಾಯಾಮಶಾಲೆಗಳೇ ಮುಂದೆ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಖಂಡವಾದ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಗೆ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಾದವು. ೧೯೦೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ನೆರೆಯಿತು. ಮತ್ತು ಕಣ್ಣುಕುಕ್ಕಿಸುವಷ್ಟು ಮನೋಹರವಾದ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಏರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೧೯೦೫ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವವು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಇತ್ತ ಅದೇ ವರ್ಷ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ ವಂಗಭಂಗದ ಭಯಂಕರ ಚಳವಳಿ ಎದ್ದಿತು. ಇದೇ ವರ್ಷ ಶ್ಯಾಮಜಿ ಕೃಷ್ಣ ವರ್ಮಾ ಇವರು ಇಂಗ್ಲಂಡದಲ್ಲಿ 'ಇ ಡಿಯಾ ಹಾವುಸ' ತೆಗೆದರು.

ನಾನು ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೇಸೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾತಾವರಣವು ಈ ಬಗೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಾನು ೧೯೦೩ರ ವರೆಗೆ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಎರಡು ವರ್ಷ

ಎಲ್‌ಎಲ್ ಬಿ ಕಾಸಾಗುವವರೆಗೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲಕಳೆದೆನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳಕಡೆಗೆ ಹೊರಬುತ್ತೀನೆ

೧೮೯೯ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವರಾಂಜನಿ ಯವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ದಲ್ಲಿದ್ದ ರ್ಯಾಂಗಲರರಾದ ಸುದ್ದಿ ನಮಗೆ ಬಂದಿತು. ಅಂದು, ಸರ್ಗೂಸನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆನಂದೋತ್ಸವ. ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಾನು ಗೋಬಲಿ ಯವರು, ಸರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಇತಿಕರ್ತ ವ್ಯತಿ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ, ಅವರ ನಿಜವಾದ ಸರೀಕ್ಷೆ ಅನರ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದೆ, ಜೀವನವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ, ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ಅದೇ ದಿನಸ, ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಕಾಶೀರಾಯನೂ ಕೂಡಿ, ಮುಂದೆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕ ರಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆವು. ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶ್ಲೋಕವು ಯೋಗ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಎಂಟು ದಿನಸ ಹುಡುಕಿ ಆರಿಸಿದೆವು. ಆ ಶ್ಲೋಕವು ಇದು. ಇದು ಎಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕವೆಂಬುದು ಈಗ ನನಸಿಗೆ ಬರಲೊಲ್ಲದು.

“ ಭೂತಿನೀಚಗೃಹೇಷು ವಿಪ್ರಸದನೇ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಕೋಲಾಹಲಃ | ನಾಶೋ ಹಂತ ಸತಾಮಸತ್ಪಧಜುಷಾ ಮೂಯುಃ ಸಮಾನಾಂ ಶತಂ || ದುರ್ನೀತಿಂ ತವ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಕೋಪವಹನಜ್ವಾಲಾಜಟಾಲೋಽಪಿ ಸನ್ | ಕಿಂ ಕುರ್ವೇ ಜಗದೀಶ ಯತ್ಪುನರಹಂ ದೀನೋ ಭವಾನೀಶ್ವರಃ ||

ದೇವರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ “ವಿಪ್ರಸದನೆ” ಎಂಬುದರ ಬದಲಾಗಿ “ಸಾಧುಸದನೆ” ಎಂಬುದನ್ನು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಮಿತ್ರನ ಆಯುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನದಿನೆಯೇ ಹತ್ತಿತು ಆತನು ಫರ್ಸ್ಟ್ ಕ್ಲಾಸ ಮುನಿಸಿಫನಾಗಿ ಪೆನಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಅರ್ಧಾಂಗವಾಯುವಿನಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ. ಇರಲಿ.

ನಮ್ಮ ಕಾಲೇಜದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ರೊಫೆಸರರೆಂದರೆ ನಾಮದಾರ ಗೋಬಲಿ, ಭಾಟಿ, ಕರ್ವೆ, ರಾಜವಾಡೆ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರೊ ಭಾಟಿಯವರು ನನಗೆ ಬಿ. ಎ. ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರಾದಕಾರಣ, ಅವರ ಪರಿಚಯವು ವಿಶೇಷವಾಯಿತು. ನಾಮ. ಗೋಬಲಿಯವರು ಪ್ರೀವಿಯಸದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಇಂಟರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗದ್ಯವನ್ನೂ ಬಿ. ಎ. ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕಲಿಸಿದರು. ಪ್ರೊಫೆಸರ ಜನರಿಗೂ ನಮಗೂ ಸಂಬಂಧವು ವಿಶೇಷವಾಗಿರದ್ದರಿಂದಲೂ, ನಾನು ಮುಗ್ಧಸ್ವಭಾವವನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಅವರ ವಿಚಾರಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ನನ್ನಮೇಲೆ ಬಹಳ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಮೇಲಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಪ್ರೀತಿ ಟಿಳಕರಮೇಲೆ. ಟಿಳಕರಾದರೋ ಆ ಪ್ರೊಫೆಸರರಿಗೆ ಬರ್ಷಣ. ಪ್ರೊ. ಕರ್ವೆಯವರ ಸುದಾತನಕ್ಕೂ ಸರಳತನಕ್ಕೂ ನನ್ನ ಮನವು ಮೆಚ್ಚಿತು. ನಾನು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಕರ್ವೆಯವರ ಒಬ್ಬ ಆಪ್ತಳೊಡನೆ ಪ್ರೊ. ಭಾಟಿಯವರ ಪುನರ್ವಿವಾಹ

ನಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭಾಟಿಯವರ ಉಡುಪು ತೊಡುಪುಗಳು ವಿಲಾಸವರ ರೀತಿ (Fashionable) ಯಾ ವಾಗಿದ್ದವು ಪುನರ್ವಿವಾಹವಾದ ಮರುದಿವಸ ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಕ್ರಾಸನ್ನು ಕಿತ್ತು ಒಗೆದು, ಕರ್ವೆಯವರಂತೆಯೇ ಸಾದಾತನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರು. ನಾವು ಒಮ್ಮೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಔತಣ ಮಾಡಿಸಿದೆವು. ಅವರು ಬಂದರು. ಆದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಬೇರೆ ಪಜ್ಜಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಆಗ, ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ವಿಧಿಸಿಷ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವವರು ನಿರೀಕ್ಷೆ ಜನರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರ್ವೆಯವರು ನಮಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ “ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರೌಢವಯಸ್ಕರಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರೌಢವಾಗುತ್ತವೆಂದಲ್ಲ ಅವು ತಾವಾಗಿಯೇ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗುವವರೆಗೆ ನಾವು ಪ್ರೌಢವರ ಜನರು ಹೀಗೆ ಗುರುತ್ವದ ಅಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳಿತಲ್ಲ. ಈಗ ನೀವು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಪಜ್ಜಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಶ್ರದ್ಧೆ (Conviction) ಯಿಂದಲ್ಲ; ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ. ಅದು ನಮಗೆ ಬೇಡ.” ಈ ತರಹದ ಸರಳ ವರ್ತನದ ಮೂಲಕವೇ ಅವರು ಲೋಕಪ್ರಿಯರಾದರು. ಕಾಲೇಜು ಲಾಯಬ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ನಾನು ಒಮ್ಮೆ ಹ್ಯಾಗ್ಗರ್ಡ್ (Haggard) ನ ನಾವೆಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ. ಪ್ರೊ. ರಾಜವಾಡಿಯವರು ಬಂದು, ಏನು ಓದುತ್ತೀ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಹ್ಯಾಗ್ಗರ್ಡ್ ನ ನಾವೆಲ್ಲು ಅಂದೆ.

“ What ? Haggard ? No No Dont read ” ಎಂದು ನಿಕ್ಷುಣ್ಣ ಸ್ವರದಿಂದ ನುಡಿದರು. ಮೊದಲೇ ಕಥೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಲವಿಲ್ಲದ ಮುಂದೆ ನಾನು ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ಓದಿಲ್ಲ

ವಿನಾಯಕ ದಾಮೋದರ ಸಾವರಕರ ಇವರು ಮುಂಜಿ ಮರಾರೀ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಊಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೂ ಅವರ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಮರಾರೀ ಕ್ಲಬ್ಬನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು ಆಗ, ಅವರು ನಾಲ್ಕು ನೆಯ ಕ್ಲಬ್ಬಿಗೆ ಸುಸರಿಂಟಿಂಡೆಂಟನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ಕೇಳಿದರು ನಾನು ಅವರನ್ನೂ ಅವರ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ನನ್ನ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆ. ಆಗಿನಿಂದ ನನಗೂ ಅವರಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಮೈತ್ರಿಯುಂಟಾಯಿತು ಅದಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ, ಅವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧರಾದ ಮಿತ್ರರ ದೊಂದು ಕೂಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಾಲೇಜದ ಹತ್ತರ ವಿರುವ ಚತುಃಶೃಂಗೀ ಎಂಬ ಗುಡ್ಡದಮೇಲೆ ಗುಪ್ತ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಪ್ರವೇಶ ವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಅವರೂ ಅವರ ಮಿತ್ರರೂ ತಪ್ಪದೆ ಗರಡಿಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ೪೦೦-೫೦೦ ಸಾಮುಗಳನ್ನು ಅವರು ತೆಗೆಯುವಾಗ ತೆಳ್ಳಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಕೆಲಸ ವೇದರೆ, ಸಾವರಕರರ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಮುಂದೆ, ಅವರು ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ ಮಾತ್ರ, ನಾನು ಅವರ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ, ಅವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಿಟ್ಟಿಯು ಆದುದು

ಸುಮಾರು ೩೫-೩೬ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಅಂದರೆ ಅವರು ಹೋದ ನರ್ಷ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದಕಾಲಕ್ಕೆ, ಅವರ ಸ್ವಾಗತ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದಾಗ.

೧೯೦೨ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಜೂನಿಯರ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೂ ಒಮ್ಮೆ ಸಿಂಹಗಡನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಲೋ ಟೆಳಕರು ಸಿಂಹಗಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಇಚ್ಛೆ ಆದರೆ ಯಾವ ನೆವದಿಂದ ಹೋಗಬೇಕು? ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಒತ್ತೆಗೆ ಹಿಡಿದು ಸಾಲ ಕೊಡುವುದೆಂದು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಕಂಪನಿಯು (ಅದರ ಹೆಸರು ಹಿರ್ಮ್‌ಕಿಲ್ Hirkil ಇರಬಹುದೆಂದು ನನಗಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ) ಹೊರಟ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾಹಿರಾತು ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನಾನು ಓದಿದ್ದೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಾಸಮಾಡುವವರಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೆ ಹೀಗೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಹೊಲ ಹಿಡಿಯಹತ್ತಿದರ, ನಮ್ಮ ಸಾಧುಕಾರರಿಗೆ ಗುಳಿಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾದೀತೆಂದು ನನ್ನ ಅಂಜಿಕೆ. ಆದಕಾರಣ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರದ ಪ್ರಕಟನೆ ನೋಡಿ ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಬಗ್ಗೆ, ನನಗೆ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರದಮೇಲೆ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಕೇಸರಿಯಂಥ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಜಾಹಿರಾತು ಬರುವುದೆಂದರೇನು? ಭಯಂಕರವಾದ ಅಪರಾಧವೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಆ ಬಗ್ಗೆ ಟೆಳಕರನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು

ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಆ ನೆವದಿಂದ ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೂ ಸಿಂಹ
 ಗಡದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಹೋದವು. ಟಿಳಕರ ಬೆಟ್ಟಿಗೆ
 ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಕ್ತದ್ವಾರ. ಔಪಚಾರಿಕ
 ವಿಧಿಗಳಾದಬಳಿಕ, ಅವರಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ಆರೋಪ
 ವನ್ನಿಟ್ಟೆನು! ಅವರು ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಹೋಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ,
 ಜಾಹಿರಾತುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದಲೇ ಮುದ್ರಿತ
 ವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು.
 ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ ಸಮ್ಮತಿ ಇರಲಿ, ಬಿಡಲಿ,
 ಕೇಸರಿಯಂಥ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು ಬರುವುದ
 ರಿಂದ, ಅವಕ್ಕೆ ಟಿಳಕರ ಸಮ್ಮತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ಜನರ
 ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿತ್ತೆಂದೂ, ದೇರದಲ್ಲಿ ಆಗ
 ನಡೆದಿರುವ ಲ್ಯಾಂಡರೆಪ್ಪಿನ್ಯೂಬಲ್ಲಿನ ಚಳವಳಿಯ ದಿವಸ
 ಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ತಪ್ಪುತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬಾರ
 ದೆಂದೂ ನಾನು ಅವರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದೆನು ಕೊನೆಗೆ
 ಅವರು ನಕ್ಕು, ಆ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿ
 ದರು. ನಾನು ಲೋಕಮಾನ್ಯರೂಡನೆ ಮಾತಾಡಿದ್ದು
 ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಅವ
 ರನ್ನು ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಕಾಣು
 ತ್ತಿದ್ದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಸೋದರಮಾವನ
 ಮಕ್ಕಳಾದ ಸಣ್ಣಹಣಮಂತರಾಯರೆಂಬವರಿಗೂ ಟಿಳಕ
 ರಿಗೂ ಬಹಳ ಸ್ನೇಹ. ಅವರು ಟಿಳಕರ ಹತ್ತರವೇ
 ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಸಣ್ಣಹಣ
 ಮಂತರಾಯರು ಅತಿಶಯ ಕರ್ಮಠರಾದುದರಿಂದ, ಬೇರೆ
 ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಅಡಿಗಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಥೆಯು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರುವುದಿದೆ

೧೯೦೩ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಜಡ್ಡು ಆಯಿತು. ಆಗ, ನಾನು ಬಿ ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುವವನಿದ್ದೆ. ಆದಕಾರಣ, ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಅವಳು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ, ನಾನು ಸಂವಕಾಶವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದೂ, ಬರುವಾಗ ಮಾತ್ರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿಯಲೇಬೇಕೆಂದೂ ಅವಳಿಂದ ಪತ್ರ ಬಂದಿತು ಆಗ ನಮಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಪರೀಕ್ಷೆ ಸಹ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನ ಕೆಳಗಿನ ನಂಬರು ಪಾಂಡೂ ಬಾಪಟ (ಈಗಿನ ಸೇನಾಪತಿ ಬಾಪಟ) ಇವನ ದಿತ್ತು. ಆತನೂ ನಾನೂ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಆತನು ತನಗೆ ಅತ್ಯವ್ಯದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾದುದರಿಂದ, ಮುಂಚೆ ತಾನು ಬಾಯಿಪರೀಕ್ಷೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಹೋಗುವನೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಸಮ್ಮತಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿದನು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಪರೀಕ್ಷಕರಿಗೆ, ಈ ಮಾತನ್ನು ಅರುಹಿದವು ಆ ಮೇರೆಗೆ ನನಗೆ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿವಸ ತಡವಾಯಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೊರಟೆ. ಮರುದಿವಸ ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಶನಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಬೇಕೆಂಬವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಮುಂಡೆ ವಾಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರು, ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಅದೇ ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಮುಂಚೆ ತೀರಿಕೊಂಡಳೆಂದೂ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲನೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು !

೧೯೦೩ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಲೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆ ೨ನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ ಬಗ್ಗೆ ತಂತಿ ಬಂದಿತು. ನನಗೆ ಅರಭರವಸೆ ಅದು ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವ. ತಪ್ಪಿ ಹಾಗೆ ತಂತಿ ಬಂದಿರಬಹುದೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ತಂತಿಮಾಡಿ ಕೇಳಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಅದೇ ಉತ್ತರ. ಮುಂದೆ ೧೯೦೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ 'ಲಾ' ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋರಟೆ. ಅಸರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲಾಪುರ ಹಣಮು ಮುಂತಾದವರು ಪುಣೆಯ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬಂದು, ನನಗೆ ಫೆಲೋಶಿಪ್ ಸಿಗುವ ಸಂಬವವಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಳಿದೆ. ಪ್ರೊ. ಭಾಟಿಯವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದೆ. "ನಂಬರೇನೋ ಬಂದಿದೆ; ಆದರೆ, ಕೆಲವು ನಂಬರು ಕೆಳಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಕರ್ನೆ ಇವನು ಪ್ರೊ. ಕರ್ನೆ ಇವರ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ಫೆಲೋಶಿಪ್ ಆತನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಎಂ. ಎ. ಕಲಿತು ನಾನೂ ಪ್ರೊಫೆಸರನಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಗ ಆಶೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಎಲ್‌ಎಲ್‌ಬಿ. ಅದ ಬಳಿಕ ಎಂ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಎಂ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲಿಲ್ಲ, ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿಯ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರಾದ ಭೀಮು ಧಿಟೆ, ರಾಘು ಮುಂಡೇವಾಡಿ, ಕೊಪ್ಪ ಸೀನು ಮುಂತಾದವರ ಅಪ್ಪಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋದೆ.

೧೯೦೪-೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಲಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿತೆನು. ದೇಸಾಯಿ ಹನಮು, ಜ್ಞರಾರ ಬಾಳು, ಜೋಗ ವಿಶ್ವನಾಥ ಮುಂತಾದವರೂ ನಾವೂ, ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಅಡಿಗಿಯವನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು,

ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆವು. ಜೋಸಿ ನಾರಾಯಣರಾಯರೂ (ಅವರ ಆಗಿನ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಅಧಣಿ. ಮುಂದೆ ಅವರು ಮರಾಠಿಯಂತೆ ಕಾಣುವಂಥ 'ಜೋಸಿ' ಎಂಬ ಈಗಿನ ಹೆಸರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡರು) ನಾನೂ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆವು. ಅವರ ಸಂಬಂಧದ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಂಗತಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಹೇಳುವೆ. ಅವರು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ವುಯಿಲ್ಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ದೇಶವಾಂಡೆ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಮರಾಠಿ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ, (ಅವರು ಮರೀನ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳದ ಒಬ್ಬ ಹುಷಾರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು) ಅವರನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ತಮ್ಮ ಸತ್ತ ತಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿದಂತಾಯಿತಂತೆ. ಕೂಡಲೆ ದೇಶವಾಂಡೆಯವರು ತಾವಾಗಿಯೇ ನಾರಾಯಣರಾಯರ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮನಂತೆ ಅವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸ್ವೇಶನ್ನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಅವರಿಗೂ ಅವರ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಉಡುಗರೆಗಳನ್ನು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೂ ನಾರಾಯಣರಾಯರೂ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಹರಬಿ ಹೊಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹುಶಃ ಆದಿತ್ಯವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಔತಣ. ಅವರು ನಾರಾಯಣರಾಯರೊಡನೆ ಎಂದೂ ವಿಶೇಷ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡದೆ ಅವರಿಗೆ ಊಟ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದ

ಹೊರತು ಮತ್ತಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಈ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ.

೧೯೦೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಧರ ಎಂಬವರು ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾ್ಯಜುವಿಟ್ಟ ಅಸೋಸಿಯೇಶನ್ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ನಾ. ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಕರಿಸಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಹೋದೆ. ದೇವಧರ ಇವರಿಗೆ ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ, ಗೋಖಲೆಯವರ ಉಪದೇಶ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನನಗೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನನಗೂ ಯಾವುದೊಂದು ತರಹದ ಸೇವೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ನಡುನಡುವೆ ಮಿಂಚುತ್ತಿತ್ತು, ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಪುನಃ ಮಿಂಚುತ್ತಿತ್ತು, ಪುನಃ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ನಮಗೆ ಕಾಯದೆ ಕೌನ್ಸಿಲ ಮೆಂಬರರಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಸಂಪಾದಕರಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಇನ್ನೇ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪದೇಶಿಸಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಆ ತರಹದ ಉಪದೇಶ ಅವರು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಸೇವೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾರಿಂಧರೆ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೇಲಿನ ಧೂಳನ್ನು ಜಾಡಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಯಲ್ ಏಶಿಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸಾಯಿಟಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಧೂಳು ಮುಸುಕಿದೆ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯುವವರಿಲ್ಲ, ಓದುವವರಂತೂ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದೂ ಹಾಗೆ ಧೂಳ ಜಾಡಿಸ ಹತ್ತಿದರೆ ಓದುವ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಳತಾಗಿ ನೆಟ್ಟಿತು. ದೇವ

ಧರ ಇವರು ಆ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಿದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ ವಕೀಲನಾಗಿ ಧಾರನಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ, ನಾನು ಮುಂಚೆ ಕೈ ಕೊಂಡದ್ದು ಆ ಕೆಲಸ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾಸರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೇಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಧೂಳಿ ಕೂತಿತ್ತು ಒರಿಸಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದ ನೆಟ್ಟಿನ್ದ ಜನರಲ್ ಲಾಯಬ್ರಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಂತೂ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು ಲಾಯಬ್ರಿಯು ನಿಂತುಹೋಗಿತ್ತು ನಾನು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಸಡಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಟಾಯಿಸ ಮಾಡಿದ ನಂಬರುಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದೆ ಲಾಯಬ್ರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿಸಿ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದೆ ಮುಂದೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ, ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಧೂಳಿ ಜಾಡಿಸಿ, ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೂ ಟಾಯಿಸ ಮಾಡಿದ ನಂಬರುಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದೆ

ಇನ್ನು, ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ನಾನು ಇತ್ತ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶನ ಕೆಲವು ನೆನಪಿನ ಚುಟುಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆ. ೧೮೯೯-೧೯೦೦ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಿನ ಒಂದು ಚುಟುಕು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಹರಕಾರ ಎಂಬವನೊಬ್ಬ ವಿಕೈಸ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಸ್ವಲ್ಪಫಾಯನಲ್ ಪಾಸಾದವ; ಜಾಣ, ಫೈರ್ಯವಂತ, ದೇಶಸೇವಾತ್ಮಕ, ವಿಶೇಷತಃ ಚಳವಳಿಗಾರ. ದುಷ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಡಜನರು ಕೊಳೆಲ್ಲದೆ ಸಾಯುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಆತನ ಮನವು ಮರುಗಿತು ಫ್ಯಾಮಿನ್ ಕೋಡಿ ನಲ್ಲಿ ಮಾಮಲೇದಾರರೇ ಮುಂತಾದವರ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯದ

ಮೂಲಕ ಜನರು ಸತ್ತರೆ, ಆ ಕೊಲೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೊಣೆ
ಗಾರರೆಂದು ಇರುವುದಂತೆ. ಅದನ್ನು ಓದಿ, ಮಾಮಲೆ
ದಾರನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಕಲೆಕ್ಟರ ಮೊದ
ಲೊಂಡು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರವರಿಗೆ ತಂತಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ
ಗದ್ದಲವೇ ಗದ್ದಲ. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ಆತನ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ
ತನವು ಗೊತ್ತಾದ್ದರಿಂದ, ಆತನ ನ್ಯಾಯದ ಅರ್ಜಿಗಳು
ಕೂಡ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕಸದ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಹತ್ತಿದವು.

೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನೋಡಿದ ಒಂದು
ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಂಗತಿ ಹೇಳುವೆ. ಸ್ಲೇಗಿನ ಮೂಲಕ ಕಾಲೇಜು
ತೀವ್ರ ಬಂದಾದ್ದರಿಂದ ರೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಸರಾಯ (ನನ್ನ ತಮ್ಮ
ನಾನಾನ ಹೆಂಡತಿಯ ಅಣ್ಣ)ನೂ ನಾನೂ ವಿಜಾ
ಪುರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆವು ಆ ಊರಲ್ಲಿ ವೆಂಕಣ್ಣಾ
ಕುಲಕರ್ಣಿ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಹುಂಬ ಹುಡುಗ. ಚಿಕ್ಕವನಿರು
ವಾಗ ಆತನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಬಾವುಡಿಯು ಭಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದನಂತೆ.
ಆತನಿಗೆ ಏನೇನೋ ಉಸದೇಶಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಅಂದಿನಿಂದ
ಆತನು ಜನರು ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಅಲ್ಲಂದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಸಿ
ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪೋಲೀಸ ಶಿಪಾಯರು ಚೌಕಿಗಳಲ್ಲಿ
ಆವನಿಂದ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಚಪ ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು
ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಫರಾಳ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸುದ್ದಿ
ಊರತುಂಬೆಲ್ಲ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಅರ್ಧಾತ್ ನಾವು
ಅದನ್ನು ನಗೆಚಾಟಿಕೆಯಾಗಿ ತಿಳಿದೆವು. ರೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಸ
ರಾಯ ತೀರ ಸುಧಾರಕ. ಆತನಿಗೆ ದೇವರು ದೆವ್ವಗಳಲ್ಲಿ
ಏನೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಮಿತ್ರರು
ಈ ವಾರ್ತೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆತನೂ ನಾನೂ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು

ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ನಾವು ಒಂದು ಮನೆಗೆ ವೆಂಕಣ್ಣನನ್ನು ಕರಸಿದೆವು ಕಲ್ಲೊಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಲಿಂಗಾಯತ ಡೆಪೂಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರರೇ ಮುಂತಾದವರು ಬಂದಿದ್ದರು ವ್ಯಾಸರಾಯನನ್ನೂ ಆ ವೆಂಕಣ್ಣನನ್ನೂ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅವರಿಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ನಾನು ಒಂದು ಕಂಬಳಿ ಮುಸುಕು ಹಾಕಿದೆ ವ್ಯಾಸರಾಯನು ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಚಹ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೇಳಿದ. ಆ ಪುಕಾರ ೨-೩ ಬಿಸಿ ಚಹವ ಕಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸಕ್ಕರೆ ತೆಗೆದು ಕೊಟ್ಟ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ತಿಂದೆವು ಎಲ್ಲರೂ ಬೆವ್ವಾದೆವು ವ್ಯಾಸರಾಯನೂ ಬೆವ್ವಾದ. ಅದರೂ, ಏನೋ ಗೌಡಬಂಗಾಲವಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದನು. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಲ, ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿತು ಮತ್ತೆ ೨-೩ ಸಲ, ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದನು ಏನೂ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ ಆಗ, ನಾನೂ ಆತನೂ ಕೂಡಿ, ಒಂದು ಲೇಬು ಬರೆದು ಮುಂಬಯಿ ಟಾಯಿಮ್ಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೂ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಗೂ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆವು ಅನುಬಂಧಿಗಳು ಇವಳಿಗೂ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದೆವು. ಅವಳು, ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರ ಬರೆದಳು.

ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ೧೯೦೧ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಮೇ ತಿಂಗಳ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ಹೇಳುವೆ. ಅದು ಅಗರಖೇಡದ ಆದ್ಯ ಶೇಷದಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಪುನರ್ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಶೇಷದಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಘನ ಸಂಡಿತರು. ಅವರ ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಆಸು ವಂತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದುದು. ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಚಲಶ್ರದ್ಧೆ. ತತ್ಪ್ರಕಾರವೇ ಮುಂತಾದ

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿತವರಲ್ಲ ಆದರೂ ಕಟ್ಟು ಸುಧಾರಕರು ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರದವರು; ಮತ್ತು ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವ ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳವರು ಅವರು ತಾಲೂಕು ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೆಂಬರರೂ ಆಗಿದ್ದರು ಅವರು ಇಂಡಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯ ಶಾಸಕಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಆಲ್ಮಿ ಮಿಸ್ಟೆಸ್ ಆಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಧವೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರ ಕಣ್ಣು ಕೂತಿತು ಅವರನ್ನು ಲಗ್ನಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ರೇಷದಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಸಹತ್ತಿದರು ಪ್ರೇಮಯಾಜನೆ (Wooing) ನಡೆಯಿತು. ಅವರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ದಾಸರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ ಇದ್ದರು ದಾಸರು ಕವಿಗಳು, ಅವರು ಪದ್ಯರೂಪದಿಂದ ಪ್ರೇಮಸೂತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮಿಸ್ಟೆಸ್ ಸಿನ ತಾಯಿಯು ಆಲ್ಲೆಯ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರಿಗೂ ನನಗೂ ಕೆಲವು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವ್ಯವಹಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಮಿಸ್ಟೆಸ್‌ರು ಮುಂಚೆ ಒಪ್ಪಿ, ಒಲ್ಲೆಂದಾಗ “ ದಾಸನಾದ ರೇಷದಾಸನು ಈಗ ಬೇಸರಾದನೇನೇ ” ಎಂದು ಬರೆದದ್ದು ಇನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಮುಂದೆ ತೀವ್ರವೇ ಅವರ ಪುನರ್ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಸಮ್ಮ ಬೀಗ ರೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಸರಾಯನಿಗೆ ಆಗ ಬಹಳ ಆನಂದ. ಆತನು ಅವರಿರ್ವರ ಭೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಇಂಡಿಗೆ ಬಂದನು. ನಾನೂ ಆತನೂ ಕೂಡಿ ಬಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ಅಗರಖೇಡಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಆ ದಂಪತಿಗಳಿಂದ ಆದರ ಸತ್ಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆವು. ಅವರಿಬ್ಬರ ತತ್ಪನಿಷ್ಠೆ, ಸರಳ

ಜೀವನ ಇವು ನಮ್ಮ ಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು ಹೆಂಡತಿ
ಮಗನು ಜೀವಂತವಿರಲು ಓಗೆ ಪುನರ್ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವೇ ಎಂಬುದೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು
ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಂದಾಗಲಿಲ್ಲ ಉತ್ತರ
ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಆದ್ಯ ಪುನರ್ವಿವಾಹ

ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ
ಅದರ ಮೇಲೆ ಅವರ ಪ್ರೇಮವಿರಲಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆ
ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಗುಸ್ಸೆಯೂ ಇತ್ತು. ಆದ
ಕಾರಣ, ಅವರು ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ
ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ
ಸರ್ಧರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಗಿನ
ಸರಕಾರೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ, ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ
ವಯಸ್ಸು ಕಡಿಮೆ ಹೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ ನಾನು ವರ್ಕಲನಾಗೆ
ಬೇಕೆಂದೂ ನನ್ನ ತಮ್ಮ ನಾನಾ (ಸೂಲ್ಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಿಯ
ನನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮನೆತನದವ 'ನಾನಾ' ಎಂಬ ರೂಢಿ
ಬಂದದ್ದು) ಇವನು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂದೂ ರಾಮೂ
ಇವನು ವ್ಯಾಪಾರಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕಮಟಿಗನೂ ಆಗ
ಬೇಕೆಂದೂ ಅವರ ಸರ್ಧರ ಬಹಳ ಕಲಿಸಿದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ
ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲತನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಾಚುವರಂದು
ತಿಳಿದು ರಾಮೂ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಇವರಿಗೆ ಮಾಟ್ರಿಕಾದ
ವರೆಗೆ ಕಲಿಸಿ ಶಾಲೆ ಬಿಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡ
ವವರಿಗೆಲ್ಲ ಹಾಗೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ನಾನಾ ಈತನ
ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ೧೨ ಸಲ ನಾಪಾಸಾದಕಾರಣ
ಆತನನ್ನು ದಲಾಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಕಿಸಿದರು

ರಾಮೂ ಇವನು ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿ ಹಾಕಿದನು; ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕಮತಿಗನಾದನು. ೧೫-೨೦ ಎರಷ ನಡಿಸಿ ಅವರು ಸತ್ತರು ಮುಂದೆ ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆವರಿಗೆ ಪ್ರೌಢ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಕಾರಣ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದವು. ಆಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ವಂಶಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ನಡೆದುಬರುವುದರ ಮಹತ್ವವು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಜಾತಿಗಳು ವಂಶ ಪರಂಪರೆಯಾಗುವುದು ಏಕೆ ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ಅವಶ್ಯಕ ವಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯೇ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು ಇರಲಿ, ಇದೆಲ್ಲ ಮುಂದಿನ ಮಾತು ಪುಸ್ತುತ ೧೯೦೩ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಪೆನ್‌ಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಆ ವರುಷ ನಾನು ಬಿ ಎ ದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ. ಒಂದು ವರುಷ ನವಕರಿ ಮುದ್ದತು ಬೆಳಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಕಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಪೆನ್‌ಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ನನ್ನ ಮಾವಂದಿರಾದ ಮಂಗಳ ವೇಡಿ ಶ್ಯಾಮರಾಯರಿಂದ ಇಂಡಿಗೆ ಆಗ್ರಹದ ಪತ್ರ ಬಂದಿತು. ಅವರು ಸ್ವತಃ ಪೆನಶನ ಮಾಮಲೆದಾರರು ಮಂಗಳವೇಡಿಕರ ಮನೆತನವು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ನವಕರಿ ಮಾಡಿದವರ, ಮಾಡುವವರ ಮನೆತನ. ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲ ವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ಇನ್ನೂ ವಯಸ್ಸು ಮೀರದ್ದರಿಂದ ಪೆನಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಬಿಡುವುದೂ ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಮೇಲೆ ಇದ್ದರೂ ಪೆನಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ, ನನಗೆ ಆಗ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಸಿಚ್ಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಂ. ಎ., ಎಲ್‌ಎಲ್. ಬಿ.

ಆಗುವವರೆಗೆ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರ ಇಚ್ಛೆ ಇತ್ತು. ಪೆನರನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅಲೂರಲ್ಲಿ ಇರಹತ್ತಿದಾಗ ವ್ಹಿಲೇಜ ಮುನಿಸಿಫ್, ಅನರರಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರಾಗಲಿಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಕೇಳಿಕೆ ಬಂದವು ರಾಮದುರ್ಗದ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗುವ ಸಂಧಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಕ್ಕಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿದರು.

ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಜನ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಡಾಕ್ಟರರಿದ್ದರು. ಅವರ ತಮ್ಮನೂ ನಾನೂ ಒಂದೇ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದೆವು. ಆತನು ತುಂಬಾ ಅಭ್ಯಾಸಗುಳಿ; ನಾನು ತುಂಬಾ ಆಟಗುಳಿ ಆಗ ನನಗೆ ಗಂಜೀಪಿ ಅಡುವ ನಾದು ಬಹಳ. ಫಲಾಹಾರ ಮುಂತಾದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕ್ಕಂತೆ ಖರ್ಚುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಡಾಕ್ಟರರ ತಮ್ಮನು ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು ಡಾಕ್ಟರರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮುಂದೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ತಕರಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ತಂದೆಯವರು ಅದನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿವಸ “ಇದು ನೋಡಿರಿ, ಡಾಕ್ಟರರೇ, ನಾನು ಆತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದಿ, ಏತಕ್ಕೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಿದಿ ಎಂದು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಾಜಿಗಿಂತ ೫-೬ ರೂಪಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆ ಲೆಕ್ಕ ಕೇಳಿದರೆ ಅದರ ಸುಳ್ಳು ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಆತನು ಸಹಜ ಕೊಡಬಹುದು. ಅಡ್ಡ ಹಾದಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಡ್ಡಬರುವೆನು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಶಹರ ಸಟ್ವಾಭಿಷೇಕೋತ್ಸವವಾಯಿತು ಇಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ

ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕತ್ತಿಯನೇಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ಕಸರತ್ತು
ಮಾಡುವವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ,
ಒಬ್ಬ ಯುರೋಪಿಯನ್ನನು ಅವರ ವಿಲಕ್ಷಣ ಕಸರತ್ತು
ನೋಡಿ, ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಬಹಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದರ,
ಕೊಡಲಿ ಅವರ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಜಸ್ತಮಾಡಿ ಕರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ
ಇಡಿಸಿಬಿಟ್ಟು. ಆ ಸಂಭವಭವೇಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ
ಅವು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ
ಅನೇಕ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಲಗು ಮೇಲ್ನಡೆಗೆ ಮಾಡಿ ಏರಿಸಿ,
ಅವುಗಳಮೇಲೆ ಲಿಂಬೆಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು,
ಅವರು ಬರಿಗಾಲಿನಿಂದ ಸರಸರನೆ ಹತ್ತಿ ಹೋಯಿಮಾಡಿ
ತೋರಿಸಿದರು ಅಂಥ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಕಸರತ್ತು ಮಾಡು
ವವರನ್ನು ನಾನು ಈವರೆಗೆ ಯಾವ ಸರ್ಕಸಿನಲ್ಲಿಯೂ
ನೋಡಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಇನಾಮು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ
ಕತ್ತಿಗಳು ಮರಳಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವು ಅವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತೇ ಇಲ್ಲವು
ನೆನಪಿಲ್ಲ.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದ ಚಳವಳಿಗಳು
ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ೧೯೦೧ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಪ್ರಾರಂ
ಭಕ್ಕೆ ವ್ಹಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ರಾಣಿ, ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ರಾನಡ
ಇವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ದುಃಖಪ್ರದ
ಶನ ಸಭೆಗಳಾದವು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿಯ ಪುತಿಯೊಂದು
ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಇಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಲೇ ಇತ್ತೆಂದು
ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ೧೨-೨-೧೯೦೧ ನೆಯ
ಇಸ್ವಿಯ ದಿವಸ, ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಂಡರೆವಿನ್ಯೂ ಬಿಲ್ಲನ್ನು

ನಿಷೇಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಚಂಡ ಸಭೆಗೂಡುತ್ತೆಂದು ಪತ್ರಿಕೆ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದೆನು. ಅದೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ (೨೯-೨-೧೯೦೧)
 ಕರ್ನಾಟಕ ಎಜ್ಯುಕೇಶನ್ ಸೊಸಾಯಿಟಿಯು ಸ್ಥಾಪಿತ
 ವಾಗಿ, ಸ್ವಿ ಕ್ಷೋರಿಯಾ ಹಾಯಸ್ಕೂಲು ಆದರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ
 ಹೋಯಿತು. ೮-೮-೧೯೦೨ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ದಿವಸ ಈಗಿನ
 ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಧಾಭಿ
 ಸಿಕ್ತರಾದ ಸುದ್ದಿಕೇಳಿ ನಾವು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟೆವು. ಆದರೆ,
 ಆಗ ಇನ್ನೂ ಮೈಸೂರಿನವರೂ ನಾವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ
 ಭಾವನೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅಂಕುರಿತನಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ೧೯೦೩ನೆಯ
 ಇಸ್ವಿಯ ಎಪ್ರಿಲ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ, ಮುಂಬಯಿ
 ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಪರಿಷತ್ತು ನಾ ಒರೇ ಇವರ ಅಧ್ಯ
 ಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಬಿತ್ತು ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸಾಮಾ
 ಜಿಕ ಪರಿಷತ್ತು ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರಾಂತಿಕ ಪರಿಷತ್ತಿನ
 ಬಗ್ಗೆ, ತಾವೊಬ್ಬರೇ ೨೫೦೦ ರೂವಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಭಾರ
 ಹೊರುತ್ತೀವೆಂದು ಶ್ರೀ ಸಾರಕ ಗುರುನಾಥರಾಯರು
 ಹೊಣೆಹೊತ್ತರು. ಶ್ರೀ ಕರಿಗುವರಿ ನಾರಾಯಣರಾಯ
 ರೊಬ್ಬರೇ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂವಾಯಿ ಕೂಡಿಸಿದರು.
 ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಂದರಕ್ಕೆ (moderate) ದವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ.
 ನಾ. ಖರೆಯವರ ಮಿತ್ರರಾದ ಲೊ ಟೀಕಕರೂ ಬಂದಿದ್ದರು.
 ಅವರ ಸ್ವಾಗತವು ಇಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದಾಯಿತೆಂದು
 ಕೇಳಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸ್ವತೈಕವಾದ
 ಕಟ್ಟಡಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಹೊರಟದ್ದೂ ಇದೇ (೧೯೦೩)
 ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೧೯೦೪ರಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮಹಾಸಭೆಯ ಮೊದಲ
 ನೆಯ ಅಧಿವೇಶನವು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತ. ಈ

ವರ್ಷ, ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು ಸಂಘದ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ೨೦,೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಉದಯ.—ನಾನು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಾಜ, ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಇನ್ನೂ ಉದಯವಾಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ರಾಜಕೀಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಅಂಗಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಧಾರವಾಡ, ವಿಜಾಪುರ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಬಳಕೆಯೇ ಬಹಳವಿದ್ದಿಲ್ಲ ಕಾರವಾರವಂತೂ ತೀರ ಅಪರಿಚಿತ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರೇನೋ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರ ಪರಿಚಯವೇ ವಿರೇಷವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪುಣೆಗೆ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ಐಕ್ಯಭಾವನೆಯು ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೀಯದಂತೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಅಂಕುರಿಸತೊಡಗಿತು. ಮರಾಟೆಗಳು “ಕಾನಡೀ ಅಪ್ಪಾ” ಎಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆಗ ಕುಚೋದ್ಯಬುದ್ಧಿ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಭೇದಬುದ್ಧಿಮಾತ್ರವೇ ಇತ್ತು. ಅದೇ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಐಕ್ಯಭಾವನೆಗೆ ಪುಟಕೊಟ್ಟಿತು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಕನ್ನಡಿಗರು ತಮ್ಮ ಊಟದ ಕ್ಲಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಿಯ ಮೋಹವು ಹೋಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂತೂ ಮರಾಠಿಯವರೊಡನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಲಿಂಗಾಯ

ತರೇ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡಿಗರೊಡನೆ ಅಲ್ಲ. ಕಂಬಳಿ, ರೈನಾಪುರ ಮುಂತಾದವರು ಆಗ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅವರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇದ್ದರು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪ್ರತ್ಯಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತೊಡಕು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಪೂರ್ಣ ಮರಾಠಿಗರಾಗಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ತೊಡಕೇ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕೋಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಅದೇಕೆ ಇನ್ನೂವರೆಗೂ ಅಗದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗ ಕನ್ನಡದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ತಾನಾಗಿಯೇ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ ಕಾಲೇಜದ ದೊಡ್ಡ ಲಾಯಬ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಕನ್ನಡದ ಉಜ್ವಲಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿದ್ದ ರೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಸರಾಯನಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದನು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಬಹಳ ಬಡಿದಾಡಿದ ಬಳಿಕ, ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ೫೦ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಆ ೫೦ ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಿ. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಬಂಗಾಲಿಯಿಂದ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಸಂಚಯನೇ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದ ಭಂಡವಲು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸತ್ರಬರೆದು ತರಿಸಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೊಂಡೆವು. ಆದರೆ ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬಂದಬಳಿಕ, ನಾವು ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಏಕೆ ತರಿಸಿದೆನ್ನೋ ಎಂದೆನಿಸಿತು ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು

ತರವಾಗಿ ಯಾವ ಪುಸ್ತಕವೂ ಕಿರುಬೆರಳಿಗಿಂತ ದಪ್ಪವಾದದ್ದಿ ರಲಿಲ್ಲ; ಹೊಲಸು ಕಾಗದ, ಹೊಲಸು ಮುದ್ರಣ. ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನಮಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಹಳ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷಾಭಿಮಾನ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ. ಕನ್ನಡಿ ಗರು ಮರಾರೀ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಹೆಸರು ಪಡೆಯುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದೆ ವಕೀಲನಾದಾಗ, ಕನ್ನಡದ ಕಟ್ಟಾಭಿ ಮಾನಿಯಾಗಿ ಶುಭೋವಯ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಬಿ.ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ ದ್ದಾಗ, 'ಆಥೆಲೊ' ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ತನಗೆ ಮರಾರೀ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ, ಪಾರುಮಾಡಿ ಕಲಿತು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಾಗಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ ತೋರಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗಿನ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮರಾರಿಯ ಮೋಹದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ನದ ವಾತಾ ವರಣವು ತುಸುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಕೂಡ, ಭಾಷಾಭಿಮಾನದ ಗಾಳಿಯು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸುಳಿ ಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತಲೂ ಇತ್ತು. ಒಂದಾವರ್ತಿ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಾಯುಸಂಚಾರವಾಯಿತು. ನಾವೂ ನಾಟಕವಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆ ? ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆಡುವವರೂ ನಾನೇ ನೋಡುವವರೂ ನಾನೇ ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ಕೊನೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕವಾಡುವುದನ್ನು ಕನ್ನಡಿ

ಗರಿಗೇನೇ ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿವೆವು. ಮರಾಠಿಗರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಏಕೆ ಸೇರಬಾರದೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು ವಾದವು ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಗ್ಯಾದ ರಿಂಗ್‌ಕೇನೇ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ದೆವು ಅದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಪ್ರೊಫೆಸರರ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕ ಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ರೊದ್ದ ವ್ಯಾಸರಾಯನೂ ನಾನೂ ಮಗ ವಳನೂ ಪ್ರೊ ರಾಜವಾಡೆಯವರ ಕಡೆಗೆ ಡೆಪ್ಯೂಟಿಶನ್ ಹೋದೆವು. ಪ್ರೊ ರಾಜವಾಡೆಯವರು ಉಭಯ ಪಕ್ಷದ ವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ನಮ್ಮಂತೆ ತೀರ್ಪು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ, ಫೆಲೋ ಆಗಿದ್ದ ಕಾನಿಟಿಕರರ (ಮುಂದೆ ಅವರು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾದರು) ಮೂರೆ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮೋರೆ ಆಯಿತು. ನಮ್ಮ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳು ತೂರಾಡಿದವು ಮುಂದೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮರಾಠಿ-ಕನ್ನಡ ಯುದ್ಧ ಗಳಲ್ಲಿ ಇವೇ ಮೊದಲನೆಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

೨. ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನದ ಹಿನ್ನೋಟ

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾನು ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವಿಯ ಸ್ಮೃತಿ ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನಷ್ಟೆ. ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಮಾಲೋ ಚನೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ಹೇಳುವೆನು.

ನಾನು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ, ನನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ

ವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಕೇವಲ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೆಂದು ಕೆಲವು ಸ್ಮೃತಿ
 ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನೆಂಬುದು ವಾಚಕರ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ
 ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೃಹಸ್ಮೃತಿ
 ಗಳಿವೆ, ಮಿಕ್ಕವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿವೆ. ಗೃಹ
 ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದ ಜೀವನಕ್ರಮ
 ವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾದವುಗಳನ್ನೇ
 ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು. ಅದರಿಂದ, ನನಗೆ ನನ್ನ
 ಸುದೈವದಿಂದುಂಟಾದ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ನಾನು ಎಷ್ಟು
 ಮಟ್ಟಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿರುವೆನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು
 ಹಾಗೆಯೇ, ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ, ಬಾಹ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ
 ನನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯವೇ ಉಂಟಾದವು. ಬಾಲತನದಿಂದ
 ಹೊರಗೆ ಬೀಳಬೀಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು
 ಬಾಹ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗಿ,
 ಅವು ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವು
 ದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದವು. ವಾಙ್ಮಯ, ರಾಜಕಾರಣ,
 ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ
 ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆ ನನ್ನ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಬಾಹ್ಯ
 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುವವೆಂಬು
 ದನ್ನು ವಾಚಕರು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕಾಣ
 ಬಹುದು. ನನ್ನಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಸಂಜೋಡಿಯ ಅನೇಕ
 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ
 ನನ್ನಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದೃಢ
 ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೇನು ಕಾರಣ ?
 ನನ್ನಮೇಲೆಯೇ ಆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅಷ್ಟೇಕೆ ಬಲವಾದ

ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ನಾನು ಉತ್ತರಕೊಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಕರಿನಕೆಲಸವು ಆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬೀಜಗಳು ಫಲಿತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯು ನನ್ನ ದೇಹವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನಾನು ಕೊಡಬಲ್ಲೆನಲ್ಲದೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ತರಕೊಡಲಾರೆ. ಅದು ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯ ವೆಂದೇ ಅನ್ನಬೇಕು ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರ, ಸಾರ್ವಜನಿಕಸಂಸ್ಕಾರ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯೋಗ್ಯಭೂಮಿ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡಿದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನು ಯಾವುದೊಂದು ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಪುಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ೧೯೦೫-೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಆತರಹದ ಸಂಯೋಗವಾಯಿತು ಅಂತಲೇ, ನನ್ನಂಥ ಅಲ್ಪನಿಗೂ, ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮೀರಿ ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಕಾರ್ಯಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಾನು ಮೊದಲಿಗೇನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾನೇನು ಅಲೌಕಿಕ ಪುರುಷನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮಹಾ ವಿಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಯಾವುದೊಂದು ಗುಣವೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಅದ್ಭುತವಾದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ನಾನಲ್ಲ; ಅಪ್ರತಿಮವಾದ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಯಾವ ಗುಣವೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯಪುರುಷನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಯ ಮಹತ್ವವೇನು, ಎಂದು ಹಲವರು ಕೇಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಉತ್ತರ

ವೇನೆಂದರೆ, ನಾನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಾದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ನನ್ನ ಜೀವನದಿಂದ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನೂ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಲ್ಲನೆಂಬ ಭರವಸೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲವ, ನಾನು ವೆಂಥಲಿಗೇನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಾವತ್ತು ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನನ್ನ ಸುದೈವದ ಮೂಲಕ ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವು ನನಗೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಂತೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಅವರ ಮೂಲಕ, ನನ್ನ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಗುಣದೋಷಗಳೆರಡನ್ನೂ ಈಗಿನ ತರುಣರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಅವು ಅವರ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಯೂ ನನಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೇಷವಾಗಿ ಬರೆಯತಕ್ಕವನೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು.

ನನ್ನ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಬಾಹ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಎರಡೂ ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು. ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದವು. ವಾಚ್ಛಿಯದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಛಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದವು. ಆಗ, ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರಾಂತವೆಂಬ

ಕಲ್ಪನೆಯು ಹುಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೂ, ನಾನು ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕವು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅಂಥವಾಗಿ, ಮಂದವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡ ಹತ್ತಿತ್ತು. ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಂಕಣ ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ. ಸಾವರಕರ ಶ್ರೀ ಬಾಪಟ ಮುಂತಾದ ವೀರಧೀರರ ಸಮೀಪದ ಸಹವಾಸದ ಮೂಲಕ, ಜಾತ್ಯಾಕ್ಷತ್ರಿಯನಲ್ಲದಿದ್ದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವೀರಾವೇಶವು ತುಂಬಿ ತುಳುಕಹತ್ತಿತ್ತು ದೇಶೋನ್ನತಿಗಾಗಿ, ನಾನು ನನ್ನ ಜೀವಿತ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆತುರತೆಯು ನಡುನಡುವೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಆದರೆ, ಅದು ಕೂಡಲೆ ಆರಿಯೂ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾಲೇಜದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಕತ್ತಲುಗವಿದ ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವರಂತೆ ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ನನ್ನ ಕೆಲವು ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿಯೇ ಇರುವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಗ ಯಾವ ಚಳವಳಿಯೂ ತರುಣರನ್ನು ದೇಶ ಸೇವೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದವರೇ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅವರ ಮಕ್ಕಳೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೂ ಅದೇ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದವರು. ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ, ನನ್ನ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರವು ಆದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ, ನನಗೆ ಸರಕಾರೀ ನವಕರಿಯ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರ

ಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮನದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ನಾನೂ, ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಬಲದಿಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಾಲಬಲದಿಂದ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ನವಕರನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಮತ್ತು ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಲೇಬಾರದೆಂಬುವಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾದ-ಪ್ರಸಂಗಬಂದರೆ, ಹಿರಿಯರನ್ನೂ ಕೂಡ ಇದುರಿಸುವ ದೇಶಾಭಿಮಾನವು ನನಗಿಲ್ಲ ಆಗ ಅಂಕುರಿತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ನಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದಸೆಯಿಂದ ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದಾಗ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ವಕೀಲರು ಆರಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಚಯ ಚಳವಳಿಯನ್ನು-ಸೇವೆಯನ್ನಲ್ಲ-ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆನೋ ನಿಜ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ತರುಣರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರೆನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ, ಅವರ ಜೀವನದ ಪರಿಣಾಮವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ, ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗಿಯೇ ಆಯಿತೆಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಆ ಮುಖಂಡರು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ಒಂದು ವಿರಾಮಕಾಲದ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಗುರುನಾಥರಾವ ಘಟಕ ಮತ್ತು ಭೀಮರಾವ ಕಮಲಾಪುರ ಇವರಿಬ್ಬರೇ, ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮಗೇನೋ ಒಂದು ಗಂಭೀರವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಿರುವುದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕೆಲ ತರುಣರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ಕಟವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮೊದಲಿಗೆ ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ನಿರು

ದ್ಯೋಗಿಗಳಾದವರ ಚಳವಳಿ ಇದು ಎಂದು ಅವರ ವಿಷಯ ವಾಗಿ ಮುಖಂಡರು ನಮಗೆ ಗ್ರಹಿಕೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸಾರಾಂಶ, ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಆದರ್ಶಪುರುಷರೊಬ್ಬರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ನನ್ನನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯಿಂದ ಹಿಂಜೆಗ್ಗುವ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದವು. ರಾಜಕಾರಣದ ಚಳವಳಿಯು ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಮಚಂದ್ರ ಹಣಮಂತ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಉತ್ಕಟವಾದ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನವು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕಸಂಘವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದರೂ, ನವಕರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅವರು ಧಾರವಾಡಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೊರಟುಹೋಗಿ ಕೆಲವು ವರುಷಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ, “ಸಂಘವು” ನಿಸ್ಸಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗಿನ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರ ನೈತಿಕಜೀವನವೂ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಹೀಗೆ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕತ್ತಲು; ವಾಜ್ಮಯದ ಜೀವನವು ನಿರ್ಜೀವ ಜೀವನವು; ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ನಿಸಾರ ಜೀವನವು; ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಯಾರ ಕನಸುಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದುದು. ಮೊದಲಿಗೆ, ದೇಶ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಾನು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದವನಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನು. ಆಗ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾದ ನಿಶ್ಚಿತ ಧ್ಯೇಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ; ಉಜ್ವಲವಾದ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ; ನಿಸೀಮವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ

ನನ್ನ ಭಂಡವಲನೆಂದರೆ, ನನ್ನ ಆತ್ಮದ ಮೂಲಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಶಕ್ತಿಗೆ ನನ್ನ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪುಷ್ಟಿ. ಇವೇ ಮುಂದೆ, ನನ್ನ ಇಡೀ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ದಿಸೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದವೆಂಬುದರ ಇತಿಹಾಸವು ಮನೋರಂಜಕವೂ ಬೋಧಪ್ರದವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಸುರುವೆ.

೬ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಜೀವನಪ್ರವಾಹವು ಉತ್ತರ ವಾಹಿನಿಯಾಯಿತು. (೧೯೦೫-೧೯೦೬)

೧೯೦೫-೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವು ಉತ್ತರದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನವು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣಗಳುಂಟಾದುವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಡೀ ಜೀವಿತಪ್ರವಾಹವೇ ಒಂದು ದಿಶೆಯಿಂದ ಬೇರೊಂದು ದಿಶೆಗೆ ಬದಲಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥದೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿ ಬಿಂದುವು ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ೧೯೦೫-೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ಷುದ್ರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಪರತಿಯುಂಟಾದುದನ್ನು ನಾವು ಅನೇಕ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತವೂ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಉಪರತಿಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೇ ಮುಂತಾದ ಅವತಾರಪುರುಷರ ಜೀವನಗಳು ಅಂಥ ಜೀವನಗಳು. ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಪರಿಪಕ್ವಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಪುರಂದರದಾಸ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ, ಬುದ್ಧ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ

ಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ಷುದ್ರಕಾರಣವು, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಆತ್ಮವಿಕಾಸದ ಹೊಳೆಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬದಲಾಗುವವರು ಅತಿದೊಡ್ಡ ವಿಭೂತಿಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆತ್ಮಯೋಗ್ಯತೆ ಬೇಕು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಣ್ಯ ಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮವಿಕಾಸವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೋ. ಟೆಳಕ, ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ಮುಂತಾದವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೋದಿದರೆ ಈ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಮಹಾಪುರುಷರು, ಕಾಲವು ಅನುಕೂಲವಿರಲಿ, ಇರದಿರಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕ್ರಿಯಾಸತ್ವದ ಬಲದಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಧೈಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಚಲವಾದ ಧೈಯನಿಷ್ಠೆಯು, ಅಖಂಡವಾದ ತಸಶ್ಚರ್ಯವು ಇಡೀ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಈತರಹದ ಯಾವ ಅಲೌಕಿಕ ಉಪರತಿಯನ್ನೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವಾಚಕರು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರಿ. ಅಂಥ ದಾವುದನ್ನೂ ಅವರು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ನನ್ನ ಜೀವನವು ಭೋರ್ಗರೆದು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಹೊಳೆಯು ಅಲ್ಲ; ಮಂದವಾಗಿ, ಶಾಂತವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ತೊರೆಯು. ಆದರೂ ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ನನ್ನಂತೆ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರ ಆತ್ಮವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೃಷ್ಟಿ

ನುಂದಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ, ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದ ನನ್ನ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಹಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ಆತ್ಮಗೌರವಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಉಪಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಇರಲಿ.

೧೯೦೫-೬ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನಾನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅದು ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು; ಮಿಣಿಮಿಣಿಯಾಗಿ ಮಿಂಚುತ್ತಿತ್ತು. ಮಸುಕುಮಸುಕಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ನನಗೆ ಕಣ್ಣುದೀಪವಾಯಿತು. ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ; ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರುದೀಪಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಹಿರಿ ಬೆಲೆ. ನಾನು ಆ ದೂರದ ಬೆಳಕಿನ ಕಡೆ ಎಡವುತ್ತ ಮುಗ್ಧರಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿ, ನನ್ನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಆ ದೀಪವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆಗ ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನಾನು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವೆ. ಆ ದೀಪಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತಿಸಿದ ನನ್ನ ಆತ್ಮದ ಹೂಬತ್ತಿಯನ್ನು ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರಿಸಗೊಡದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ದೀಪದಿಂದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ಹೊತ್ತಿದಾಗ ಮಾತ್ರ, ಆತ್ಮನಿಕಾಸದ ದಾರಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಬೆಳಕಿನಗುಂಟ ಸಾಗುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧನದ ನಿಜವಾದ ಮರ್ಮವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೇ. ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದ ಕೂಡಲೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಮಿಕ್ಕ ಬಾಗಿಲುಗಳೆಲ್ಲವೂ

ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಆತ್ಮದ ಮಿಣಿಮಿಣಿ ದೀಪದಲ್ಲಿ, ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಧೈಯ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದೇ ಸದಾ ಕಾಣುತ್ತಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಮನದ ಅದೊಂದೇ ಬಾಗಿಲನ್ನು ನಾವು ತೆರೆದಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕೈಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಡಬೇಕು. ೧೯೦೫-೬ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಹಾಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡೆ. ಆ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ನನ್ನ ಆತ್ಮದ ಹೊಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆ ಹೊಬತ್ತಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನನ್ನ ಧೈಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವೆ, ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವೆ.

ಮಹಾಮಹಾ ಪುರುಷರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಉಜ್ವಲವಾದ ಆತ್ಮಪ್ರಕಾಶದ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಣ್ಣತುಂಬಾ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ಭಾಗ್ಯವು ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಆಶೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ನಾನು ನನ್ನ ಮಿಣಿಮಿಣಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಹೊಬತ್ತಿಯ ದೀಪದಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮೆ ಯಾದ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಮೂರುತಿಯೇ ನನಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಅನಂದವನ್ನೀಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂದ ಬಳಿಕ, ಆ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಸದಾ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಪರೋಕ್ಷ ಪುರುಷರು ಎಷ್ಟು ಧನ್ಯರೋ ? ಎಷ್ಟು ಮಾನ್ಯರೋ ?

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧ ವಿಭೂತಿ ರೂಪಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮಿಗಿಲಾದವು ಇರುತ್ತವೆ. ಅರ್ಜುನನು ಕಂಡ ವಿಶ್ವರೂಪವು ಇಂಥ ವಿಭೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ

ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಅದನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಚರ್ಮಚಕ್ಷುಗಳು ಸಾಲವು, ದಿವ್ಯಚಕ್ಷುಗಳೇ ಬೇಕು. ಅಂಥ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಷ್ಟೆ ಹೀಗೆ ದಿವ್ಯಚಕ್ಷುಗಳು ಬೇಕೆಂತಲ್ಲ; ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಂಥ ಚಿಕ್ಕ ವಿಭೂತಿ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾದರೂ ಇಂಥ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಗಳೂ ದಿವ್ಯಚಕ್ಷುಗಳೂ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಚಕ್ಷುಗಳೂ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೇನೇ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಕೇವಲ ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಬರೀ ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನವು ಒಂದು ಸಾಧನಮಾತ್ರವು ಕರ್ಮಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅದು ಪರಿಪೋಷಿತವಾಗಿ ಪರಿಪಕ್ವವಾದಾಗ ಅದು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇರಲಿ. ಇಲ್ಲಿ, ನನಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ ಮಾತೇನೆಂದರೆ—ನಾನು ಆಗ ನನ್ನ ಉಪಾಸನಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ವಿಭೂತಿ ರೂಪವು ಬಲುಚಿಕ್ಕದು. ಕರ್ನಾಟಕ ದೇವಿಯೇ ಆ ಚಿಕ್ಕ ಮೂರ್ತಿಯು; ನನ್ನ ಉವಾಸ್ಯ ದೇವತೆಯು; ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಯೇ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ಧೈಯವು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ನಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲ; ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ನನ್ನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ನಾನು ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಿತ್ತೆ ಸಿರುವೆನು. “ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿ ” ಎಂಬೀ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿಂದ ನಾನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಂತೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಲ್ಲೆನು. ಆ ಮೂರು ಜಗತ್ತುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ

(೧) ಕರ್ನಾಟಕ, (೨) ಭರತಖಂಡ, (೩) ವಿಶ್ವ. ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಉಪಾಸನೆಯ ಬಲದಿಂದ ಈ ಮೂರೂ ಜಗತ್ತುಗಳ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕರು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರೆಂಬ ಭರವಸೆ ಎನಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಮೆ ಇರಲಿ, ಎಷ್ಟೇ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮೆಯಿರಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ತತ್ವದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಸರ್ವಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವನ್ನು ಕಾಣಲಾರೆವೆ ?

ಇಷ್ಟೊಂದು ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ನೀವು ಕೊನೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನು ? “ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಆ ವರ್ಷ ನಾನು ಮಾಡಿದೆನು” ಎಂಬಿಷ್ಟೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸುಲಭವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲವೆ?—ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಶಂಕೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು ಸಹಜವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಉತ್ತರವೇನೆಂದರೆ, ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟರಿಂದ ನನ್ನ ಧೈಯದ ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಭೌತಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಧೈಯದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವು ಅಡಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಧಿಭೌತಿಕ, ಆಧಿದೈವಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಈ ಮೂರೂ ಧೈಯಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವೇ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿ ಎಂಬುದು. ನನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಭೌತಿಕ ಪ್ರದೇಶಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದರೆ ಈ ನನ್ನ ಅರ್ಥ

ವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈಗ ನಾನು ಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಮುಂದೆ ಕೊಡುವ ನನ್ನ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವವನಿದ್ದೇನೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಾಚಕರು ತಾಳಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಚಕರು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡತಕ್ಕ ಮಾತೇನೆಂದರೆ ೧೯೦೫-೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯಹತ್ತಿ ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಹತ್ತಿತೆಂಬುದು.

ಇಂಥ ದಿವಸವೇ ಆ ಪ್ರವಾಹದ ದಿಶೆಯು ಹೀಗೆ ಬದಲಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ನನಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಆ ದಿವಸವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಕಾಯಿಯು ಹೋಗಿ ಇಂಥ ದಿವಸವೇ ಅದು ಹಣ್ಣಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲರು? ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮೇ ತಿಂಗಳ ೪ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಆನೆಗೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಆ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕ ದರ್ಶನವು ಆದ ದಿವಸದಿಂದ ನನ್ನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಿಶೆ ಹತ್ತಿತೆಂದೂ ಅದು ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕೈಂಟು ತಿಂಗಳುಗಳು ಬೇಕಾದವೆಂದೂ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನು. ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಮೇ ತಿಂಗಳ ೪ನೆಯ ತಾರೀಖೆಂದರೆ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾವನೆಯು ಒಡಮೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದಿವಸ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೆ ತಿರುಗಣಿಸ್ವೇಶನ (Reversing Station) ಎಂದೂ

ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗ ನಾನು ಇನ್ನೂ ಎಲ್ ಎಲ್ ಬಿ. ಪಾಸಾಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೇ ತಿಂಗಳ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆನೆಗೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತು. ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಮೀಪದ ಆಪ್ತರಾದ ರಾಮರಾವ ಬಲಕುಂದಿ ಇವರು ಆ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾ ನದ ಕಾರಭಾರಿಗಳು. ಆನೆಗೊಂದಿಯು ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಷ್ಣವಸ್ವಾಮಿಗಳ ನವವೃಂದಾವನ ಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಥಳವು. ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದ ಆಪ್ತರೂ ಮನೆತನದ ಗುರುಗಳೂ ಆದ ಸಮೀರಣಾಚಾರ್ಯ ಪಾಂಘ್ರಿ ಇವರು ಗಜೇಂದ್ರಗಡಕರ ಬಾಳಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ, ವಹಿವಾಟದಂತೆ ಆಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಆನೆ ಗೊಂದಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆಗ ನನಗೆ ಹಂಪೆಯ ಹತ್ತರವೇ ಆನೆಗೊಂದಿ ಇದೆ ಎಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಿ ರಲಿಲ್ಲ; ಹಂಪೆ ಮತ್ತು ಆನೆಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಜಯ ನಗರದ ಅರಸರಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಆ ಹಂಪೆ ಆನೆಗೊಂದಿಗಳಿಗೂ ಏನಾದರೂ ಐತಿ ಹಾಸಿಕ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂಬುದರ ಅರಿವೂ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗದುಗಿನಿಂದ ಎಡವಿಬಿದ್ದರೆ ಅಂದರೆ ಎರಡೇ ಗಂಟೆಗಳ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಆ ಭವ್ಯವಾದ ರಾಜ ಧಾನಿ ಇತ್ತೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೂ ಕನಸುಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವು ಆಗ ನಮಗೆ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿರದೆ, ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಗಳಂತೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಇತಿಹಾಸಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಆ ದಿವಸ ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ! ನಮ್ಮ ವಿಜಯ ನಗರವು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಭವ್ಯ

ವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಆ ದಿವಸದ ದರ್ಶನವು ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿತು. ಚಲಚಿತ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪದ ಬಲದಿಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮೂಡುವಂತೆ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಸುಂದರವಾದ ಮೂರ್ತಿಯು ಒಡಮೂಡಹತ್ತಿತು. ಆ ದಿವಸದ ದರ್ಶನವು ನನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧ ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಇಂಬುಗೊಟ್ಟಿತು. ಹೃದಯಸಮುದ್ರವು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಯಿತು. ಆ ದಿವಸವು ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆ ದಿನದ ಭಾವನೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅವು ನನ್ನ ಚೇತನವನ್ನು ಚೇತರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದು ನನ್ನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಆಘಾತಶಕ್ತಿಯು ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಮುಂದೂಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು. ಆ ಸಂಸ್ಕರಣೀಯ ದಿನವನ್ನು ನಾನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ಆ ದಿನದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ “ ಕರ್ನಾಟಕ ಗತವೈಭವ ” ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨೪ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಟ್ಟಿರುವೆ.

ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಸೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಿಚಾರತರಂಗಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು, ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉತ್ತರದಿಶೆಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳು ಬೇಕಾದವು. ನಾನು ೧೯೦೫ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಎಲ್. ಬಿ. ಪಾಸಾದಕೂಡಲೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದೆನು. ಆ ದರೆ, ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ ಅದೇ

ವರ್ಷ ವಂಗಭಂಗದ ಪ್ರಚಂಡ ಚಳವಳಿಯ ತೆರೆಗಳು ಭೋರ್ಗರೆದು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ದಡದಡ ಬಂದು ಅಪ್ಪಳಿಸಿದವು. ಆಗ, ಆ ದೈವೀಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಂಥ ಕತ್ತಲು ಗವಿದ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಜೈತನ್ಯವು ಪ್ರಸ್ಫುರಿಸಹತ್ತಿತು. ಅದೂ ನನ್ನ ಜೀವನಪ್ರವಾಹದ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ, ನನ್ನ ಜೀವನಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕಾರಣಳಾದವು (೧) ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕ ದರ್ಶನ (೨) ವಂಗಭಂಗದ ಪ್ರಚಂಡ ಚಳವಳಿ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ಬಹುಶಃ ಪಶ್ಚಿಮಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಅಸರೂಪ. ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಉತ್ತರವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದೆಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವೂ ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಪೂರ್ವದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಶೆಗೆ ಹರಿದು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಈ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಹೆಸರು ಇಟ್ಟಿರುವೆನು. ಆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಯಾವವು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆನೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವೆನು.

೭ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲ

(೧೯೦೫-೬)

೧೯೦೫-೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ (೧) ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು (೨) ವಂಗಭಂಗದ ಚಳವಳಿ ಇವೆರಡು ಕಾರಣಗಳುಂಟಾದವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆನಷ್ಟೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ವಂಗಭಂಗದ ಚಳವಳಿಯು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದರಿಂದ ಮುಂಚೆ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ನನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವೆ.

ವಂಗಭಂಗಚಳವಳಿಯು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜಕೀಯ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಮೊದಲನೆಯ ಚಳವಳಿಯು. ಈಗಿನ ವಾಚಕರಿಗೆ ಆ ಚಳವಳಿಯ ವಿವರಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಗೊತ್ತಿರುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಅವರಿಗಾಗಿ ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಆ ಚಳವಳಿಯ ಪರಿಣಾಮವು ನನ್ನ ಜೀವನದಮೇಲೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವೆ.

ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್ ಸಾಹೇಬರು ಬಂಗಾಲೀಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರ ಬಂಗಾಲಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಎರಡು ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎರಡು ಆಡಳಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಬಂಗಾಲದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾಗಿ ಅವರು ಹೊಡಿದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ

ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿದ ಚಳವಳಿಗೆ ವಂಗಭಂಗದ ಚಳವಳಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಂಗಾಲಪ್ರಾಂತವು ಅತಿದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತವಾದುದರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಸಾಮ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರದವರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ೧೮೭೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಗಾಲೀ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಸಿಲಹತ, ಕಾಚಾರ ಮತ್ತು ಗೋಲವಾರಾ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅಸಾಮಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಅಸಾಮವು ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಆಗ ಲೋಕಮತವು ಜಾಗೃತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಬಂಗಾಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ಎಳೆಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೮೭೪ರಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಒಂವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲೀ ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಆದಕಾರಣ, ಬಂಗಾಲದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅಸಾಮಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಹೊರಟಕೂಡಲೆ ಜನರು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮುಂಚೆ, ಚಿತಗಾಂಗ, ನವಖಾಲೀ ಮತ್ತು ಟೆಪರಾ ಈ ಮೂರೇ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅಸಾಮಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸುವ ವಿಚಾರವಿತ್ತು. ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನರು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರಾದ ನಂತರ, ಡಾಕಾ ಮತ್ತು ಮೈನುನಸಿಂಗ ಇವೆರಡೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಂಗಾಲೀ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನರ ದೇಹದ ಒಂದೊಂದೇ ಅವಯವವನ್ನು ಕಡಿದು, ಬಂಗಾಲಿಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಭಂಗ ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಬಂಗಾಲೀಜನರು ರೇಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಅವರ ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನರು ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲನೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹುಣ್ಣಿನಮೇಲೆ ಬರೆಕೊಟ್ಟಂತೆ ಫರಿದಪುರ

ಮತ್ತು ಬಾರಿಸಾಲ ಇವೆರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೊಸ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸುವೆವೆಂದು ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ ಸಾಹೇಬರು ೨೦-೭-೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ದಿವಸ ಜಾಹೀರು ಮಾಡಿದರು! ಕೂಡಲೆ, ಬಂಗಾಲವು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಈ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹೂಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನರು ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದ, ಹಿಂದೀ ಜನಮತವನ್ನು ರೇಗಿಗೆಬ್ಬಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕರೀತಿಯಿಂದ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಗಾಲೀ ಜನರಮೇಲೆ ಅವರ ಕಣ್ಣು ವಿಶೇಷ. ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಯುನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ಪದವೀದಾನಸಮಾರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸತ್ಯಮಾತಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡಿ, ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಸತ್ಯಮಾತಾಡುವವರೆಂದು ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನರು ಅಂದದ್ದರಿಂದ, ಬಂಗಾಲಿಗಳ ಅಸಮಾನಕ್ಕೆ ಕಳಸವನ್ನಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಜನಮತವು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಷುಬ್ಧವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಈ ಬಂಗಾಲದ ಇಬ್ಭಾಗದ ಜಾಹೀರನಾಮೆ ಹೊರಟದ್ದರಿಂದ, ಆ ಪ್ರಕ್ಷೋಭಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೇ ಉಕ್ಕು ಏರಿತು. ಮತ್ತು ಅದು ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಹೊರಬಿತ್ತು.

ಬಂಗಾಲದ ಜನರು ಆ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿಸದೆ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದರು. ನೋದಲು ಹದಿನೈದು ದಿವಸ ವಹಿವಾಟೆಯಂತೆ ನಿಷೇಧಪ್ರದರ್ಶಕ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು, ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಂತಿಗಳು ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ದಾದು ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ೧೯೦೫ನೆಯ ಆಗಸ್ಟ್ ೭ನೆಯ

ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ, ಕಲಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡಸಭೆ ನೆರೆದು ವಂಗಭಂಗದ ದಿನವು ತಮ್ಮ ಸೂತಕದ ದಿವಸವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಅದೇ ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನ. ಆ ದಿವಸ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರ ತಾಳ ರಾಜರು, ಮಹಾರಾಜರು, ಜಿಮೀನದಾರರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಮಾರನಾಡಿಗಳು ಕೂಡ ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೊಂದು ಈ ಚಳವಳಿಯ ವಿಶೇಷ. ಮೋರ್ಲೆಸಾಹೇಬರು ವಂಗಭಂಗವು ವಜ್ರಲೇಪವಾಯಿತು ಎಂದು ಇಂಗ್ಲಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ್ದರಿಂದ, ಮತ್ತಿಷ್ಟು ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಅದೇ ಸ್ವದೇಶೀ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅರ್ಜಿ, ವಿನಂತಿ, ನಿಷೇಧ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸರಕಾರದವರು ಕಿವಿಗೊಡದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡುವುದೇನು ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಯಾಚನೆಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ, ಅಂದ ಬಳಿಕ ನಮ್ಮ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಯದೆ ಗತೃಂತರ ವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಜನರು ಅನ್ನಹತ್ತಿದರು. ಸರಕಾರದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂಜನಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರವೇ ಮುಖ್ಯ ಉಪಾಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಹೊರಟಿತು. ಸರಕಾರೀ ಮಾನಸನ್ಮಾನಗಳ ಸರ್ವ ಜಾಗೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಪದವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಜನರು ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ವಿಚಾರವು ಹಿಂದೆ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಮಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುವ ವಿಚಾರ ಮುಂದೆ ಬಂದಿತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಬ್ರಿಟಿಶ ವರ್ತಕರ ಕಿಸೆಗೆ ಕತ್ತರಿ

ಬಿದ್ದು, ಅವರು ತಮ್ಮ ಸರಕಾರವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವರೆಂದು ಜನರು ಬಗೆದರು. ಪರದೇಶೀಮಾಲಿನ ಬಹಿಷ್ಕಾರವನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಗೊತ್ತಾದ ಕೂಡಲೆ, ಸ್ವದೇಶೀಮಾಲನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಪ, ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಕಾರದ “ಸ್ವದೇಶಿ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಕಾರ”ವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯ. ಆದಕಾರಣ, ಈ ಚಳವಳಿಯು ಹಾಹಾ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯು ಇಂಥವರೊಬ್ಬರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಚೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಠಿನ. ಏಕಸಮಯಾವಚ್ಛೇದದಿಂದ, ಆ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು.

ಈ ಚಳವಳಿಯಷ್ಟು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಚಳವಳಿಯು ಬೇರೊಂದಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ, ದೇಶದ ಯಾವತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಪಂಗಡಗಳ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜರ ಮೊದಲೊಂದು ಬಡ ಕೂಲಿಕಾರರ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾದರು, ಮೋಹಿತರಾದರು. ವಂಗ ಭಂಗದ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯು ೭ನೆಯ ಆಗಸ್ಟದ ದಿವಸ ಹೊರಟರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತರುವ ದಿವಸವು ೧೬-೧೦-೧೯೦೫ ಆಗಿತ್ತು. ೭ನೆಯ ಆಗಸ್ಟದ ದಿವಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸ್ವರೂಪವು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಆದಕಾರಣ, ಆ ದಿವಸ ಸಭೆ ಕೂಡಿ, ರಕ್ಷಾಬಂಧನ ಮತ್ತು ಉಪೋಷಣ ಮುಂತಾ

ದವುಗಳು ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ರಕ್ಷಾ ಬಂಧನವೆಂದರೆ, ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರೇಶಿಮೆಯ ನೂಲನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು. ಅದು ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಒಂದಾದುದರ ದ್ಯೋತಕವು.

ಈ ಚಳವಳಿಯ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದವಾಗಿವೆ. ಈ ಚಳವಳಿಯು ಪೌಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೋಹವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಖಶಿಖಾಂತ ಸಾಹೇಬರಂತೆ ಉಡುಪು ತೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಗಾಲೀ ಜನರು ಕೂಡ ತೀರ ಸಾದಾ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸತೊಡಗಿದರು. ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಸ್ಫುರಿಸಹತ್ತಿತು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಮೂಕರು ವಾಗ್ಮಿಗಳಾದರು. ಬರಹಗಾರರ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆ ಹರಿತವಾಯಿತು. ಕವಿಗಳ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಪ್ರಕಾಶವುಂಟಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲಾವಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕವಿಗಳು ಉದಯಿಸಿದರು. ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಚಾಲನ ದೊರೆಯಿತು. ನಾಡನುಡಿಗಳಿಗೆ ನಾದವುಂಟಾಯಿತು. ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರು, ನಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗ ಧಂದೆಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದವರು ಹೇಗೆ ಹಾಳುಮಾಡಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆದರು. ಜನರು ಹೊಸ ಹೊಸ ಉದ್ಯೋಗ ಧಂದೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜೀನರ ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ಹಣವು ಹೊರಬರಹತ್ತಿತು. ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಕಾರಖಾನೆಗಳು ಹೊರಡಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಅಂಜುಬುರುಕರು ಧೈರ್ಯವಂತರಾದರು. ಹೇಡಿಗಳು ಶೂರರಾದರು. ಮುದುಕರು ಹರೆಯದವರಾದರು. ಹುಡುಗರು ಹುರುಪಿನವರಾದರು.

ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯು ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಸರ್ವಕಲೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯಿತು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಚಳವಳಿಯು ರಾಷ್ಟ್ರದೇವಿಯ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿತು. ಈ ಚಳವಳಿಯು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭರತಖಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಗೆ ವಿಸ್ತೃತ ಸ್ವರೂಪವುಂಟಾದಾಗಿನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ಸ್ವದೇಶೀ ಚಳವಳಿ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಈ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯೆಂದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮರುಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಬಿದ್ದ ಮೊದಲನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮಳೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ತೋಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದರಿಂದ, ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ರೂರಿಗಳು ಹೊರಟವು. ಸಾರಾಂಶ, "ಮೂಕಂ ಕರೋತಿ ವಾಚಾಲಂ, ಪಂಗುಂ ಲಂಘಯತೇ ಗಿರಿಂ" ಎಂಬಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪೆಯು ಯಾವ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ?

ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದೊಂದೇ ತಡ, ಲೋ. ಟಿಳಕರು ಕೂಡಲೆ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು. ಅದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ನಾನು ಅದೇ ವಕೀಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿದ್ದೆ. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಶಾಲಿಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಗೃಹಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೆ. ವಕೀಲನಾದೊಡನೆ ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದರೆ ನಾನು ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಮಾಡ

ಬೇಕೆಂಬುದು. ನಮ್ಮ ಆಲೂರು ಗದಗಿಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನಾನು ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ವಕೀಲನಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆ ಇತ್ತು. ಆದಕಾರಣ, ಅವರು ನನಗೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರು. ನನಗೂ ಅದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಧಾರವಾಡದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುವು ದೊರೆಯಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಬಗೆದೆನು. ಆದ ಕಾರಣ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಆಗ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಇನ್ನೂ ತಲೆದೋರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಯಾವತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಗ ವಕೀಲರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚಿಂತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಕೀಲನಾದ ಕೂಡಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ೩೦೦-೪೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸುವ ವಕೀಲರ ಸುವರ್ಣಯುಗವು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೦೦-೨೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕೇನೂ ಯಾರಿಗೂ 'ದಡಾತಿ' ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಶಿರಸ್ತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ನವಲಗುಂದವು ಧಾರವಾಡದ ಕೋರ್ಟಿನ ಹದಿನೊಳಗೆ ಇದ್ದ ಕಾರಣ, ನನಗಂತೂ ವಿಶೇಷ ಅನುಕೂಲತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ವಕೀಲೀ ಉದ್ಯೋಗದ ದೊಡ್ಡ ಲಾಭವೆಂದರೆ, ಶ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಹತ್ತು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಣ ದೊರೆಯುವುದು. ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ೪-೮ ದಿವಸ ದುಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಕಿಸೆಯು

ತುಂಬುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಕೀಲರೇ ಮುಖಂಡರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ, ಮುಂಚೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಬರಲಿಲ್ಲ.

ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಪಾಸಾಗುವುದೊಂದೇ ಆಗಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ. ತುಸು ಬುದ್ಧಿವಂತ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಅದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯ. ಆದಕಾರಣ, ನನಗೆ ಬಾಲವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವು ದೊರೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ನಾನು ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಸೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ವೇಗು ಅತಿಶಯ ಜೋರಾದ ಕಾರಣ, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಲೇಜಿನ ತಾಪ. ಮಿಕ್ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನಮಗೆ ಮನಬಂದಂತೆ ವಿಹರಿಸಲು ಅನುಕೂಲತೆ ಇತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಿಡುವು ದೊರೆತು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ರುಚಿ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ನಾನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ಮಾಡಹತ್ತಿದರೂ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವುದಕ್ಕೇನೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ವಂಗ ಭಂಗ ಚಳವಳಿಯು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವು ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿತ್ಯ ಸಂಜೆಯ ವರೆಗೆ ಕಾಯುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದರಿಂದ, ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಅನಿಸಹತ್ತಿತು. ಮತ್ತು ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇಬಿಡ

ಬಾರದೇಕೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ತಲೆಯನ್ನು ತಿನ್ನ ಹತ್ತಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯು ಎಷ್ಟೇ ಜೋರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಆದರ ತೆರೆಗಳು ಬಲವಾಗಿ ಬಂದು ಅಪ್ಪಳಿ ಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಆದಕಾರಣ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನನಗೆ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಚಳವಳಿಯು ನನ್ನ ಜೀವನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿತು. ನಾನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗಂಭೀರಮುದ್ರೆಯವನಾದೆನು. ಆಟನೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದೆನಿಸ ತೊಡಗಿತು. ಆಗಿನ ವಕೀಲರ ವಿಲಾಸ-ವಿನೋದಗಳು ರುಚಿಸದಂತಾದವು. ಅವರ ಬೆಡಗಿನ ಉಡುಪುಗಳು ವೇಡಾದವು. ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯು ಇವೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸ್ವದೇಶಿ ಸಕ್ಕರೆ ಆಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ, ಚಹಕಾಫಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟೆ; ಪರದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರಹಾಕ ಬೇಕಾದುದರಿಂದ, ಸಾದಾ ಉಡುಪನ್ನು ತೊಟ್ಟೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಪವಿತ್ರ ನಾದೆ. ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯು ನನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧ ನೈತಿಕ ಆಚರಣೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿತು. ವಿಚಾರಶೀಲ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆಕೊಟ್ಟಿತು.

ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಈ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಉಂಟಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ, ಬಂಗಾಲವು ಎರಡೇ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪ

ಟ್ಟರೆ ಬಂಗಾಲಿಗಳು ಇಷ್ಟು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಹರಿದು ಹರಪಡಿಯಾಗಿಹೋದ ನನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕವು ಇನ್ನೂ ಎಚ್ಚತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ನನಗೆ ನಿದ್ಧೆಮಾಡಗೊಡಲಿಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕವು ಘೋರನಿದ್ಧೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಒಡೆದು ತುಂಡಾಗಿರುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಝಗ್ಗನೆ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಆ ಮಿಂಚು ಮಾಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ನಾನು ಕಂಡ ಹೊಸ ಬೆಳಕು. ಸುತ್ತಲು ಮುಸುಕಿದ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಕಂಡ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದರೆ ಇದೇ. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿತು; ಈ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಯಿತು; ಈ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿಸಿತು.

೪-೫-೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ದಿವಸ ಆದ ಅನೇಕೊಂದಿಯ ದರ್ಶನವು ಅಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಚಾರ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೂಲಕ, ನಾನು ಒಮ್ಮೆ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿದ್ದೆ; ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ನಿರಾಶೆಯ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ವಿಚಾರತರಂಗಗಳು ಜಲಪಾತಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ನನ್ನ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಘೋರವಾದ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಕೆಡಹುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಶೆಯ ಬುಗ್ಗೆಗಳೂ ನಡುನಡುವೆ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದವು; ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ವಂಗಭಂಗ ಚಳ

ವಳಿಯು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕಭಂಗವು ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತು ಇವೆರಡುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದೆನು. ಸಾರಾಂಶ, ನಾನು ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ವಿಹಂಗಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಆಗ, 'ಕರ್ನಾಟಕ'ವು ಇನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ, ಅದು ನನಗೆ ಕಾಣಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ, ಅದನ್ನು ಮುಂಚೆ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದ ಆ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿಸಿದ್ದೇ ಅವೆರಡೂ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದಾದ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮ.

ಆನೆಯ ವ್ರಕರಣ

ನನ್ನ ಜೀವನದ ಧೈಯ-ಧೋರಣೆಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾದವು (೧೯೦೫-೬)

೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಆನೆಯ ತಾರೀಖು ನನ್ನ ಜೀವನದ ಕ್ರಾಂತಿಬಿಂದುವು; ಆ ದಿನವು ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹದ ತಿರುಗಣಿಸುತ್ತ—ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ ನಷ್ಟೆ. ಅದೂ ವಂಗಭಂಗವೂ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಧೈಯ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತ ವಾದವೆಂಬುದನ್ನೂ ಆ ಧೈಯ-ಧೋರಣೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಆ ನೋಟವು ನನ್ನಲ್ಲಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆಯಿ ಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾದ ಅಭಿಮಾನವು ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿ, ಮರಾಟೆ ಗರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಅಭಿಮಾನ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನಾವೂ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಅಭಿಮಾನ ಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಆಗಿನ ನನ್ನ ವಿಚಾರ. ಅದು ಆಳವಾದ ವಿಚಾರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಮೇಲೆಮೇಲೆ ತೇಲುವ ವಿಚಾರ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಅಂದಿನ ನೋಟವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಗಹನವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ

ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ನಮ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಆಗ ಹೊಳೆಯಿತು ಆ ಅಭಿಮಾನದ ಅಭಾವವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿಜವಾದ ವೈಭವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮುಂದಿಡುವುದೇ ಮದ್ದು ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದೆನು. ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನನ್ನದೊಂದು ಧೈಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೆನು. ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಒಂದು ಉಜ್ವಲವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆಯೆಂದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ನನ್ನ ಅಭ್ಯಾಸದ ಫಲವೇ ನಾನು ಬರೆದ “ಕರ್ನಾಟಕ ಗತವೈಭವ”ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಾನು ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವೆನು. ಅದನ್ನು ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಕೊಡುವುದು ಲೇಸು. ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವೆ:

“‘ಕರ್ನಾಟಕಮಹಾತ್ಮ್ಯ’ವನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಇನ್ನೂ ಎಚ್ಚರಾಗದಿದ್ದ ತರುಣರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.... ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದೊಳಗಿನ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾದ ಹಲಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿ, ನಮಗೆ ತೋರಿದ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಿಸಿ, ಆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಾಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಿಮಾನವೆಂಬ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಯ್ದು ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ;.... ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೇಳಿ

ನಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳು ಮರಗಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ; ಮತಿಯು ಮಸಣಿ ಸಿದೆ; ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯು ಕುಗ್ಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ನಾವು ಎಂದಿಗೂ ಹೇಡಿಗಳೇ, ಮುಂದೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವವರು' ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರವಿಘಾತಕ ಭಾವನೆಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಬಿ. ಅದರಿಂದ ನಾವು ಅಭಿಮಾನಶೂನ್ಯರಾಗಿದ್ದೇವೆ, ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ನಾವೂ ಮನುಷ್ಯರು; ನಮ್ಮನ್ನೂ ದೇವರೇ ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನು; ನಮ್ಮಿಂದಲೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮಹಾಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳು ನೆರವೇರಿವೆ; ನಮಗೂ ಬುದ್ಧಿಯುಂಟು; ಭಾಷೆಯುಂಟು, ರಾಷ್ಟ್ರವುಂಟು, ವೈಭವವುಂಟು; ಇತಿಹಾಸವುಂಟು; ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ತತ್ವವಿಚಾರಗಳು ನಮ್ಮಿಂದಲೇ ಪ್ರಸೃತವಾಗಿವೆ; ನಮ್ಮವರೂ 'ಗಂಗಾವಾರಿಧಿಯೋಳ್ ಆತ್ಮತುರಂಗಮಂ ಮಿಸಿಸಿದರು;' ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ವೀರರೂ ಉದಯಿಸಿದರು."

ಮೇಲಿನ ಅವತರಣಿಕೆಯ ಮೇಲಿಂದ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದಿತ್ತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಇತಿಹಾಸದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಾನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುದೆಂದರೆ ಇಷ್ಟೇ. ಅದನ್ನೇ ನಾನು ಗತವೈಭವದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಿಬೇಕೆಂದು ಮೇಲ್ಪಾಣಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ ಮೊದಲು ಗೊಂಡು ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರೆದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನು ಇತ್ತ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಅಭ್ಯಾಸದ

ಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ, ನಾನು ಗೀತೆಯಿಂದ ಪಡೆದ 'ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಗತವೈಭವ'ವನ್ನು ಗೀತೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿತು. ಅರ್ಜುನನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗನನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗೀತೆಯ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರೆದಿರುವೆನೆಂಬುದು, ಆ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಕರಣವನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಓದಿದರೆ ವಾಚಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಸಾರಾಂಶ, ಗತವೈಭವವು ಗೀತೆಯ ನಕಲೆಂದರೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಸಲ್ಲುವುದು. ಅದರ ಶ್ರೇಯವು ಗೀತೆಗೆ, ನನಗಲ್ಲ; ಇರಲಿ.

ನಾನು ಆನೆಗೊಂದಿಗೆ ಹೋದದ್ದು ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ಅದೇ ವರ್ಷ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ. ಆ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ದ್ವಿವಿಸಿದ ಸ್ವದೇಶೀ ಚಳವಳಿಯು ಮೊದಲು ನನ್ನನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಈ ಲೇಖ ಬರೆಯುವಾಗ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿದ್ದ ಉಪಮೆಕೊಡುವುದಾದರೆ ಆನೆಗೊಂದಿ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿ ಇವು ಮುಂಗಾರಿ ಮಳೆಗಳು. ಅವುಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಮನೋಭೂಮಿಯು ತೊಯ್ದು ಹದಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮತ್ತು ಕೂಡಲೆ ಮೃಗದ ಜಡಿಮಳೆಯು ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಒಂದೇ ಸಮನೆ ವಿಚಾರಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಆವೇಶವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ

ವಾಗಿ ಸೇರಿತು. ಅದು ನನ್ನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಭಾವನೆಗೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ದರ್ಶನ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತು ವಂಗಭಂಗವು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಅಂಜನವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಂಗದಕಡೆಗೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಳೆಯಿತು. ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ, ಅನುವಂಶಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದ ಝರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಝರಿಗಳು ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಅದು “ಕರ್ನಾಟಕ” ಪಾತ್ರೆಯ ಗುಂಟೆ, ಕರ್ನಾಟಕಪಾತ್ರೆಯ ತುಂಬ ಹರಿಯಹತ್ತಿತು. ಮತ್ತು ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆಯೊಂದನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದೆನು.

ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ನನಗೆ ಕೆಲವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಭಾರತಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವ್ಯಾಪಕಸೇವೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಗವಿದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಕೊಡ ಸುರಿದಂತಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಅಂಜಿಕೆ. ಅದರಿ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ನನ್ನಂಥ ಅಲ್ಪಯೋಗ್ಯತೆಯವನು ತನ್ನ ಜೀವನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಭಾರತಸೇವೆಯ ಆ ವ್ಯಾಪಕಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಬಿಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಹವು ಅಳವಾಗದೆ ತೆಳ್ಳಗಾಗಿಯೂ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಹರಿಯಬಹುದೆಂದು ಬಗೆದು ಆ ವಿಚಾರ

ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟೆನು. ಕೀರ್ತಿಕಾಮಿನಿಯ ಕುಡಿನೋಟ
 ಗಳೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನನ್ನನ್ನು ಭಾರತಸೇವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮನ
 ವೊಲಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತಸೇವೆಗೆ ಬಲುಬೇಗ
 ಕೀರ್ತಿ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಮೋಹವನ್ನೂ ತೊರೆದೆ. ಮತ್ತು
 ಅಚ್ಚುಕೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿ (Solid work) ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಕರ್ನಾ
 ಟಕವನ್ನಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೇ
 ಲೇಸೆಂದು ದೃಢನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿ ಅದನ್ನೇ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿ
 ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇದ
 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ
 ಕಾರ್ಯಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನಾರು ಮಾಡುವವರು? ಹಿಂದು
 ಳಿದ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವುದು ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಕಠಿನ
 ವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ
 ಅದನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪನೆ
 ಯಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕವೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಯೋ
 ಗವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಾಗದೆ, ಅನ್ಯರಿಗಾಗಹತ್ತಿದೆ; ಕರ್ನಾಟ
 ಕದ ಹಣದ ಲಾಭವು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಆಗದೆ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಆಗ
 ಹತ್ತಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರಗಳೇ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕ
 ವನ್ನಷ್ಟೇ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣಗಳಾ
 ದವು.

ಹೀಗೆ ನಾನು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಬಳಿಕ
 ನನ್ನ ಮುಂದಿನ, ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದರೆ ಯಾವ ವಿಷಯ
 ವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು. ನನಗೆ ನನ್ನ
 ಜೀವಿತವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ
 ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಆಗ ಉಂಟಾಗಿ

ತ್ತೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ, ಆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವು ಯಾವುದೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಆಗ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ವಾಚ್ಚಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕನಾಗಬೇಕೆಂದು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ; ಮಗದೊಮ್ಮೆ ರಾಜಕಾರಣದ ಪ್ರಚಂಡ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಈಸಬೇಕೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸು; ಬೇರೊಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕೆಂಬ ತಿಂಡಿ; ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕಜೀವನವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಾನಾಧ್ಯೇಯಗಳ ತಾಕಲಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿದೆ; ಪೀಕಲಾಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದೆ. ಅವು ನನ್ನನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟದಲ್ಲಿ, ಮುಕ್ಕಾಟದಲ್ಲಿ, ಕಲಕಾಟದಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಹಣ್ಣಾದೆ. ಕೊನೆಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಯಾವತ್ತು ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧ್ಯೇಯವನ್ನೂ, ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕಡಿಮೆ ಧ್ಯೇಯವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. “ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದೃಷ್ಟಿ”ಯೇ ನನ್ನ ಯಾವತ್ತು ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಅಳತೆಗೋಲು. ಆದಕಾರಣ ನನ್ನ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಒರೆಗೆಹಚ್ಚುವವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮರೆಯದಿರಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಒಂದೊಂದೇ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆಯುಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರೇ ಬಹಳ ಮಂದಿ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ

ಅಭಿರುಚಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ನನಗೆ ಹಾಗೇನೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಭಿರುಚಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಭಿರುಚಿ. ಆದಕಾರಣವೇ ದೇವರು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಂದನೋ ಏನೋ. ಏಕೆಂದರೆ, ನನ್ನ ಅಭಿವ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನನ್ನಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನೇ ಬೇಕಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಾವ ಅವಯವದಲ್ಲಿಯೂ ಚೈತನ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಆಗ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಾರಾಂಶ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ, ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವ, ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಆಗಿನ ಕಾಲಮಾನ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಂಡೇ ನಾನು “ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿ”ಯನ್ನು ನನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವೆ. ಇದೇ ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ಅನೇಕರಿಗೆ ಒಂದು ಒಗಟವಾಗಿದೆ. ನಾನು ಯಾವುದೊಂದು ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಪಾತರಗಿತ್ತಿಯಂತೆ, ಈ ಹೂವಿನಿಂದ ಆ ಹೂವಿಗೆ, ಆ ಹೂವಿನಿಂದ ಈ ಹೂವಿಗೆ ಹಾರುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಅನೇಕರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಆಕ್ಷೇಪವೆತ್ತುತ್ತಾರೆ, ಈಗಲೂ ಎತ್ತುತ್ತಿರುವರು. (ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಂಥವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.) ಆ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ನಾನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ತರಕೊಡು

ತ್ತಲೇ ಬಂದಿರುವೆ. ಆದರೆ, ಇನ್ನೂ, ನನ್ನ ಸಂಗಡ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಇರುವವರಿಗೂ ಕೂಡ ಅದರ ಮರ್ಮವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಕಲನವಾಗಿಲ್ಲ ಆದಕಾರಣ, ಅದು ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಆಕಲನವಾಗದಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ನಾನು ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದವರು ನಾನು ಆ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಜೀವ ಕಾರ್ಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವುದೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಮತ್ತು ಅಕ್ಷೇಪವೆತ್ತುತ್ತಿರುವುದೂ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಸಾರಾಂಶ ನಾನು ಅನೇಕರಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ, ನನಗೆ ಒಂದೇ ಸಂತೋಷ. ಯಾರೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಡಾಂಭಿಕತನದ ಆರೋಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಚಂಚಲವೃತ್ತಿಯ ಆರೋಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಕೂಟನೀತಿಯ ಆರೋಪವನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ನಾನು ಕೈಕೊಂಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೈಯುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮೈಮರೆತು ಮೈನುಗ್ಗು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾತರ ಪರಿನೆಯನ್ನೂ ಯಾರ ಪರಿನೆಯನ್ನೂ ಹಿಡಿಯದೆ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನೆಂಬುದೂ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದರೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಕನಿಕರವಡುವವರೇ ಬಹಳ ಜನ. ಅವರ ಅಂಬೋಣದರಲ್ಲಿ ತಥ್ಯಾಂಶವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನವು ಹಾಗೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸದಿಂದ ಕಾಣುವುದೇನೂ ಸುಳ್ಳಲ್ಲ ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಷ್ಟೇ, ಈ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಮುಂಚೆಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿ ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಯೇ ನನ್ನ ಧೈಯವಾಗ
ಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ನನ್ನ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ
(Conviction); ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ. ಅದರ ತಪ್ಪುಬಪ್ಪುಗಳೆರ
ಡಕ್ಕೂ ನಾನು ಹೊಣೆಗಾರನು.

ನಿಜವಾಗಿ ನಾನಾದರೂ ಕೈಕೊಂಡದ್ದು ಒಂದೇ ಒಂದು
ವಿಷಯವಲ್ಲವೇ? ಅಹುದು. ಆದರೆ, ಅದು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ
ವಾದುದೆಂದೂ ಅಂಥ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಧೈಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊ
ಳ್ಳುವುದು “ನಾನು ಭಾರತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೇವೆಮಾಡು
ತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಅನ್ನುವಂತೆ ಹುಚ್ಚತನವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯ. ನನ್ನ ಬಾಲಮಿತ್ರರಾದ ಕೈ. ಬಳವಂತರಾವ
ಜರಾರ ಇವರಿಗೂ ನನಗೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮಾತು
ಕಥೆಯಾಯಿತು. ಅವರೂ ಮುಂಚೆ ಮಿಕ್ಕವರ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನೆ
ತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಅವರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿದಾಗ,
ಅದು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಇಷ್ಟು
ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಧೈಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡ
ಲಿಕ್ಕೆ ನೀನೇನು ಜಸ್ಟಿಸ್ ರಾನಡೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿಯಾ,
ಎಂದು ಉಪರೋಧಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು, “ನಾನು ರಾನಡೆ
ಯಿರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ತರಹ
ದಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವವರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು
ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನು” ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟೆನು.

ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ನಾನು ಕೈಕೊಂಡ
ಮಾರ್ಗವೂ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಸರಿಯಾದುವೇ ಇದ್ದವೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗು
ವುದು. ಕರ್ನಾಟಕವೆಂಬುದೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಾಗ,

ಅದಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲವೇ? ಏನೋ ಮತ್ತು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಂತಃಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೋ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿಯೆ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಅದರ ಸ್ಥಾವಕರು “ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ ” ವೆಂದು ಹೆಸರು ಇಟ್ಟರು. ಆದರೆ, ನಿಜವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಲ್ಪನೆ ಆಗ ಇರಲಿಲ್ಲ ಮರಾಠಿ ಗರಿಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದಂತೆ ನಮಗೂ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಅಭಿಮಾನವಿರಬೇಕೆಂಬುದೊಂದೇ ವಿಚಾರವು ಅದರಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾರಾಂಶ, ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಆಗ, ‘ಕರ್ನಾಟಕ’ವು ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅವಯವಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೂಸನ್ನು ಹಡೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಹೊರಬೀಳಬೇಕಾದರೆ, ಆ ಗರ್ಭಪಿಂಡ (Foetus)ದಲ್ಲಿ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಡಮೂಡಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಜೀವವು ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಆದಕಾರಣ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಸರ್ವಾವಯವಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಸಂಜೀವನವಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ನಾನು ಆ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡೆ.

ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಜೀವಿನೀ ಮಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಮುಂಚೆ ನಾನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಆದಕಾರಣ, ನಾನು ಮುಂಚೆ ಆ ಅವಯವಗಳನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆಗ ಕರ್ನಾಟ

ಕವೂ ಡಾರ್ವಿನ್‌ನ ಏಕಾವಯವ (Amoeba) ಪ್ರಾಣಿ ಯಾಗಿತ್ತು; ನಾನೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಏಕಾವಯವ ಪ್ರಾಣಿ ಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು ಅಂದರೆ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವಕ್ಷೇತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಗರ್ಭದ ಉಪ ನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಾನು ನನ್ನ ಅನೇಕ ಆಕ್ಷೇಪಕರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತಬಂದಿರುವೆ. ೧೯೧೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣೆಗೆ ಡೆಕ್ಕನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಯಾನ ಕೊಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ರುಕ್ಮಾಂಗದ ದೇಶವಾಂಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಿರಿಯರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಇದೇ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನೆತ್ತಿ ದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಇದೇ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಪಡಿ ಸಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡು ವುದರಿಂದ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊನೆಗಾಣಿಸುವ ಧೈಯ ನನ್ನೇ ನಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಯಾವುದೊಂದೇ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಕಡಿತನಕ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ನಾನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ನನ್ನಿಂದ, ನನಗೆ ಕೂಡ ಸಮಾಧಾನಕಾರಕ ವಾಗುವಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಾಗದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಧೈಯ ವನ್ನು ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ ನನ್ನ ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಕೈಲಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವೆನೆಂದು ಮಾತ್ರ ನೈಯದಿಂದ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ. ಹಾಗೆ ಅರಗಚ್ಚು(ಅರ್ಧ ಕಚ್ಚು) ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೊಂದು ಸಮಾಧಾನವಿದೆ. ಇದರಿಂದ

ನಾನು ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ್ದರ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣವು ಯಾವುದೆಂಬುದು ವಾಚಕರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕವು ನನ್ನ ಭೂಮಿ. ಆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣ, ವಾಙ್ಮಯ, ಇತಿಹಾಸ ಮುಂತಾದವು ಅನೇಕ ಹೊಲಗಳು. ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಮಳೆಯಾಗಿ ಬಿತ್ತುವ ಹದ ಬರುತ್ತದೋ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದು ನನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದರ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣ.

ಆದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತ್ವವನ್ನೆಂದಿಗೂ ಕಣ್ಮರೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ ನನಗೆ ಅವೆ ರಡರಲ್ಲಿ ವಿಭೋಧನೇ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಕಿರಣಕೇಂದ್ರದ ಕಾಜು (Focusing lens). ಅದರೊಳಗಿಂದ ನನಗೆ ಭರತಭೂಮಿ ಮಾತ್ರವೇ ಏಕೆ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಕಿರಣಗಳೂ ಭಾರತದ ಕಿರಣಗಳೂ ನನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀ ಕೃತನಾಗಿವೆ; ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು ಆ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದೊಂದು ಕಿಡಿಕಿಯು. ಜಯಕರ್ನಾಟಕದ ಗನೆಯ ವರ್ಷದ ಗನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ “ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರೇರಣೆ, ಆತ್ಮನಿವೇದನ”ವೆಂಬ ಗನೆಯ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇದನ್ನೇ ಕೆಳಗಿನ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವೆನು.

“ಕರ್ನಾಟಕವೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಭೂಮಿ....ಮಹಾಮಹಿ ಮರ ಸಾದಧೂಳಿಯಿಂದ ಪುನೀತವಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲವೆ ?

ಇಂತಹ ಚಾರುತಮವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭರತಖಂಡದ ನಿರ್ಜೀವವಾದ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಇಡುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಭಾರತೀಯನು ಒಪ್ಪುವನು ? ಆದುದರಿಂದ, ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಇವಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ.

ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕವಾದರೂ ಭರತಭೂಮಿಯೇ ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವು. ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯೂ ನಾಡೂ ನಮ್ಮ ನಡು-ಮನೆಯಾದರೂ, ವಿಶ್ವವೆಂಬೀ ಪಗಡೆ ಪಟದಲ್ಲಿ ಭರತಭೂಮಿಯೇ ನಮ್ಮ ಕಟ್ಟಿಯ ಮನೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆತಿಲ್ಲ....

....ಭರತಭೂಮಿಯು ಹೇಗೆ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯೋ ಹಾಗೆ ಈ ಕರ್ನಾಟಕವು ಭರತಖಂಡದ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯು ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಕನ್ನಡಿಗರ ಇಷ್ಟದೇವತೆ, ಭಾರತಮಾತೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮೆ.”

ಸಾರಾಂಶ, ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿರುವ ಉಪಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಆನೆಗೊಂದಿಯ ದರ್ಶನವು ಅಡಿಹಾಕಿದ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಮಾವು ಛ-ಲ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ, ನಾನು ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ ವಿವಿಧಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಯಾವುವು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವಾವುದು, ಮಾಡದೆ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯವಾವುದು ಇವೇ ಮುಂತಾದವು

—ಗಿರಿ—

ಗಲ ಸಂಬಂಧದ ನನ್ನ ಸ್ತ್ರೀತಿಗಲನ್ನು, ಹಿಂದಿನಂತೆ ಕಾಲ
ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೂಡದೆ, ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತ
ಹೋಗುವೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಒಂದನೇ ಅಂಕವು
ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಕಲಾಸಿಂಧು ಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ.

